

Diplomová práce

2014

Pavel Kopecký

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Slabá státnost v kontextu Balkánu.
Komparace Kosova a Bosny a Hercegoviny.
Korupce a organizovaný zločin jako aspekt slabé
státnosti.**

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Slabá státnost v kontextu Balkánu.

Komparace Kosova a Bosny a Hercegoviny.

**Korupce a organizovaný zločin jako aspekt slabé
státnosti.**

Pavel Kopecký

Vedoucí práce:

PhDr. Přemysl Rosůlek, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Přemyslu Rosůlkovi, Ph.D., za cenné rady, čas a připomínky, které mi věnoval při psaní této diplomové práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Obsah

SEZNAM ZKRATEK.....	3
1 ÚVOD	5
1.1 Metodologie.....	7
2 TEORETICKÁ ČÁST	11
2.1 Základní filozoficko-teoretická východiska.....	11
2.1.1 Teorie slabé státnosti	12
2.2 Pokusy o kvantitativní hodnocení slabé státnosti	20
2.2.1 Index slabých a rozpadlých států - Institut pro výzkum míru	20
2.2.2 Hodnocení Světové banky – Indikátory vládnutí ve světě..	24
2.3 Slabé státy jako hrozba – koncepce Americké agentura pro mezinárodní rozvoj.....	25
2.4 Organizovaný zločin ve slabých a rozpadlých státech	26
2.4.1 Definice organizovaného zločinu.....	26
2.4.2 Organizovaný zločin ve slabých a rozpadlých státech	27
2.4.3 Dopad OZ na vládnutí	29
2.4.4 Dopad OZ na ekonomický rozvoj	34
2.4.5 Organizovaný zločin, konflikt a bezpečnost	36
2.4.6 Boj proti OZ a jeho důsledky na společnost	38
3 EMPIRICKO-ANALYTICKÁ ČÁST	40
3.1 Organizovaný zločin v Kosovu.....	40
3.1.1 Historické pozadí organizovaného zločinu v Kosovu	40
3.1.2 Korupce a praní špinavých peněz	46
3.1.3 Nelegální prodej zbraní	51
3.1.4 Nelegální prodej narkotik.....	53

3.1.5 Obchod s lidmi.....	55
3.1.6 Boj proti korupci a organizovanému zločinu v Kosovou	57
3.1.7 Vliv a dopad na politiku a společnost	59
3.2 Organizovaný zločin v Bosně a Hercegovině	63
3.2.1 Historické pozadí OZ v BaH	63
3.2.2 Korupce	65
3.2.3 Nelegální prodej zbraní	71
3.2.4 Nelegální prodej narkotik.....	72
3.2.5 Obchod s lidmi.....	74
3.2.6 Boj proti korupci a OZ v BaH	75
4 ZÁVĚR	79
5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	83
5.1 Internetové zdroje	90
6 RESUMÉ	92
7 PŘÍLOHY.....	92

SEZNAM ZKRATEK

AAK – *Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës* - Aliance pro budoucnost Kosova

BaH – Bosna a Hercegovina

EMCDDA – *European monitoring centre for Drugs and Drug Addiction* – Evropské monitorovací centrum drog a drogové závislosti

KFOR – Kosovo Forces – Vojenská mise Severoatlantické aliance v Kosovu

FSI – *Failed state index* – Index rozpadlých států

KM – konvertibilní marka

KOCB - Kosovský úřad pro organizovaný zločin

OHR - *Office of the High Representative in Bosnia and Herzegovina* – Úřad vysokého představitele OSN v Bosně a Hercegovině

OSN – Organizace spojených národů

OZ – Organizovaný zločin

PDK – *Partia Demokratike e Kosovës* – Demokratická strana Kosova

RS – Republika srbská

SDA - *Bosniak nationalist Party of Democratic Action* – Bosenská nacionalistická strana demokratické akce

TWRA - *Third World Relief Agency* - Agentura reliéf třetího světa

UÇK - *Albanian: Ushtria Çlirimtare e Kosovës* – Kosovská osvobozenecká armáda

UNDP – *United Nations Development program* – Rozvojový program OSN

UNODC – *United nations office drug and crime* – Úřad pro drogy a zločin organizace spojených národů

WGI – *World bank governance indicators* – Indikátory slabé státnosti světové banky

WSGRP – *The War Studies Group Research Project* - Výzkumný projekt skupiny válečných studií

1 ÚVOD

Slabé a rozpadlé státy jsou v posledních několika letech v popředí zájmu výzkumníků. Oslabování státní moci je obecně považováno za negativní jev, proti kterému je nutno bojovat. Je na místě hned v úvodu připomenout, že rozpad státu není novým fenoménem, existoval téměř po celou dobu existence států. Dokud nebyl svět globálně propojen, slabé státy nebyly sekuritizovány, jelikož negativní jevy s nimi spojené se nemohly přenášet do vzdálených částí okolního světa. Slabé státy nebyly považovány za hrozbu. Teprve po událostech 11. září 2001 se problematika slabých a rozpadlých států výrazně přenesla z problematiky rozvojové do problematiky bezpečnostní. Jak posílit slabé státy je jedna z urgentních bezpečnostních otázek 21. století (Fragile States Strategy, 2005: 1). Pokud jsou tedy slabé a rozpadlé státy bezpečností hrozbou pro okolní svět a jsou-li Kosovo a BaH slabými státy, jejich existence v tom případě znamená dvojitou hrozbu: ohrožení vlastních obyvatel a ohrožení okolních států, potažmo celé Evropy.

Rysem, který spojuje většinu slabých a rozpadlých států je existence organizovaného zločinu¹ na jejich území. Tento jev, pokud se ve společnosti čas od času veřejně projevuje, vytváří určitý pocit ohrožení, který je spojen s poklesem důvěry občanů ve státní instituce, nehledě na fakt, že některé osoby, zejména ty, které mají významné politické, či ekonomické postavení, jsou ohroženy přímo. OZ také velice úzce souvisí s korupcí. OZ se jednoznačně podílí na vzniku, šíření a růstu řady patologických jevů ve společnosti (Cejp, 2004: 5). Například v prostředí České republiky, podle výzkumu CVVM uvedlo OZ jako hrozbu 69 % respondentů, podle tohoto průzkumu je OZ větší hrozbou než terorismus² (CVVM 2007). Na základě těchto informací je možné

¹ Někteří autoři používají termín mezinárodní organizovaný zločin, organizovaná kriminalita, zločinné spolčení, zločinné sdružení, či mafie (Smolík, 2007: 11 – 19)..

² Průzkum byl proveden v době od 4. – 11. 12. 2006, byl při něm osloven vzorek 1119 osob starších 15 let. Jako velkou hrozbu uvedlo OZ 69% dotázaných, jako malou hrozbu 25% dotázaných, jako žádnou hrozbu 2% dotázaných a 4% neví. Teroristické skupiny či jednotlivce

konstatovat, že OZ má jednoznačně negativní vliv na bezpečnost a fungování společnosti a zkoumání tohoto společenského problému by nemělo patřit výhradně do oboru kriminologie a bezpečnostních studií, ale i do dalších oborů společenských věd, jako jsou mezinárodní vztahy a politologie. Podle řady studií jsou OZ a korupce jevy, které jsou nejvíce rozšířeny právě ve slabých a rozpadlých státech. Cílem práce je analyzovat OZ a korupci jako aspekt slabé státnosti u BaH a Kosova, viz kapitolu Metodologie.

Podle českých výzkumníků Šmída a Vaňury je pro subdisciplínu slabých a rozpadlých států zásadní výzvou aplikace paradigmat tohoto přístupu na jiné geografické areály, než areál africký, kde tento přístup vznikl (Šmíd, Vaňura, 2009: 62). Logicky se tedy nabízí aplikace tohoto přístupu na oblast Balkánu. Toto byl i jeden z důvodů výběru tématu.

Vzhledem tomu, že téma oslabování a rozpad státních institucí je z logiky věci téma složité a heterogenní, je pro výzkumníky nesmírně složité napsat ryze akademický text. Podle Šmída a Vaňury se výzkumník proto musí omezit čistě na určitou dimenzi výzkumu (Šmíd, Vaňura, 2009: 62). Proto se také tato práce zaměřuje pouze na jeden vybraný fenomén slabé a rozpadlé státnosti a tím je organizovaný zločin a korupce.

Jako předmět výzkumu byly zvoleny vybrané aspekty slabé státnosti Kosova a Bosny a Hercegoviny. Nejprve je nutné zdůvodnit výběr těchto dvou států. Tyto dva státy byly vybrány z několika důvodů: spojují je jisté historické, kulturní i mezinárodně-politické aspekty. Oba státy byly součástí bývalé Jugoslávie, v obou státech proběhl krvavý válečný konflikt, i když v Kosovu o několik let později než v BaH. Zřejmě nejvýraznějším rysem obou států je fakt, že obě jednotky se po skončení válečného konfliktu staly mezinárodními protektoráty a v neposlední řadě

uvedlo jako velkou hrozbu 59% dotázaných, uprchlíky z jiných zemí uvedlo jako velkou hrozbu 18% dotázaných a 11% dotázaných uvedlo jako velkou hrozbu národnostní menšiny žijící v ČR (CVVM 2007).

jsou si tyto státy geograficky blízké. Správu nad těmito entitami převzaly instituce mezinárodního společenství, OSN, OBSE, EU a NATO.

1.1 Metodologie

OZ je podle výzkumníků Rotberga, Jacksona a Kolstøho jedním z rysů slabé státnosti. Z tohoto úhlu pohledu bude zmíněná problematika popisována. Práce se tedy snaží popisovat OZ jako rys slabé státnosti. Respektive OZ a vysoká míra korupce se objevují tam, kde jsou slabé státní instituce. Autor vychází z předpokladu, že přítomnost a práce mezinárodního společenství v obou státech je pozitivní jev, který se snaží zvýšit obecný blahobyt a stabilitu těchto zemí. Cílem práce je popsat OZ v BaH a v Kosovu v kontextu Balkánu v rámci zmíněných teoretických přístupů. Mezinárodní společenství se zde snaží vybudovat jednotky, které budou moci být považovány za silné státy, respektive snaží se posilovat státní instituce. Pokud existují silné státní instituce, tyto instituce by měli zabraňovat šíření OZ. Z tohoto předpokladu vychází hypotéza této práce. Práce si klade za cíl ověřit obecnou hypotézu, a sice, že *míra organizovaného zločinu a korupce klesá od ukončení ozbrojeného konfliktu v roce 1995 v BaH, respektive od roku 1999 v Kosovu*. Práce si však neklade za cíl nalézt a ověřit kauzální příčiny tohoto jevu. Autor přistupuje k tématu z kvalitativní logiky výzkumu. Co se týče metodologie, tak bude použita empiricko-analytický postup a metoda obsahová analýza. Cílem práce je tedy popsat strukturu a fungování OZ a jeho vliv na rozvoj v obou zemích a následně ověřit hypotézu.

Podle mise EULEX a podle závěrů Evropské komise jsou hlavními aktivitami OZ v BaH a Kosovu nelegální prodej narkotik, nelegální prodej zbraní, obchod s bílým masem a korupce, respektive ekonomická kriminalita (Humsec, 2006, European Commission, 2013a, 50, 2013b, 53). Proto se tato práce ve své empiricko-analytické části zabývá převážně těmito problémy. Tyto čtyři aspekty jsou zvoleny zároveň jako komparační kritéria. Komparační kritéria jsou tedy nelegální prodej

narkotik, nelegální prodej zbraní, obchod s bílým masem a korupce. Tato práce se však vzhledem ke svému rozsahu nezabývá válčnými zločiny, jelikož válečné zločiny patří do samostatné kapitoly a bylo by lepší se jimi zabývat v souvislosti s Mezinárodním trestním tribunálem, což rozsah této práce neumožňuje.

Autor si rovněž zvolil toto téma, aby vyplnil mezeru v některých hodnoceních slabé státnosti. Práce by si mohla pro svá hodnocení vybrat indikátorů více, avšak utvořit takové hodnocení, jaké nabízí např. Index slabých a rozpadlých států (*Failed state Index*), by v tomto případě a v tomto rozsahu práce bylo příliš povrchní, navíc tato hodnocení již existují a míra přidané hodnoty takovéto práce by nebyla příliš vysoká. Práce si tedy vybírá pouze jeden indikátor slabé státnosti, avšak zato se pokouší o kvalitativní posouzení. Druhým výrazným prvkem, který má přispět k přidané hodnotě této práce je následná komparace tohoto indikátoru ve dvou státech – v Kosovu a v BaH. Přidaná hodnota práce bude spočívat v kvalitativním hodnocení vybraného aspektu a jeho následné komparaci v obou zemích a zasazením do teorie. Fakt, že Kosovo není zahrnuto ve většině indexů slabé státnosti, přidá této práci na přidané hodnotě.

Předně je třeba říci, že i když Kosovo, jako nezávislý stát řada států neuznala, pro účely této práce je Kosovo za stát považováno. Od ustanovení rezoluce 1244 je Kosovo de facto pod mezinárodní správou (Security Council, 1999)³. Vzhledem k faktu, že Kosovo se de facto jako stát chová, není tento fakt v této práci nijak problematizovaný a tato práce se z logických důvodů vyhýbá otázce suverenity Kosova.⁴

V indexech slabé státnosti se neobjevuje samostatný aspekt organizovaného zločinu, který je hrozbou pro jednak pro vlastní

³ Např. Blankou Čechovou, která se aktivně podílela na správě Kosova, je Kosovo pejorativně nazýváno Unmikistán – území pod dočasnou právou OSN (Čechová, 2011: 360).

⁴ Na toto téma již byla vypracována řada studií, např. práce Niny Caspersen *From Kosovo to Karabakh: International Responses to De Facto States*. (Caspersen, 2008).

obyvatelstvo a jednak pro okolní státy, viz níže Index rozpadlých států. Organizovaný zločin je v těchto hodnoceních zahrnut marginálně, navíc je kvantifikován a zprůměrován dalšími aspekty, tudíž je nemožné v těchto indexech najít čitelná hodnocení. Nicméně korupce v řadě hodnocení zařazena je. Jelikož je jedním z cílů práce vyplnit mezeru v těchto hodnoceních, považuje autor za důležité tato hodnocení představit. Práce tak získá komplexní charakter, viz níže.

Autor však považuje za nutné vzhledem k tématu představit, co je to slabý, či rozpadlý stát. Proto budou představeny významné teorie slabé státnosti a teorie státu, zejména přístupy J. Locka, Roberta I. Rotberga, Williama Zartmana a Paula Kolstø a základní filozofické přístupy, ze kterých tyto autoři vychází. Nebude rovněž chybět kritika těchto teorií. Představení nejvýznamnějších hodnocení a indexů, zejména projektu Institutu pro výzkum míru (*Fund for Peace*) Index slabých a rozpadlých států (*Failed state Index*) a projekt Světové banky Indikátory vládnutí ve světě (*The Worldwide Governance Indicators*) je považováno za nutnost. Navíc Kosovo není v Indexu rozpadlých a rozpadlých států zahrnuto, jelikož není členem Valného shromáždění OSN. OZ je aspekt především vnitřní suverenity a vnitřního fungování státu, proto jsou představeni pouze ti autoři, kteří se zabývají primárně aspekty vnitřní suverenity. Z tohoto důvodu nebude v této práci řešena suverenity vnější.

Struktura práce není příliš složitá – jde o to, jít od obecného ke konkrétnímu. Tedy představit co je to stát, co je to rozpadlý či slabý stát a jaké jsou jeho charakteristiky, přičemž budou představeni nejvýznamnější autoři zabývající se touto problematikou. Z těchto charakteristik je vybrán jeden konkrétní problém a tím je korupce a organizovaný zločin, na který bude nahlíženo v kontextu teorií slabých a rozpadlých států. Autor si je vědom toho, že jednotlivé aspekty slabé státnosti spolu úzce souvisejí. To však není překážkou věnovat pouze jednomu konkrétnímu aspektu, naopak, kvalitativní vhled do jedné konkrétní problematiky může odhalit celou řadu souvislostí.

Jelikož je korupce a OZ záležitost vnitřní suverenity státu, byly pro teoretickou část této práce vybrány pouze ti autoři, kteří se zabývají převážně vnitřní suverenitou. Teoretická část se tedy snaží představit slabý a rozpadlý stát z hlediska vnitřního fungování, respektive vnitřní suverenity. Jsou představeny koncepty nejdůležitějších výzkumníků a základní filozoficko-teoretické přístupy ke státu.

Metoda sběru dat v empiricko-analytické části je učiněna prostřednictvím mezinárodních institucí a organizací, respektive think-tanků, které se zabývají organizovaným zločinem. Především se jedná o výroční zprávy, reporty a výzkum organizací, jako např. Úřad OSN pro drogy a kriminalitu, Evropská komise, Projekt reportování organizovaného zločinu a korupce, Ministerstvo zahraničí USA, Evropské monitorovací centrum drog a drogové závislosti, Europol, dokumenty vydávané vládou Kosova, či vládou BaH, Světová banka, periodikum Mezinárodní operace na udržení míru a některá další. Práce nezpochybňuje relevantnost těchto dat. Z těchto reportů jsou převzata data týkající převážně čtyř kritérií komparace. Tato získaná data jsou následně konfrontována s teorií a porovnána v obou komparovaných jednotkách.

Výzkum OZ a korupce se setkává se značnými metodologickými obtížemi. Jednak je pro terénní výzkumníky značně obtížné patřičná data získat a jednak je problémem jejich aktuálnost. Vzhledem k tomu, že většina z nich vyšla ke konci roku 2013, často zachycují údaje za rok předešlý. Práce má tedy historizující charakter. Nicméně každý údaj o korupci, či OZ je historizující již ze své podstaty. Data uváděná zmíněnými organizacemi představují jen špičku ledovce. Autor si je vědom faktu, že v tomto tématu je celá řada údajů prakticky nezjistitelná. Proto zachytit OZ empiricky je značně obtížné, kvůli nedostatku dat bývá často řazen mezi „mýtus“ a „skutečnost“ (Smolík, 2007: 12). Práce se snaží pracovat pouze s relevantními údaji a vyhýbá se jakýmkoliv nepodloženým spekulacím a mediálními prohlášeními. Ačkoliv je tato

disciplína metodologicky velmi omezená, její význam je značný a bylo by ke škodě rezignovat na výzkum z důvodu nedostatku dat.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Základní filozoficko-teoretická východiska

Nejprve je nutné představy základní filozofické přístupy ke státu, z kterých vychází současné koncepty slabé státnosti. Tedy je nutné definovat to, co je to stát a poté představit teorie, které definují slabý stát. V prostředí slabých a rozpadlých států se často hovoří o státu weberovského typu. Podle Maxe Webera je stát politický svaz, založený na moci. Jediný, kdo má právo vykonávat moc, je sám stát. *„Stát je lidská pospolitost, která si na určitém území – neboť území patří k jeho znakům – (s úspěchem) nárokuje monopol legitimní fyzické moci“* (Weber, 1998: 244). Kdyby moc ve státě neexistovala, nebo by monopol moci nelegálně a nezávisle na státu převzal někdo jiný, nastala by anarchie, čili rozpad státu. Z Weberova pojetí státu tedy vyplývá, že moc nesmí vykonávat někdo jiný bez souhlasu státu. Důležitá je také legitimita. Legitimita státní moci je odvozená od vůle těch, které ovládá.

Poněkud odlišný názor na stát a státní moc zastával filozof John Lock. Podle Locka je stát důsledkem života v přirozeném stavu. V přirozeném stavu jsou například i vladaři a vlády po celém světě. Přirozený stav je: *„stav dokonalé svobody řídití svá jednání a nakládati se svým majetkem a osobami, jak považují za vhodné v mezích přirozeného zákona, aniž požádají povolení nebo závisí na vůli kohokoliv jiného.“* Je to zároveň i stav, kdy lidé jsou si rovni (Lock, 1965: 140). V tomto stavu je člověk absolutně svobodný a bere právo do svých rukou. V tomto stavu však schází limity pro, co je spravedlivé, chybí nestranný soudce. Člověk je přirozeně chamtivý a v přirozeném stavu hrozí nebezpečí nespravedlnosti. Řešení vidí Lock v uzavření tzv. společenské smlouvy, kdy se lidé spojí a dobrovolně souhlasí s tím, že se vzdají části svých svobod pro dobro celku, souhlasí s pravidly, podle kterých bude stát

fungovat, a budou státu odevzdávat své daně. Legislativa je pouze svěřená moc občanů (Lock, 1690: 210). Společenská smlouva má také obranný charakter před nebezpečím zvenčí. Uzavřením společenské smlouvy vzniká stát. Z tohoto pojetí, tedy že stát uzavřel s občany společenskou smlouvu a musí jim za to výměnou poskytovat služby a bezpečí vychází teorie slabé státnosti Roberta I. Rotberga, Zartmana, Colliera a dalších. Z tohoto přístupu je možné říci, že když se stát postupně stává slabým, tak společenská smlouva postupně zaniká a lidé se vracejí do přirozeného stavu. V přirozeném stavu však neumějí žít a proto dnes návrat do přirozeného stavu znamená významný bezpečnostní problém. Zde je naprosto zásadní připomenout důležitý fakt, že společenská smlouva je termín, s kterým operovali zejména filozofové Thomas Hobbes, John Lock a Jean-Jacques Rousseau – termín společenská smlouva vznikl v prostředí západní Evropy. Jeho pronikání na Balkán je tedy diskutabilní.

2.1.1 Teorie slabé státnosti

Jednou z nejkomplexnějších a nejznámějších teorií slabé státnosti je teorie Roberta I. Rotberga. Podle Rotberga se stát rozpadá, když přestane distribuovat moc a zprostředkovávat veřejné služby. Vláda tím ztrácí legitimitu. Rotberg myšlenkově vychází z Webera i z Locka, i když na ně přímo neodkazuje. Veřejné služby, které stát občanům poskytuje, je možné rozdělit. Rotberg tedy rozděluje sílu státu do několika indikátorů. Podle toho, jak je možné jednotlivé indikátory ohodnotit, je možné státy zaškatulkovat do kategorií silné (*strong*), slabé (*weak*), rozpadlé (*failed*), nebo zhroucené (*collapsed*). Nejdůležitější funkcí státu je bezpečnost, zejména lidská bezpečnost, jelikož jedinci si vlastní bezpečnost nemohou zajistit sami. Pro hladké fungování státu je dále nezbytné zajistit bezpečnost hranic a zabránit ztrátě části svého území, eliminovat domácí hrozby jako např. kriminalitu, atd. Nicméně absence konfliktu a zajištění bezpečnosti ještě nemusí znamenat, že stát není rozpadlý (Rotberg, 2004: 3 – 4).

Jako další funkce státnosti je zákon a vymahatelnost práva a ochrana soukromého vlastnictví. Tato práva musí být pro všechny občany státu stejná a dostupná pro všechny stejně. To se však ani neděje v řadě tzv. silných států, nicméně pokud je tato funkce státu oslabena, vzniká veliký problém pro stát a jeho občany. Dalším indikátorem je možnost svobodné účasti občanů se svobodně a veřejně účastnit veřejného a politického života. Tento bod dává důraz na individuální svobody, na pasivní a aktivní volební právo. Důležitá jsou základní lidská práva a tolerance. Další funkce státu již nemusí vykonávat přímo stát, může je delegovat někomu jinému, hlavní je však zabezpečit jejich funkčnost a dostupnost pro všechny občany. Jedná se o zdravotnictví, školství a vzdělávání, funkční infrastrukturu, peněžní a bankovní systém, podporu občanské společnosti a ochranu životního prostředí. Podle toho, na jaké úrovni se jednotlivé aspekty nacházejí, je možné stát považovat za silný, slabý, nebo rozpadlý (Rotberg 2004: 3 - 4).

Na místě je zmínit terminologii slabé a rozpadlé státnosti. Autoři často používají jiný termín pro totožný jev, či se snaží udělat v terminologii přehled a poté navrhnou změnu některých termínů, viz níže. Slabé státy, často pokulhávají jen v některých indikátorech. Čím jsou v jednotlivých indikátorech podle Rotberga slabší a slabší, tím jsou považovány za rozpadlé a následně za rozpadající se (Rotberg, 2004: 4).

Podle Rotberga silné státy často dosahují vysokého HDP na hlavu, dosahují vysokých hodnot v Indexu lidského rozvoje tvořeného UNDP (*Human Development Index*), v Indexu korupce tvořeném organizací Mezinárodní transparentnost (*Transparency International – Transparency International's Corruption Perception Index*) a v reportech organizace Dům svobody (*Freedom House*). Tyto státy většinou vykazují vysokou míru bezpečnosti, politických svobod, občanských práv a vymahatelnost práva. Slabé státy jsou často slabé z řady důvodů – díky jejich geografické poloze, slabé ekonomice, často jsou závislé pouze na vývozu jedné komodity. Problémem je špatné vládnutí a chamtivost jejich vůdců.

Externí i interní ozbrojené hrozby bývají také časté. Často jsou také rozděleny sociálně – etnicky, nábožensky, jazykově, což bývá zdrojem konfliktů (Rotberg, 2004: 8 – 9).

Rozpadající se státy jsou podle Rotberga zasažené konfliktem různého stupně. Vláda ztrácí legitimitu a o moc často usilují různé skupiny, které mohou svádět i boj mezi sebou. Stát nezvládá kontrolovat své hranice, hrozí tím nebezpečí, že zmíněné problémy se přelijí do okolních států. Typický je nárůst kriminality a organizovaného zločinu, spojeného s nelegálním prodejem drog a zbraní. Některé části měst ovládají různé gangy a policie se díky korupci stává paralyzovanou, korupce má na veřejné služby doslova destruktivní účinky. Stát není schopen zabezpečit svým občanům základní potřeby. Vymahatelnost práva, zejména vůči státu je nulová. Infrastruktura je v neudržovaném stavu. Platy státním zaměstnancům jsou vypláceny pozdě, nebo vůbec. Avšak privilegované vrstvě, napojené na vládní oligarchii se dostává státních služeb plnými doušky, na úkor zbytku společnosti. Významným indikátorem, respektive důsledkem rozpadu státu je pokles HDP a HDP na hlavu. Ekonomický pokles je někdy tak výrazný, že nakonec se místní měna natolik propadne, že ji nahradí měna jiného státu. Jako příklad Rotberg uvádí státy jako Libérie, Sierra Leone, Afghánistán, nebo Súdán. Zkolabovaný stát je podle Rotberga extrémní případ rozpadlého státu. Stát již nezajišťuje bezpečnost, občané si ji musejí zajistit sami, vzniká zde vakuum bezpečnosti a autority, které snadno může zaplnit nějaká jiná státní či nestátní skupina. Je to černá díra, z které je těžké se navrátit. Často to končí odtržením části území státu a vytvořením nové, mezinárodně neuznané entity, jako například Somaliland. Je namístě připomenout, že stav, ve kterém se stát nachází, nemusí být trvalý. K problému je nutné přistupovat jako procesu, který se neustále vyvíjí, v kritických chvílích je vývoj často obzvláště dynamický. Je možný posun ať k lepšímu, či k horšímu. Často je k tomu zapotřebí podpora zvenčí. Jako příklad Rotberg uvádí Somálsko po roce 1980, Bosnu, Libanon a

Afghánistán v první polovině 90. let a Nigérii a Sierra Leone v roce 1990 (Rotberg, 2004: 9).

Dalším významným výzkumníkem v této subdisciplíně je William Zartman. Podle Zartmana má rozpad státu příčiny politické a jeho důsledky jsou sociální a ekonomické. Zartman definuje stát jako autoritativní politickou instituci, která je suverénní na svém uznaném teritoriu. Z této definice vyplývá, že stát je jediným legitimním vykonavatelem moci a jediným bezpečnostním garantem pro obyvatele na svém území. Stát je instituce, které zprostředkovává občanům služby a je zároveň zdrojem identity. Zartman rovněž myšlenkově vychází z Webera i z Locka. Funkce státu jsou vzájemně propojené, oslabení jedné funkce znamená zároveň oslabení ostatních funkcí. Když stát přestává plnit tyto funkce, rozpadá se. Zartman říká, že pokud instituce, jako například parlament, politické strany a byrokracie nefungují podle představ Montesquieua, Madisona, nebo Webera, ještě to neznamena, že stát má nakročeno ke kolapsu. Nicméně slabá výkonnost těchto institucí je příčinou rozpadu státu. Problém nastane, když tyto instituce, vytvořené v západním prostředí a přenesené do prostředí cizího, většinou afrického, nefungují, neexistuje tedy žádný typický „africký stát“, nebo stát s institucemi přizpůsobenými africkým podmínkám. Kolaps státu je dlouhodobý proces, během kterého stát postupně ztrácí svou schopnost zabezpečit potřeby svých občanů. Podle Zartmana ke kolapsu státu přispívá paradoxně i jeho vysoká efektivita těsně před rozpadem prostřednictvím represí vůči obyvatelstvu (Zartman, 1995: 6 - 8).

Zartman dále uvádí pět indikátorů představujících kolaps státu. Za prvé je to špatná kontrola státu nad celým svým územím, kontrolu nad některými částmi teritoria přebírá někdo jiný. Za druhé, vláda ztrácí svůj mocenský základ, stává se závislou na vlivné nevládní skupině, která ji podporuje. Vláda nevykonává politiku ve prospěch svých občanů, ale ve prospěch této skupiny. Za třetí, poruchy vládnutí se projevují tím, že vláda nechce řešit urgentní problémy, vyhýbá se jim, čímž se kumulují. Vláda

nedokáže najít schodu v tom, jak je řešit, je nejednotná. Za čtvrté, zavedené praktiky ochraňují ty, kteří jsou u moci. Je těžké domáhat se jejich odchodu. Vláda se snaží dělat ústupky, aby mohla zůstat u moci, ale zároveň potlačuje povstání, aby se demonstrující náhodnou nepokusili o puč. Naprosto chybí politický program, platformy a řešení. Za páté, největším nebezpečím je, když i sama vláda ztrácí kontrolu nad svými lidmi a ti si dělají, co chtějí, začínají jednat na svůj vlastní účet a pro svoje obohacení (Zartman, 1995: 5).

Dalším významným výzkumníkem je Paul Kolstø. Kolstø se zabývá státy de facto, rozlišuje státnost na základě vnitřního fungování, respektive vnitřní suverenity a mezinárodního uznání, respektive vnější suverenity. Kolstø se částečně zabývá i vnější suverenitou, což není stěžejní pro tuto práci. Důvodem, proč většina států, disponujících vnitřní suverenitou nemohou být mezinárodně uznány je ten, že nově vytvořená, neuznaná entita, často vzniká secesí od jiného státu, který je mezinárodně uznáván. Tento uznávaný stát neakceptuje ztrátu části svého teritoria a brání mezinárodnímu uznání nově vzniklé entity, respektive ji stále považuje za část svého území, jako například vztah Srbska a Kosova. Kolstø společně s některými autory, (Lapidus, 2002, Baev, 1998, Bridge, 2004, Cornell, 2003) říká, že zmrazené politické a vojenské konflikty v post-Sovětské Euroasii vytvořily několik kvazistátů, které de facto kontrolují své vlastní území, ale pravděpodobně nebudou uznány mezinárodním společenstvím (Kolstø 725: 2006).

Aby entita mohla být považována za kvazi stát, tak musí být podle Kolstø splněny tři požadavky: kontrola státu nad celým svým územím, nutnost usilovat o mezinárodní uznání a existence dlouhodobého charakteru. Aby za takový kvazi stát nemohlo být považováno jakékoliv území, disponující alespoň krátkodobě jistou politickou autoritou, navrhuje Kolstø, aby z této definice byly vyřazeny entity fungující méně než dva roky. Např. Republika srbská v BaH byla považována za kvazi stát, dokud nebyla uznána jako jednotka v rámci BaH podle Daytonských dohod.

Nicméně Republika srbská krajina ve východním Chorvatsku, fungovala od roku 1991 do té doby, než byla zničena chorvatskými jednotkami v rámci Operace bouře a proto by neměla být na seznamu kvazi států (Kolstø 726: 2006). Kolstø řeší, proč některé tyto kvazi státy nadále přežívají. Ekonomika kvazi států je většinou založena na nelegálním obchodu, šedé ekonomice, napojené na vysoké státní představitele. Válka, mezinárodní embargo a vypjatá politická situace těmto jevům velice napomáhají. Po skončení války se kriminální aktivity většinou sníží. Pokud stát není mezinárodně uznán, jsou na něj těžko aplikovatelné mezinárodní normy a monitorování mezinárodních organizací není efektivní. Nedostatek, nebo téměř žádná transparentnost jsou zdrojem pro kriminalitu a další rozvoj šedé ekonomiky (Kolstø 729: 2006).

Kvazistáty se dají dále charakterizovat minimálně pět atributy: chybí jim symbolický význam budování národa, probíhá militarizace společnosti a mateřský stát, od kterého se odtrhli, je slabý. Tyto státy nemohou fungovat bez podpory nějakého relativně silného externího patrona. Samozřejmé je neuznání mezinárodní komunitou. Přežití kvazistátu je ovlivněna převážně dvěma vnějšími faktory: ekonomickou a politickou silou mateřského státu a reakcí okolního světa.

O kritiku a doplnění výše zmíněných teorií slabé státnosti, se pokoušejí Jennifer Milliken a Keith Krause. Pro to, aby tato práce byla komplexní, je třeba tu kritiku představit. Tito autoři říkají, že rozpad státu a kolaps státu (*state failure and state collapsed*) jsou dvě kvalitativně odlišné věci. Říkají, že většina autorů se shoduje v tom, že suverénní stát je zatím nejvhodnějším řešením pro problémy politického pořádku. Tito autoři pracují mimo jiné s myšlenkami Charlese Tillyho, ale i Johna Locka. Stát utváří válku a válka utváří stát. Důvod, proč je stát jakožto řešení tak úspěšný spočívá ve třech aspektech. Člověk odevzdá státu část svých svobod a stát mu výměnou za to zajistí ochranu. Tři vzájemně provázané hlavní funkce, které by měl stát zajistit je bezpečnost, reprezentace a zajištění blahobytu. Největším problémem slabých států je

opomíjení faktu, že proces, kterým se stát weberovského typu utvářel, trval zhruba pět století. Pád státních funkcí pak znamená pád státu (Milliken – Krause, 756: 2003).

Milliken a Krause říkají, že u řady studií chybí historická dimenze státnosti. Jinými slovy, nelze počítat s tím, že stát weberovského typu je něco přirozeného, co zde existovalo vždy. Jak již bylo zmíněno výše, tento typ státu se formoval několik staletí. Myšlenka, že nové státy vybudují něco podobného během několika desetiletí, je naivní. Státnost a stát se staly jedinou možnou legální variantou, jak provádět vládnutí, navzdory pseudo-státnosti mnoha kandidátských států. Pseudo-státnost byla častokrát uznána jako skutečná státnost, zejména v Asii, v Africe se pak tyto státy zformovaly z toho, čemu Robert Jackson říká kvazistáty (Milliken – Krause, 2003: 758 – 863). Dále podle Jacksona tedy otázkou tedy není to, že se tyto státy rozpadly, ale to, jak je možné, že vznikly a nějakým způsobem přežily.

Co se týče funkce státu, jakožto reprezentanta, jako symbolu státní identity, je tato funkce relativně nová. Pochází z osmnáctého, nebo z počátku devatenáctého století. K zajištění této funkce stát však potřebuje legitimitu. V Evropě, v době před francouzskou revolucí, mohl stát čerpat legitimitu od církve. Panovník vládl z vůle Boží, jeho legitimita byla relativně nezpochybnitelná. Později však musely vlády evropských států hledat legitimitu jinde. Nacionalismus a vznik národních států tento problém vyřešily a moderní stát se stal reprezentantem národa. Nacionalismus však kromě legitimacy ve své extrémní podobě vyvolal celou řadu válek. Dnes legitimitu stát získává z propojení nacionalismu a demokracie, což je často problematické. Snaha vybudovat stát weberovského typu v post-koloniálním světě naráží na problém budování vztahu mezi státem a národem. Ve fungujícím státě by měl být vztah státu a národa jednoznačně vyřešen. Je nutné připomenout, že podle Milliken a Krause nemusí rozpad státu být nutně považován za negativní

záležitost - z trosk rozpadajícího se státu může vzniknout nový útvar disponující legitimitou (Milliken – Krause, 2003: 758 - 760).

Stejně tak další funkce státu - poskytování služeb a zabezpečení blahobytu – je relativně nový fenomén, pocházející z devatenáctého století, kdy se ekonomika v Evropě rychle rozvíjela. Stát, jakožto poskytovatel blahobytu souvisí s rozvojem kapitalismu. Stát je chápán jako stabilní a legální rámec pro ekonomický rozvoj, stát vytváří legální rámec pro pohyb lidského, sociálního a ekonomického kapitálu. Jinými slovy, bez legislativního rámce nemůže ekonomika fungovat. Pokud stát tento rámec přestane poskytovat, ekonomika se hroutí a vytváří se prostor pro šedou ekonomiku. Autoři se shodují na tom, že vytvořit tento rámec, nebo jej obnovit v rozpadlých státech je velice těžké, někdy snad dokonce nemožné. Jako další důležitý bod autoři zmiňují je rozlišení mezi institucionálním a funkcionálním rozměrem státu. Jinými slovy – jedna věc je, že stát disponuje určitými institucemi, které jsou nezbytné k fungování státu, a druhá věc je funkčnost těchto institucí. Stát může být rozpadlý, i když disponuje řadou institucí, které na první pohled fungují (Milliken – Krause, 2003: 753 – 754).

Shrnutím výše uvedeného je možné konstatovat, že slabý a rozpadlý stát je takový stát, který má z nějakého důvodu oslabené státní instituce. Díky tomu se může začít snažit převzít moc někdo jiný, než je stát. Často se pak stává, že o tuto moc začne bojovat více skupin. Díky tomu, že státní instituce jsou oslabené, se ve státě dobře daří korupci a OZ, jelikož není nikdo, kdo by tyto aktivity reguloval a zakazoval. Obecně panuje názor, že státy, kde proběhl ozbrojený konflikt, jsou slabé, nebo rozpadlé. Post konfliktní státy jsou obecně nejvíce zkorumpovanými státy (Brady, 2012: 10).

2.2 Pokusy o kvantitativní hodnocení slabé státnosti

2.2.1 Index slabých a rozpadlých států - Institut pro výzkum míru

Na místě je představit některé pokusy o mezinárodní hodnocení slabé a rozpadlé státnosti. Zřejmě nejznámější hodnocení slabé státnosti, je Index slabých a rozpadlých států (FSI), tvořený Institutem pro výzkum míru. Tento index každý rok hodnotí 178 států světa, snaží se o jakési komplexní hodnocení, které vychází z Rotbergovy teorie. Je tedy možné státy porovnávat v čase i mezi sebou. FSI se snaží kvantifikací dat upozornit na to, v které oblasti je stát dosahuje slabých hodnot a v čem může spočívat jeho náchylnost k rozpadu. Neříká však nic o příčinách problémů. FSI rozděluje sílu, respektive slabost státu do dvanácti indikátorů, každý indikátor ohodnocuje číslem a na základě toho vytváří jakýsi žebříček států, podle toho, jak silnou státností disponují. FSI pracuje se čtyřmi sociálními indikátory, dvěma ekonomickými a čtyřmi politicko-vojenskými indikátory. Indikátory jsou ohodnoceny na stupnici 0 až 10, přičemž 0 znamená silnou státnost a 10 slabou. Celkem je možno získat za jednotlivé indikátory maximální hodnocení 120 bodů. K tomu číslu se nejvíce přibližují státy jako Somálsko, Demokratická republika Kongo a Súdán. BaH se za rok 2013 umístila na 83. místě mezi zeměmi jako Bělorusko, Turkmenistán, Moldavsko a Tunisko. Kosovo, jelikož není členem Valného shromáždění OSN, v tomto hodnocení zachyceno není (Failed States Index Scores, 2013).

Jeden z hlavních sociálních indikátorů jsou demografické tlaky, neboli tlaky na společnost, respektive nálada ve společnosti, způsobená různými vlivy.⁵ Dalším sociálním indikátorem je velký počet uprchlíků a vnitřně přesídlených osob. S velkými přesuny obyvatelstva nastávají obrovské problémy, tyto přesuny nastávají často v důsledku katastrof a

⁵ Patří sem např. vlivy způsobené environmentální katastrofou, nebo nemocemi. Např. velký výskyt HIV/AIDS, nedostatek potravin, podvýživa, vysoká úmrtnost, nebo naopak vysokou porodnost a existence velkého množství nezaměstnaných mladých lidí, kteří se nemají kde realizovat.

válek, nebo také jako snaha vyhnout se etnickým čistkám.⁶ Třetím sociálním indikátorem jsou tenze mezi sociálními skupinami. Pokud tenze mezi skupinami ve státě, které svou odlišnost od sebe definují národnostně, etnicky, nábožensky, jazykově, či ekonomicky, vzrůstají, může nastat vážný problém.⁷ Posledním sociálním indikátorem je masivní emigrace a odchod vzdělaných osob (Failed States Index Scores, 2013).

Prvním ekonomickým indikátorem je nerovnoměrný ekonomický rozvoj. Ten nastává, pokud vznikne jakákoliv ekonomická nerovnost ve společnosti, např. některá skupina je výrazně ekonomicky zvýhodněna, zkrátka bohatství je nerovnoměrně rozděleno. Druhým ekonomickým indikátorem je chudoba a ekonomický úpadek. FSI pro jeho vyjádření používá tyto měřitelné ukazatele: schodek státního rozpočtu, výše vládního dluhu, míra nezaměstnanosti a nezaměstnanosti mladých lidí, parita kupní síly, růst HDP, HDP na obyvatele a míra inflace (Failed States Index Scores, 2013).

Důležitým politicko-vojenským indikátorem je legitimita státní moci. Tu FSI vyjadřuje mírou korupce, efektivitou vládnutí, politickou participací všech skupin společnosti, svobodnými volbami a úrovní demokracie. Na úrovni těchto aspektů bývá založena legitimita státní moci. Pokud dosahují nízkých hodnot, vláda ztrácí legitimitu a lidé se bouří a požadují demisi vládnoucích elit. Významnými „subindikátory“ jsou dále: podíl šedé ekonomiky, obchod s drogami, boje o moc a existence a míra demonstrací a protestů. Demonstrace jsou de facto sdělení lidu vládě, že vládne špatně (Failed States Index Scores, 2013).

⁶ Problémy, které přinášejí přesuny obyvatelstva, mohou být materiálního charakteru – např. problémy se zásobováním vodou a potravinami, problémy se zabíráním půdy a majetku a vzniklé spory o území a nové konflikty, doprovázené etnickými čistkami. Kvantifikovat tento problém lze např. porovnáním počtu uprchlíků a vnitřně vysídlených osob vzhledem k celkovému počtu obyvatel státu. Vysoké číslo může předpovídat výše zmíněné problémy

⁷ Tenze mohou nastat, pokud je některá skupina diskriminovaná na výše zmíněné odlišnosti, například její náboženská svoboda je omezena, její jazyk není uznán jako úřední, příslušníci této skupiny jsou diskriminováni při žádostech o zaměstnání, nebo tato skupina nemá reprezentativní zastoupení ve vládnoucích orgánech státu. Tato skupina se pak právem cítí diskriminována, a ostatní skupiny považuje za své vlastní existenční ohrožení, v důsledku čehož dochází ke konfliktům.

Druhým politicko-vojenským indikátorem je poskytování veřejných služeb. Do tohoto bodu je zařazena ochrana obyvatel před hrozbami a násilím, jakožto služba státu lidem. Tento indikátor je vyjádřen pomocí míry práce policie, míry kriminality a vzděláváním a gramotností obyvatel. Důležitý je také přístup obyvatel k pitné vodě, úroveň infrastruktury, kvalita a přístup ke zdravotnictví, elektrifikace a telefonní připojení a elektrifikace. Třetím politicko-vojenským indikátorem jsou lidská práva a právo zákona. Porušování lidských práv jednoznačně škodí občanům a snižuje legitimitu státní moci.⁸ (Failed States Index Scores, 2013).

Dalším politicko-vojenským indikátorem je efektivita bezpečnostního aparátu. Státní moc má jako jediná monopol na legitimní užití násilí. V tomto bodě se posuzuje bezpečnostní aparát, který funguje autonomně, tzn. bez závislosti na státu. Patří sem různé nevládní paramilitární skupiny, které však mohou mít i neoficiální podporu vlády, opozice, nebo kohokoliv vlivného, možná je i podpora ze zahraničí. Dalším politicko-vojenským indikátorem je frakcionalizace elit. Ta vyjadřuje vzdalování politických elit nejenom v ideologické rovině, ale i v projevech praktické politiky.⁹ Posledním politicko-vojenským indikátorem je účast externích aktérů do chodu státu. Stát, pokud je oslaben, může být buďto napaden někým jiným, nebo k vyřešení jeho problémů může být poslána zahraniční mise. Měřit ji lze samozřejmě zhodnocením zahraniční přítomnosti ať již vojenské, nebo humanitární, např. přítomnost jednotek OSN. Vliv také hrají mezinárodní sankce (Failed States Index Scores, 2013).

Na místě je kriticky zhodnotit přístup Failed state indexu. Metodologie FSI je založena na analytické platformě *Conflict Assessment Software Tool*. Data pochází ze třech primárních zdrojů, získané data

⁸ Soudní moc je ve slabých státech těžko vymahatelná. Tento indikátor zahrnuje svobodu tisku, občanské a politické svobody, existenci politických vězňů, svobodu projevu a náboženství a projevy násilí státu vůči občanům (Failed States Index Scores, 2013).

⁹ . Politické elity často vedou nacionalistickou rétoriku, snaží se zvýhodňovat své sympatizanty. Problém nastává, když ve státě existuje několik etnických skupin a frakcionalizace je vedena na liniích nacionalismu. Je možné ji posuzovat např. nesvobodnými volbami, či nekalou politickou soutěží

kvalitativního charakteru jsou následnou triangulací vyhodnocena a kvantifikována. Kvantitativní data sice slouží k lepší orientaci, je možné je velice snadno porovnávat s výsledky ostatních států, avšak jsou pouze orientační. Pokud stát v některém indikátoru disponuje nízkým číslem, vyjadřuje to, že v tomto bodě je stát slabý. Nelze však zjistit, z jakého důvodu a jak se to konkrétně projevuje. Např. pokud stát obdrží špatné hodnocení v bodě poskytování veřejných služeb, nelze zjistit, zda je to způsobeno špatným stavem silnic, železnic, špatným přístupem k pitné vodě, nebo absencí internetového připojení ve venkovských oblastech. Přílišná kvantifikace a abstrakce tedy nedovoluje laickému pozorovateli spatřit skutečné problémy. FSI dále příliš neřeší, jakým způsobem jsou získané kvalitativní údaje kvantifikovány, respektive převedeny na čísla. Měly by být stanoveny kritéria, podle kterých je toto posuzováno. Přístup FSI je v zásadě západocentrický, jeho ideálním typem je stát weberovského typu. Vzorem pro hodnocení je jeden typ státu, FSI nepřipouští, že by stát mohl fungovat jinak, či mít jiné funkce. Respektive všechny státy by měly zajišťovat stejné služby svým obyvatelům, tedy všechny státy mají fungovat stejným způsobem, což je naproste neakceptovatelná myšlenka. FSI zařazuje státy do kategorií vysoce ohrožené (*alert*), ohrožené (*warning*), málo ohrožené (*moderate/monitoring*) a neohrožené (*sustainable*). Toto čistě orientační rozdělení však nic neřeší, navíc hází stát do určitého světla.

Kritice podrobili FSI i čeští autoři Tomáš Šmíd a Vladimír Vaďura. Autoři se zmiňují například o využití FSI v akademickém prostředí. Podle autorů není FSI v akademickém prostředí příliš využitelný, jedná se pouze o pracovní nástroj, který najde uplatnění spíše praktické využití. Šmíd s Vaďurou i přes jistou kritiku hodnotí přínos FSI pozitivně, říkají, že jeho snaha je jistě hodna respektu (Šmíd - Vaďura, 2009: 60).

Dalším významným problémem FSI je jeho netransparentnost a určitá zaujatost. Organizace Fund for Peace je instituce zřizovaná v USA. Při pohledu na žebříček států je možné konstatovat, že vysoké

hodnocení dostávají pravidelně státy, které mají přátelské vztahy s USA. V případě BaH je zase možné namítat, že FSI se snaží vytvořit dobrou image BaH a prostřednictvím indexu vyjádřit, že úsilí, které mezinárodní společnosti do BaH vložilo, se setkává s úspěchem. Jelikož metodologie FSI je neprůhledná, nelze říci, zda index vyjadřuje skutečný stav, nebo zda je schválně nadhodnocený, aby některé státy vykresloval v lepším světle, než ve skutečnosti jsou. Tento bod kritiky je přinejmenším sporný. Nicméně z tohoto důvodu je FSI téměř nepoužitelný a není možné mu důvěřovat.

2.2.2 Hodnocení Světové banky – Indikátory vládnutí ve světě

Dalším významným hodnocením je výzkumný projekt Světové banky nazvaný Indikátory vládnutí ve světě (WGI). Tento projekt, zahrnující 215 států světa funguje od roku 1996, data nejsou sbírána každý rok, WGI provedla svůj výzkum v roce 2002, 2007 a 2012. Tento index je postaven na šesti indikátorech vládnutí. První dva indikátory se týkají toho, jak jsou vlády vybírány, monitorovány a nahrazovány. Další dva indikátory se týkají efektivního provádění a implementování politiky. Dále WGI hodnotí respekt občanů a státu vůči ekonomickým a právním institucím a právní stát a kontrolu korupce. Díky hodnocení korupce v čase poskytuje cenná data pro tuto práci (Kaufmann, 2010: 6 - 7).

WGI se na rozdíl od FSI celkem podrobně věnuje metodologii a způsobu sběru dat. Data pocházejí z 31 různých zdrojů.¹⁰ Sebraná data WGI vyhodnocuje pomocí statistické metody známé jako Modelování nepozorovaných komponentů (*Unobserved Components Model*). Čím však je hodnocení WGI významné je to, že si uvědomuje chybu, které je možné se při použití této metody dopustit. Proto je statisticky vypočítáno rozpětí, ve kterém je možné se dopustit chyby.

¹⁰ Konkrétně jsou přebírány údaje např. z ročenek a reportů Světového ekonomického fóra (World Economic Forum's Global Competitiveness Report), Institutu pro management rozvojového světa (Institute for Management Development's World Competitiveness Yearbook), Světové banky pro obnovu a rozvoj, Domu svobody, Globálního pohledu (Global Insight), atd (Kaufmann, 2010: 6 - 7).

Kritikou projektu WGI se zabývají sami jeho autoři. Hlavní problém je v tom, že indikátory jsou moc nahuštěné – snaží se zachytit celou řadu jevů a ty zachytit pouze do šesti bodů. Velké množství zdrojů je také v některých případech na škodu – pokud je u každého státu použit jiný zdroj, jako je to např. u indikátoru korupce. Problémem je častá zmatenost pojmů – jednotlivé aspekty se natolik prolínají, že často říkají to samé, jen jinými slovy. Index sice ohodnocuje způsob vládnutí, ale normativně neříká, co je to dobré vládnutí a jak by mělo dobré vládnutí vypadat. Nicméně je třeba si uvědomit, že jakýkoliv způsob měření kvality vládnutí bude vždy vystaven riziku tvrdé kritiky (Kaufmann, 2007). Přístup WGI je podobně jako FSI západocentrický. V akademickém prostředí je využitelný podobně jako FSI. Na rozdíl od FSI však klade větší důraz na metodologii a sběr dat a uvědomuje si svá výrazná omezení, v čemž spočívá jeho největší přínos.

2.3 Slabé státy jako hrozba – koncepce Americké agentura pro mezinárodní rozvoj

Americká agentura pro mezinárodní rozvoj (*USAID*) poskytuje rozvojovou, ekonomickou a humanitární pomoc v souladu se zahraničně-politickými cíly federální vlády USA. Tato instituce toto téma dlouhodobě sekuritizuje. Důležitým faktem je, že *USAID* je součástí vlády USA. Analýza *USAID* Strategie křehkých států (*Fragile states strategy*), publikovaná v roce 2005, považuje slabé a rozpadlé státy jednoznačně za bezpečnostní hrozbu. Ignorování této hrozby může vést k vážným důsledkům, jako např. zvýšené riziko pravděpodobnosti vzniku mezinárodního terorismu. Třetina světové populace žije dnes ve státech, které jsou nestabilní, nebo slabé. Tyto hrozby se díky globalizovanému světu mohou rozšířit prakticky do celého světa (*Fragile States Strategy*, 2005: 1). Ze zmíněné analýzy je jednoznačně patrné, že vláda USA slabé a rozpadlé státy a priori sekuritizuje.

Podle USAID je třeba u slabých a rozpadlých států monitorovat bezpečnostní, politické, ekonomické a sociální faktory. U každého slabého a rozpadlého státu je zapotřebí vypracovat vlastní analýzu, která odhalí specifika slabé státnosti dané země a na jejím základě bude vytvořena nejvhodnější strategie pro odvrácení krize. Důležité je zmínit, že USAID rozlišuje slabou státnost na dva kvalitativně odlišné jevy – proces rozpadu, kdy stát je zranitelný a náchylný k různým hrozbám a na stát, který už je rozpadlý a na jehož území často probíhá ozbrojený konflikt (Fragile States Strategy, 2005). Pokud jsou tedy slabé státy hrozbou, tak jsou hrozbou i jednotlivé aspekty slabé státnosti jako OZ a korupce.

2.4 Organizovaný zločin ve slabých a rozpadlých státech

2.4.1 Definice organizovaného zločinu

Samotné téma OZ je interdisciplinární, dynamické a nepřehledné. Hlavním problémem je aktuálnost a problém sběru dat, viz úvod. Jedná se o téma, které je na průsečíku kriminologie, politologie, mezinárodních vztahů a bezpečnostních studií. OZ lze zařadit do tzv. skupiny nových hrozeb bezpečnostního charakteru. Jelikož OZ využívá všech možných dostupných prostředků globálního světa, stává se tak globální hrozbou. Navíc je hrozbou pro rozvoj občanské společnosti (Smolík, 2007: 12, James, 2012).

Na úvod je nutné říci, že definic OZ existuje celá řada. Neexistuje však žádná definice, která je globálně všeobecně platná. Konvence OSN proti transnacionální organizovanému zločinu používá pro skupiny OZ následující definici: organizovaná skupina, kterou je myšlena strukturovaná skupina třech, nebo více osob, jejichž činnost je plánovaná. Tato skupina jedná s cílem spáchat jeden, nebo více závažných trestných činů, nebo přestupků, za účelem přímo, nebo nepřímo získat finanční, nebo jiné hmotné výhody (UNODC, 2004). Jedná o specifickou

ekonomickou činnost, pro kterou je charakteristické používání fyzické síly, zastrašování, násilí, korupce a prodej a distribuce nelegálních komodit (Smolík, 2007: 12). OZ je charakteristický specifickým způsobem metod provádění zločinů, nikoliv typem zločince samotného (Smolík, 2007: 12 – 13).

OZ je činnost, která bývá spojována s určitými druhy kriminality. Podle Chmelíka, Muellera a Smolíka se jedná o tyto aktivity: drogová kriminalita, finanční kriminalita, ilegální obchod se zbraněmi a výbušninami, násilná trestná činnost včetně nájemných vražd, únosů a loupeží, ozbrojených přepadů a vydírání, počítačová a internetová kriminalita, padělání bankovních listin, dokladů, platebních karet, víz a pasů, obchodování s lidmi a s jejich orgány, vymáhání tzv. výpalného za ochranu (*racketeering*), praní špinavých peněz, korupce a úplatkářství, podvodné konkurzy, pojišťovací podvody, námořní pirátství a zločiny proti životnímu prostředí (Smolík, 2007: 19, Mueller, 2001: 13 – 21, Chmelík a kol. 2004). Skupiny OZ se často stávají i logistickými firmami (James, 2012: 251). Proto by se boj proti OZ měl snažit rozbít tuto logistiku (Smolík, 2007: 28). Tato práce používá termín organizovaný zločin, či termín skupiny organizovaného zločinu. Vyhýbá se však termínu „mafie“, který je spojován spíše s italským OZ. Tento termín bývá fetišizován, mystifikován, či dokonce glorifikován (DeVito, 2005: 11). Termín „mafie“ je pro tuto práci zkrátka nepoužitelný.

2.4.2 Organizovaný zločin ve slabých a rozpadlých státech

V této kapitole bude představen vztah mezi organizovaným zločinem a vládnutím. Bude popsáno, jak ve slabých a rozpadlých státech může OZ ovlivňovat stabilitu, ekonomický rozvoj a bezpečnost. Touto problematikou se zabývá Mark James ve své eseji Jiná občanská společnost: organizovaný zločin ve slabých a rozpadlých státech (*The Other Civil Society: Organised Crime in Fragile and Failing States*). James se v tomto textu snaží vysvětlit vztah mezi OZ a stabilizací ve

slabých a rozpadlých státech. Snaží se potvrdit předpoklady, že skupiny OZ jsou klíčovými aktéry v post-konfliktním politickém uspořádání, OZ má destabilizační efekt a OZ má ekonomickou motivaci. James hledá vztah mezi vládnutím a OZ (James, 2012).

Hlavní rozdíl mezi tzv. státy silnými a tzv. státy slabými je, že ve slabých a rozpadlých státech je hranice mezi vládou a vládnutím ještě více nejasná, než ve státech silných. Na vládnutí se často podílí více různých skupin. Na tomto místě je třeba si uvědomit, že existence OZ a korupce ve slabých a rozpadlých státech nemusí být však vždy považována za negativní jev. Jednání, které je ze západocentrického pohledu kriminální, nemusí být ve svém přirozeném prostředí být za kriminální považováno a může mít celou řadu pozitivních důsledků. Touto problematikou se bude zabývat následující kapitola.

Významným autorem v této problematice je William Reno. Tak jako většina teorií slabé státnosti¹¹ byla vytvořena v prostředí afrických států, tak také Reno se zabývá OZ v afrických státech během válčených konfliktů. Podle Williama Rena je přítomnost, respektive nepřítomnost OZ klíčová ve dvou aspektech. Za prvé, OZ hraje zásadní roli pro stabilizaci a post-konfliktní rekonstrukci. OZ může zajistit ochranu, status a příjem pro velký počet osob. Společnost jim pak zajišťuje legitimitu. Za druhé, tyto funkce nejsou pouze reflexí slabé státnosti, které by mohly být jednoduše vyřešeny stabilizačním procesem. Kriminální sítě ve slabých a rozpadlých státech jsou dlouhodobě součástí komplexního systému vládnutí a nemohou být odstraněny bez společenského pozdvižení. Za třetí, OZ podle Rena funguje jako záškodník (*spoiler*), který vytváří svou vlastní politickou agendu a maří vývoj nového uspořádání (Reno, 2009: 69). James dále tvrdí, že OZ má také pozitivní efekty, které v obecných, nebo v některých konkrétních případech převažují nad negativními efekty. Avšak přemýšlet nad OZ ve smyslu negativních a pozitivních efektů je

¹¹ Viz výše Rotberg, Kolstø a Jackson,

podle Jamese chybné. Toto myšlení překrývá celkový dlouhodobý vliv OZ (James, 2012: 218).

2.4.3 Dopad OZ na vládnutí

Jak bylo zmíněno v začátku kapitoly, hranice mezi vládou a vládnutím je ve slabých a rozpadlých státech velmi nejasná. Vláda se nepodílí tak významnou měrou na vládnutí, jako ve státech silných. Nejasná je rovněž hranice mezi státem a společností. Na vládnutí se tedy kromě vlády podílí řada dalších skupin.

Protože je OZ více napojen na systém vládnutí, než na vládu, je nutné rozlišovat mezi vládou a vládnutím a definovat termín vládnutí. Světová banka operuje s touto definicí: „*vládnutí je souhrn tradiční formálních a neformálních institucí, které určují, jak autority v určitém státě budou jednat v zájmu obecného dobra*“ (Kauffman, 2004). Vládnutí předpokládá neustálé interakce, respektive vyjednávání mezi sociálními skupinami a sociálními skupinami a státem. Respektive interakce mezi sociálními skupinami a tím, kdo je u moci.

Jev, který má na kvalitu vládnutí zásadní vliv je korupce, proto se tato kapitola bude zabývat korupcí, jakožto společenským jevem. James říká, že neexistuje žádná prokazatelná kauzalita mezi mírou korupce, přítomností OZ a slabým vládnutím, ačkoliv je jasné, že tyto jevy spolu velice úzce souvisí (James, 2012: 228). Vhodné je na tomto místě definovat termín korupce. Mark Philp, ve svém příspěvku Korupce a budování míru používá následující definici: korupce je jednání, při kterém veřejný činitel porušuje pravidla či normy jeho úřadu. Toto jednání přináší osobní, nebo stranické zisky, nebo zisky třetí straně. Při tomto jednání jsou poškozovány veřejné zájmy (Philp, 2008: 27). James používá definici Světové banky, podle které korupce je: „*zneužívání moci pro soukromé zisky*“ (Kauffman, 2004). V tomto smyslu tedy korupce představuje cokoli darovaného, nebo nabídnutého, s cílem ovlivnit výsledek rozhodnutí ve vlastní prospěch. Korupce je v podstatě definiční

znak OZ a úplatek je forma investice. Nicméně důležité však je, jak se jednotlivé společnosti na tento jev dívají. Na tento jev nemusí být nutně pohlíženo negativně. V některých společnostech je korupce vnímána jako zcela standardní součást fungování politiky (Donely, 2009: 9).

Když OZ získává podporu u veřejnosti, narušuje se tím kvalita vládnutí již na lokální úrovni. Ekonomické aktivity nejsou vykonávány pro blaho obyvatel, ale pro soukromé zájmy těch, kdo se podílí na vládnutí. Vliv OZ na kvalitu vládnutí se projevuje především korumpováním byrokracie a práva, korumpováním politických procesů – politiků, politických stran a ovlivňování jejich rozhodnutí. Probíhá ovlivňování vlády a možnosti použití síly a možnosti vyvolat ozbrojený konflikt (James, 2013: 229).

Korupce však může mít krátkodobě pozitivní účinky – např. urychluje byrokratické procesy a umožňuje některým marginalizovaným skupinám získat politickou sílu. Teorií korupce se zabývá Michael Johnston. Johnston vytváří dvě korupční škály. Na první škále je na jedné straně taková korupce, která je považována za legitimní a na druhé straně je taková korupce, která je považována za kriminální. Na druhé škále je na jedné straně taková korupce, která vytváří konkurenci a konkurenční prostředí, neboli kompetitivní korupce a na druhé straně škály je taková korupce, která vytváří prostředí monopolní. Přičemž legitimita je zde myšlena ve smyslu tolerance společnosti. Každý z těchto typů korupce má rozdílné politické důsledky. (Johnston, 1986: 457). Johnston pak rozlišuje následující čtyři typy korupce, podle jejich politických důsledků:

Legitimní, kompetitivní, neboli „tržní korupce“ se objevuje tam, kde je velké množství aktérů. Prostředí není příliš riskantní a aktéři nemají příliš mnoho co ztratit. Takovýto systém je integrující a stabilní.

Legitimní, monopolní korupce, neboli patronský-klientelistický síťový systém je tam, kde je malé množství aktérů. Aktéři rovněž nemají

mnoho co ztratit. Systém je vysoce legitimní, je integrující a stabilní. Všichni zúčastnění využívají v tomto systému vzájemných výhod.

Kriminální, monopolní korupce, neboli nepotismus, protekce, či „bratříčkování“ je tam, kde je malé množství aktérů. Aktéři mají mnoho co ztratit, mnoho riskují. Legitimita systému je velmi nízká. Systém je vnitřně integrující a navenek neintegrující a nestabilní.

Kriminální, kompetitivní korupce, neboli šoková, či krizová korupce, se objevuje tam, kde je malé množství aktérů. Aktéři mnoho riskují. Legitimita systému je nízká. Systém je neintegrující a velmi nestabilní (Johnston, 1986: 457 - 459).

Někteří další autoři, jako např. Le Billon dále tuto typologii rozpracovávají. Le Billon tvrdí, že nestabilita je vytvářena více změnami v typu korupce, než existencí a typem korupce samotné. Podle Le Billona existuje korelace mezi konfliktem a stupněm degenerace stabilního, patrimoniálního klientelistického systému v systému „zkažené politiky“. Tento „zkažený“ systém se vytváří v prostředí, kde je ekonomika špatně řízena a její řízení je odvíjeno od permanentního kompetitivního boje patronů. Jinými slovy – tam, kde je soutěživé prostředí mezi skupinami OZ, tam je kvalita vládnutí velmi nízká, vzniká systém „zkažené politiky“ (Le Billon, 2003: 417).

Typickým příkladem Johnstonovy typologie je Afghánistán. Na základě dat zveřejněných ve studii UNODC Korupce v Afghánistánu (UNODC, 2010), je Afghánistán řazen k vysoce stabilní „tržní korupci“, kde je velké množství aktérů. Aktéři málo riskují, mají málo co ztratit a systém má vysokou legitimitu. Tato legitimita není determinována formálním, právem, ale neformálním zažitým korupčním jednáním aktérů (James, 2012: 231). Nicméně v současné době se podle zmíněné studie v Afghánistánu objevuje nový typ korupce. Je zde poměrně málo aktérů, malý risk a vysoká legitimita. Díky novým aktérům se systém posouvá k legitimní, monopolistické korupci do situace, kde je více aktérů, je

vysoký risk a nízká legitimita. Je zde potvrzen i Le Billonův argument, že nestabilitu v Afghánistánu způsobuje probíhající změna v typu korupce, než korupce jako taková (James, 2012: 231). Afghánci jsou přesvědčeni, že pokud chtějí mít přístup k veřejným službám, musejí zkrátka úplatek dát. Z tohoto důvodu navíc ztratili důvěru ve veřejné služby a využívají služby alternativní. Výzkum prováděný AREU tyto závěry potvrzuje (UNODC, 2010).

Dalšími typy korupce se zabývá Richard Snyder. Snyder tvrdí, že bohatství získané díky korupci zvyšuje nestabilitu. Korupce podle něj rovněž zvyšuje pravděpodobnost vypuknutí násilí. Snyder zároveň předkládá jednoduchou hypotézu, že instituce, které trpí různou mírou korupce, mají různý vliv na politickou stabilitu. Snyder uvádí čtyři typy korupce, podle toho, jaký typ aktérů je do korupce zapojen: První typ korupce je veřejný, tato korupce je kontrolovaná aktérem, většinou státem, který má kontrolu nad veřejnými prostředky a zdroji. Typickým příkladem jsou ropné společnosti vlastněné státem. Druhým typem je privátní korupce – ta je kontrolovaná nestátními aktéry. Třetím typem je společná korupce, ta vzniká kolaborací mezi státem a nestátními aktéry, kterou se stát současně snaží zadržovat. Posledním typem korupce je žádná korupce – tento stav se objevuje tam, kde jsou všechny zdroje již rozebrány a aktéři nemají přístup k žádným zdrojům (Snyder, 2011: 4). Ten, kdo je u moci preferuje první typ korupce, to však, ale není vždy možné (James, 2012: 232).

Korupcí v post-komunistických zemích se zabývá Rasma Karklins. Podle Karklins korupci značně nahrává institucionální nastavení systému, díky čemuž nejsou státní úředníci odpovědní veřejnosti a je obtížné jejich činnost kontrolovat (Karklins, 2002: 22). Šedá ekonomika a korupce jsou jevy, které se objevují snad ve všech ekonomikách komunistických režimů. Karklins popisuje korupci jako jev, který se vertikálně prolíná celou společností, od nejnižších pater společnosti, kdy lidé dávají úplatky v každodenním životě, např. dopravnímu policistovi, přes úplatkářství na

vysokých školách a úplatkářství v komunální i vysoké politice (Karklins, 2002). Karklins vytváří typologii třech druhů korupčního jednání, podle úrovně, na které se nachází. Na nejnižší úrovni je korupční jednání nižších státních úředníků např. policistů a inspektorů a pracovníků ve zdravotnictví. Na druhé úrovni je korupce ve vysoké politice, tato korupce je však krátkodobá, za účelem získání výhody, např. při privatizaci. Třetím případem je totální zajištění státu korupčními sítěmi, které se objevují tam, kde jsou slabé státní instituce. Kontrolu nad institucí de facto převezme někdo jiný, než stát. Instituce pak jednají v obchodním zájmu, nebo v zájmu kriminálních skupin. Proti tomuto typu korupce je téměř nemožné bojovat (Karklins, 2002). Ve slabých a rozpadlých státech se tedy vyskytují všechny zmiňované typy, přičemž charakteristický je poslední zmiňovaný typ.

Korupcí ve slabých a rozpadlých státech během vojenských konfliktů se zabývá William Reno. Reno na příkladu Libérie¹² tvrdí, že zapojení zkorumpovaných elit do vládnutí je ekonomicky pozitivní jev. Zapojení těchto elit do patronského systému může zvýšit ekonomickou prosperitu a stabilitu. Reno tvrdí, že od roku 1980 je Libérie stabilní a tato stabilita je zajištěna právě díky vysoce centralizovanému patronskému systému. Kdyby byl tento systém narušen, Libérie by se znovu mohla dostat na pokraj války (Reno, 2009: 47 - 61). Podle Johnstonovy typologie korupce tedy Libérie spadá do druhého typu, kde je korupce monopolní a existuje patronský-klientelistický systém.

Reno dále zmiňuje příklad Číny, kde existuje zvláštní typ „konfigurace“ korupce. Tento systém motivuje státní úředníky k většímu ekonomickému výkonu a poskytuje zkorumpovaným elitám ochranu. Reno dále zmiňuje Jižní Koreu, kde institucionalizovaný patrimonialismus umožňuje existenci vrstvy podnikatelů, čímž se podporuje ekonomický růst. Tyto vrstvy podnikatelů, na rozdíl od státu disponují větším

¹² I když se tato práce zabývá Balkánem, konkrétně Kosovem a BaH, zmiňované teorie slabé státnosti vznikly zcela západocentricky v africkém prostředí. Pokud jsou teorie přenositelné, je Libérie vhodným příkladem.

ekonomickým kapitálem a prozíravostí, která státu chybí (Reno, 2008: 387 – 404).

Cheng a Zaum tvrdí, že mezinárodní společenství často záměrně podporuje kriminální skupiny a záškodníky režimu (*buy-out spoilers*), kteří jim poté na oplátku poskytují finanční výhody. Autoři uvádějí několik příkladů, např. řešení situace v Demokratické republice Kongo v roce 2002 (*Global and All-inclusive Agreement on the Democratic Republic of Congo*). Mozambik, kde mezinárodní donoři ustanovili svěřenecký fond k vyplacení rebelské skupiny RENAMO. Dobrým příkladem je rovněž případ Libérie – (*Liberian Comprehensive Peace Agreement*) a mimo jiné také případ Balkánu (Cheng, Zaum, 2008: 303). Vojenská a finanční podpora těchto skupin vytváří v těchto zemích nový politický pořádek, který se vyznačuje vysokou mírou korupce (James, 2012: 233). Původ těchto finančních výhod vysvětlují Cockayne a Pfister: mírové operace musí vytvořit kompromis mezi bojem s OZ a dalšími aktivitami – snahou zabránit válce, budováním stability, politickým usmířením a ekonomickým rozvojem. Mezinárodní organizace, provádějící tuto činnost mají omezené know-how, jak tento kompromis správně provádět (Cockayne, Pfister, 2008: 2). Kompromisem by tedy měly být mír a stabilita na straně jedné a zodpovědná politická reprezentace na straně druhé. Ekonomická obnova a ekonomický rozvoj je podle Rena na straně míru a stability (Reno, 2008, 387 - 404).

2.4.4 Dopad OZ na ekonomický rozvoj

Panuje obecně shoda o tom, že dlouhodobé působení OZ má negativní důsledky na ekonomický růst (DFID, 2010, James, 2012: 229). Otázkou je, jaká je míra těchto důsledků a zda jim lze předcházet. Zisky, které by mohl jinak získávat stát a následně by je mohl dále investovat do rozvoje, získávají skupiny OZ. OZ tyto zisky používá na nákup zbraní, zajištění vlastní bezpečnosti a samozřejmě pro osobní obohacení. OZ restrukturalizuje ekonomiku státu a činí ji více zranitelnou. Jinými slovy

řečeno, veřejné prostředky jsou zbůhdarma vynakládány na osobní obohacení (James, 2012: 229).

Dopadem OZ na ekonomiku se zabývá Jan Van Dijk ve svém hodnocení nazvaném Kombinovaný index organizovaného zločinu (*Composite Organised Crime Index*), kde se kombinací dat snaží vytvořit jakési kvantitativní hodnocení tohoto jevu. Jsou zde porovnávány počet nevyřešených vražd, míra velké korupce, praní špinavých peněz a rozšíření šedé ekonomiky ve 112ti zemích světa. Výslednou hodnotu, kterou nazývá podle indexu COCI, se snaží korelovat s HDP na hlavu a s Indexem lidského rozvoje. Vychází mu silná negativní korelace s HDP na hlavu ($r=0,76$)¹³ a o něco slabší negativní korelace s HDI ($r=0,49$). Na základě těchto výpočtů vyvozuje obecný závěr, že OZ má negativní vliv na ekonomiku.

Dijk dále pomocí regresní analýzy vysvětluje vztah mezi mocí zákona, OZ, korupcí a fungováním policie. Tyto čtyři proměnné koreluje s HDP na hlavu. Vychází mu silná negativní korelace mezi korupcí a HDP na hlavu a pozitivní korelace mezi rolí zákona, fungováním policie a HDP. Co je však v Dijkovo výzkumu neočekávané, je objevení pozitivního vztahu mezi OZ a HDP na hlavu ($r= + 0.256$).

I když přímé efekty působení OZ na HDP na hlavu jsou nejasné, patrné, že OZ oslabuje moc zákona a zvyšuje míru korupce. Dijk v závěru své studie říká, že i když OZ má v některých případech pozitivní účinky na ekonomiku, je to trojský kůň, který rozšiřuje korupci a racketeering do vysoké politiky. V dlouhodobé perspektivě OZ oslabuje činnost soudů a police, čímž snižuje vymahatelnost práva. Dijk si je vědom toho, že tyto závěry není možné aplikovat na každou konkrétní zemi, ale v obecném měřítku tyto závěry platné jsou. Dobrý příkladem Dijkových závěrů je opět

¹³ Když je číslo menší než 1, znamená to negativní korelaci. Číslo vyšší než 1 znamená pozitivní korelaci. Negativní korelace v tomto případě znamená, že vysoká míra nevyřešených vražd, míra velké korupce, praní špinavých peněz a rozšíření šedé ekonomiky negativně ovlivňuje HDP. Tedy, že čím je míra těchto údajů vyšší, tím je nižší HDP. Do jaké míry je HDP ovlivněno těmito jevy je vyjádřeno právě číslem $r=0,76$.

Afgánistán. Pěstování a prodej opia má prokazatelný důsledek na růst HDP (James, 2012: 237).

Podle výše zmíněných autorů je možné konstatovat, že čím je vyšší míra korupce a čím je vyšší přítomnost OZ, tím je nižší kvalita vládnutí a je nižší ekonomický růst. Rovněž se snižuje vymahatelnost práva, což je základní rys státnosti. Avšak vysoká míra těchto jevů a priori neznamena, že stát je slabý nebo rozpadlý. Tyto jevy jsou pouze jedním z aspektů slabé státnosti. Společně s dalšími jevy, popsány v úvodních kapitolách teoretické části lze podle míry těchto jevů označit stát za slabý, rozpadlý, nebo rozpadající se, respektive ho zařadit do jednotlivých kategorií.

2.4.5 Organizovaný zločin, konflikt a bezpečnost

Rovněž zajímavý je vztah OZ a bezpečnosti. James tvrdí, že dopad OZ na národní bezpečnost není příliš vysoký. Mnohem větší je dopad na lidskou bezpečnost a bezpečnost na ekonomickou. Nejvíce zřejmý dopad OZ na bezpečnost představuje zvýšená úroveň pouličního násilí. Toto násilí je způsobeno bojem mezi skupinami OZ samotnými, nebo mezi OZ a vládou (James, 2012: 240). Neznamena to však, že skupiny OZ musí být vždy v boji. Například mexická kriminální skupina La Familia poskytovala místním obyvatelům ochranu před jinými drogovými dealery a před bezpečnostními operacemi vlády. Díky tomu se La Familia těšila relativně velké veřejné oblibě (James, 2012: 242).

Nutné je představit tři strategie OZ, které rozlišují autoři Cockayne a Lupel. Podle těchto autorů může OZ vzhledem ke státu využívat tři různé strategie - predátorskou, parazitní nebo symbiózní. Predátorský vztah OZ ke státu bývá často postupem času změněn na parazitní a později symbiózní, díky čemuž se OZ může dále transformovat v submisivní nebo dokonce legální součást státu (Cockayne, Lupel, 2011, 8). Aby toho OZ mohl dosáhnout, je zapotřebí korupce. Korupce je pak přítomna ve všech úrovních a stát je plně v zajetí korupčních sítí.

Nezákonné skupiny používají predátorskou strategii boje, snaží se přinutit státní instituce, aby se mohly zmocnit kapitálu, k čemuž je zapotřebí použít násilí. Predátorská strategie se tedy vyznačuje používáním násilí. Parazitní a symbiózní strategie potřebují účast státních institucí ke svojí činnosti, které získává na svou stranu korupcí a výhružkami. Je třeba říci, že skupiny OZ se sami dobrovolně nerozhodují, jakou strategii zvolí. Zvolí takovou strategii, jaká je za daných okolností vhodná. Povaha činnosti OZ determinuje strategii. Například výroba narkotik, včetně pěstování opia představuje predátorskou strategii, jelikož je nutná kontrola a ochrana výroby a pěstování. Prodej a pašování narkotik již představuje parazitní a symbiózní strategii (James, 2012: 241). Z dlouhodobého hlediska není symbiotický OZ akceptovatelný. Pokud OZ žije v symbióze se státem, snižuje se kvalita míru a výrazně se zvyšuje riziko nového vypuknutí konfliktu. Zároveň se zvyšuje riziko totálního ovládnutí státu OZ a výrazně se snižuje kvalita vládnutí.

Velice závažné téma představuje vztah mezi OZ a konfliktem. Výzkumný projekt skupiny válečných studií (*The War Studies Group Research Project*), vytvořený na Londýnské univerzitě rozděluje tři typy propojení OZ s konfliktem. Jedná se o konceptuální propojení, logistické propojení a propojení OZ s vládní podvratnou činností (WSGRP, 2008: 36).

V konceptuálním propojení se jedná o neschopnost donutit určité aktéry k poslušnosti. Konceptuální kategorie jsou zde myšleny kategorie kriminální, politické a ideologické. V logistickém propojení se jedná o propojení mezi kriminálními, povstaleckými a dalšími militantními skupinami. Mezi těmito skupinami vzniká společný zájem, který je podpořený snahou o společné zisky. WSGRP zdůrazňuje, že toto propojení není vždy zcela viditelné a je neskutčné ho vypátrat. Propojení OZ s vládní podvratnou činností představuje podkopávání státní moci. Toto propojení se vyznačuje vysokou korupcí.

Tento teoretický rámec lze podle Jamese opět napasovat na prodej afghánských narkotik. Tento typ obchodu je charakteristický vytvářením volných sítí, které jsou rozprostřeny kolem malého počtu obchodníků. Uprostřed těchto sítí jsou někteří jednotlivci a skupiny celkem mobilní – ty pracují souběžně, nebo postupně pro jiné sítě. Tyto sítě prostupují legální i nelegální ekonomikou, státními institucemi, kmenovými strukturami a povstaleckými a militárními skupinami, včetně Talibanu. Když se chování těchto skupin skrývá za náboženské, nebo nacionální cíle, jejich chování je v hlavní míře motivováno především ekonomickými zisky (James, 2012: 242, 243).

2.4.6 Boj proti OZ a jeho důsledky na společnost

Podle Jamese jsou dopady OZ v podstatě trojího druhu – dopad na vládnutí a roli zákona, dopad na rozvoj ekonomiky a infrastruktury a dopad na bezpečnost. Tyto sektory jsou samozřejmě mezi sebou vzájemně provázané a ovlivňují se.

James říká, že existují tři hlavní páky proti boji s organizovaným zločinem – vymáhání práva, ekonomické reformy a politické reformy. Tyto páky jsou propojené a navzájem se ovlivňují. Co se týče ekonomických reforem, tak zde je nutná důslednost ve vybírání daní, především zavedením nízkých daní a zjednodušení daňového systému. Aby tento aspekt mohl být uskutečněn, jsou zapotřebí férové a důsledné soudy, tedy důsledné vymáhání práva. Dále je nutné pro osoby činné v OZ vytvořit prostředí, kde se můžou uplatnit legální cestou.

Do politických reforem je zahrnuta především míra korupce a to, jak je prostředí ke korupci „nastaveno“. James říká, že na tom záleží stabilita systému. Díky korupci může OZ proniknout až do nejvyšších státních struktur, skupiny OZ se mohou těšit veřejné autoritě, jako např. skupina La Familia v Mexiku, která plní zároveň funkci opozice na mexické politické scéně. Díky prorůstání OZ do státních struktur se také vytváří patronský-klientelistický systém (James, 2012: 250 - 251).

OZ může být porozuměno pouze v ekonomickém, sociálním a politickém kontextu. Ke stabilizaci je možno přispět jen posílením vymahatelnosti práva a společně s vhodným pragmatickým přístupem. K odstranění OZ musí být provedeny takové reformy, které zmírní, či v ideálním případě odstraní propojení mezi vlastními zájmy a jednotlivými sektory ekonomiky. Daně musí být nízké, aby se ekonomické subjekty nevyhýbali jejich placení. Trh práce musí být flexibilní a co nejméně byrokratizovaný, aby se zamezilo jeho posunutí do šedé ekonomiky. Státní regulace musí být jednoduchá a přímá, soudy musí být spravedlivé a výkonné. Velmi důležitý prvek je vynucení práva. Důležité je, jak je země nastavena korupčnímu prostředí, je to v podstatě determinanta stability a nestability.

3 EMPIRICKO-ANALYTICKÁ ČÁST

3.1 Organizovaný zločin v Kosovu

3.1.1 Historické pozadí organizovaného zločinu v Kosovu

Od roku leteckého útoku NATO proti bývalé Jugoslávii v roce 1999, se zvýšila frekvence zmiňování Kosova ve spojitosti s OZ. Kosovo se stalo provincií podsvětí OZ, kde dealeri drog, prostituce, zbraní a cigaret mohou nalézt své štěstí, za podpory někdejšího prezidenta Ibrahima Rugovy (Economist, 2002). Některá světová média považují kosovské Albánce za doslova evropské „leadery“ v oblasti obchodu s lidmi. Kosovo je některými médii označováno jako tranzitní bod pro pašování drog na evropský kontinent. Někdy se spekuluje o napojení Kosova na mezinárodní terorismus a Al-Kaidu (Bardos, 2002, Phelps, 2002). Někteří autoři dokonce považují balkánský OZ za hrozbu srovnatelnou s mezinárodním terorismem (Dao, 2002). Otázkou je, nakolik je možné tyto odborné i žurnalistické spekulace brát vážně.

Na Kosovo, jakožto de facto mezinárodní protektorát může být nahlíženo jako na experiment mezinárodního společenství vybudovat úspěšný stát. Představitelka politických vztahů NATO s východní Evropou, Radoslava Stefanova se ve své studii nazvané Boj proti OZ v mezinárodních protektorátech: obtíže, možnosti a nezbytnosti (*Fighting Organized Crime in a UN Protectorate: Difficult, Possible, Necessary*) snaží popsat, jak byla správa OSN v Kosovu (ne)úspěšná při boji s OZ (Stefanova, 2004). Stav, ve kterém se Kosovo od roku 1999 nachází, přímo nahrává proniknutí vlivu jiné balkánské entity, která je prostoupena organizovaným zločinem. Kosovo, díky svému napojení na Albánii, kde jsou veřejné instituce a zejména regionální politika organizovanými kriminálními skupinami doslova prorostlé. Ovládnutí veřejných institucí skupinami, prosazující pouze své (ekonomické) zájmy může přivést zemi zpět k ozbrojenému konfliktu. Této hrozby si je dobře vědoma

mezinárodní správa Kosova UNMIK i samotná kosovská společnost (Stefanova 2004: 258).

Síla OZ v Kosovu spočívá především v tom, že albánský a kosovský OZ je založen na příbuzenství a na klanové struktuře. Příslušník policie, byť zřizované a podporované UNMIK tedy nebude vyšetřovat kriminální zločiny, za které jsou odpovědni jeho příbuzní. Klanová struktura společnosti způsobuje, že aktivity OZ jsou stěží odhalitelné (Stefanova, 2004: 259). Tyto klanové struktury mají silné vazby na kosovskou policii a jiné důležité osoby. Struktura společnosti je tedy založena na příslušnosti ke klanu, místní skupině a území, ovládaném klanem (Proksik, 2013: 5).

OZ na území Kosova má kořeny v přístupu Miloševićovy vlády ke Kosovu. Šedá ekonomika je jev, který se objevuje snad ve všech ekonomikách komunistických režimů. Navzdory přístupu Miloševićova režimu ke Kosovu a kosovským Albáncům od roku 1987, kdy byla vyvolána politická krize, zůstalo Kosovo během jugoslávské války poměrně chladné. K rozmáhání OZ v Kosovu přispěla značně Miloševićova politika omezování autonomie Kosova. Kosovští Albánci byli v některých oblastech veřejného života diskriminováni vůči zbytku Jugoslávie. Často byli nuceni opustit svoje administrativní posty ve správě Kosova, ale byli i propouštěni ze svých zaměstnání, cítili se diskriminováni ve vzdělávání, obchodu, průmyslu a zejména v možnosti účastnit se veřejné administrativy. V Kosovu stoupala nezaměstnanost a nálada obyvatel klesala. Logicky si tak museli hledat uplatnění jinde, často v šedé ekonomice. Jako důsledek vypjaté situace se stal rozmach OZ (Proksik, 2013: 4).

Ke špatné situaci přispěl mimo jiné také totální bojkot jugoslávských institucí, zejména škol a úřadů kosovskými Albánci. Politika pasivní rezistence samozvaného prezidenta Kosova Ibrahima Rugovy si vytvářela paralelně svoje vlastní samosprávné instituce. I přes

vzrůstající nezaměstnanost, vážné zhoršení ekonomické situace a bojkot jugoslávských institucí kosovskými Albánci, se Kosovu válečný konflikt mezi Chorvaty, Srby a Bosňáky vyhnul. V Kosovu se díky odlišnému prostředí a naprosto odlišné politické situaci vytvořil odlišný typ šedé ekonomiky. Sankce uložené proti Jugoslávii v roce 1992 odstartovaly albánsko-turecký obchod s heroinem a dalšími komoditami při albánsko-kosovko-černohorské hranici. Albánci se stali významnými distributory těchto komodit do západní Evropy. Vládnutí v Kosovu se neoficiálně ujaly velké albánské klany, fungující na příbuzenském principu a napojeném přímo na OZ. V roce 2003 byla kosovská společnost rozdělena na klany, které řídilo asi 15 rodin, které jsou stále napojené na bývalou UÇK. (Hajdinjak 2003: 27 – 28). Organizované kriminální jsou takto organizovány prakticky doposud (*Drenica group, Haradinaj clan, a The Elshani family*) (Proksik, 2013: 8). Podle Mezinárodní transparentnosti spolu úzce souvisí OZ, korupce a nepotismus (Transparency International, 2012).

Většinu těchto obchodů řídili tři muži napojeni na státní bezpečnost – Zeljko (Arkan) Ražnatović v Srbsku, Momcilo Mandić, člen Karadžićovy vlády v Republice srbské a Enver Hajin, člen albánské tajné policie, který byl roku 1996 zavražděn svými rivaly. Obchod s pašováním pohonných hmot, drog a zbraní, který se odehrával přes Skadarské jezero v letech 1993-1994, přinášel zisky, které se odhadují na 1 milion dolarů denně (Strazzari, 2003: 145). Srbové se snažili udržet obchod přes Skadarské jezero pod svojí kontrolou a udržovali si tím obchodní cestu do Bulharska, Srbska, Budapeště a Bratislavy. Kriminální aliance Srbů a Albánců měla značný zájem udržet během jugoslávského konfliktu v Kosovu mír (Pugh 2004: 55).

Výhodný ekonomický mír v Kosovu však začal v roce 1997 kolabovat. Příčinou tohoto kolapsu byl vážný ekonomický a politický kolaps v Albánii. Zde je nutné alespoň stručně zmínit situaci v Albánii v 90. letech. Na vývoj Kosova měly v události v sousední Albánii fatální

vývoj. Během let 1991 – 1992 se v Albánii prakticky zhroutil státní autorita, následně došlo k ekonomickému kolapsu a obrovskému nárůstu OZ. Poměrně početná albánská diaspora, žijící do té doby v jiných evropských zemích, převážně v Itálii, v té době využila příležitosti a začala se vracet do Albánie, kde levně skupovala státní podniky. Tyto podniky se staly překladištěm zbraní a místem, kde se daly pohodlně prát špinavé peníze. Zisky z nelegálních obchodů procházely přes finanční pyramidové struktury, které podporovala Berishova vláda. Přísun těchto peněz udržoval pyramidové struktury v chodu. Díky těmto fondům bylo možné poměrně rychle zbohatnout. Když však koncem roku 2006 začaly „zdroje“ těchto peněz vysychat, stáhli albánští překupníci tyto peníze z pyramidových fondů a převedli je na jistější konta do Itálie. Pyramidové fondy se tak de facto přes noc rozpadly a v Albánii nastal totální ekonomický kolaps. Laryš uvádí hrubý odhad, že Albánci v té době přišli o 1,2 miliardy dolarů. Důsledkem toho byl de facto stav anarchie, během kterého byly vykradeny albánské zbrojní sklady a velká část těchto zbraní byla za pomoci UÇK transportována na území Kosova (Laryš, 2007: 135), viz kapitolu Aktivita OZ – nelegální prodej zbraní.

Díky těmto událostem se při černo-horsko-albánské hranici se začali objevovat noví aktéři. Vypukl de facto boj o kontrolu této hranice. Udržování obchodní cesty přes Skadarské jezero se stalo příliš nákladné. Když Fatos Nano vystřídal Saliho Berishu na postu albánského prezidenta, který měl podporu především od Gheků severní Albánii, kteří mají tradičně blízko ke kosovským Albáncům, vypukl v Kosovu boj (Laryš, 2007: 135).

Tuto chvíli využili chorvatské politické elity, napojené na italskou mafii k převzetí kontroly nad srbsko-albánskou mafií a obchodem s narkotiky. Chorvatské politické elity chtěli odklonit tento obchod a směřovat ho přes území jižní Makedonie a Ochridské jezero na jih do přístavů a dále do Itálie. Nicméně Chorvaté, válčící v BaH chtěli starou trasu udržet, jelikož z ní profitovali a mohli z ní financovat své válečné

aktivity. Během toho se však kosovští Albánci zmocnili trhu s heroinem, začali prát špinavé peníze ve Švýcarsku a tím si začali financovat své vlastní povstání v Kosovu (Pugh 2004: 55). Daytonské mírové dohody, podepsané roku 1995 zklamaly očekávání kosovských Albánců, jelikož neřešily jejich požadavky na samosprávu. Společně s nárůstem nezaměstnanosti, ekonomickým a politickým kolapsem Albánie a výše zmíněnými boji o ekonomickou nadvládu vyústily tyto události v ozbrojenou revoltu v Kosovu.

Kriminální organizace UÇK, okolo Jashariho klanu, se zpočátku zaměřovala především na nelegální prodej zbraní a dětskou prostituci, z kterých financovala své aktivity. Když se jí podařilo během albánského kolapsu v roce 1997 vykrást albánské zbrojní sklady, nic jí již nebránilo v cestě získat dominantní postavení (Pugh 2004: 55). Díky obchodu s heroinem se s UÇK stala plně vyzbrojená para militární skupina. Díky významným finančním ziskům mohla UÇK financovat svůj národně osvobozenecský boj (Teran 2007: 9), viz kapitolu Aktivita OZ – nelegální prodej narkotik.

Nutné je zde alespoň stručně zmínit významné historické události. Po ukončení leteckého útoku NATO na Srbsko a srbské pozice v Kosovu a podepsání Kumanovských dohod v červnu 1999 byla Kosovská osvobozenecská armáda oficiálně rozpuštěna.¹⁴ UÇK se de facto přeměnila na Kosovský ochranný sbor, který navenek vypadal jako civilní organizace¹⁵. 10. června 1999 byla na základě rozhodnutí RB OSN ustanovena civilní mise UNMIK, která de facto převzala zodpovědnost za správu Kosova. K ustanovení veřejného pořádku a bezpečnosti vyslalo NATO do Kosova vojenskou misi KFOR, která měla v Kosovu zajišťovat bezpečnost (Proksik, 2013: 6). Po stažení jugoslávských jednotek

¹⁴ V té době bylo odzbrojeno přibližně 50 000 příslušníků geril UÇK. Tyto jednotky byly rozpuštěny a jejich bývalí příslušníci se připojili ke Kosovskému ochrannému sboru (Pugh, 2004: 58).

¹⁵ Bývalá UÇK se po roce 1999 rozdělila do několika skupin – část z nich zůstala, nebo začala pracovat v politice, jedná se zejména o tyto politické strany a skupiny: Aliance pro budoucnost Kosova, Demokratická strana Kosova, AAK, PDK. Část z nich pracuje v byznysu a v organizovaném zločinu, nebo v para militárních skupinách (Khakee, Florquin 2003: 7 – 8).

z území Kosova se vytvořilo bezpečnostní vakuum, které TKM, kterou tvořili bývalí členové UÇK. Nicméně působení UÇK se rozdělilo – na politickou sekci, ze které vzniklo TKM a na sekci obchodní a paramilitární, která se nadále věnovala své kriminální činnosti. Podle velitele NATO Francesca Strazzari byli však všichni představitelé TKM zločinci (Strazzari, 2008: 162). Bývalí kriminální představitelé UÇK stačili využít relativně krátkého bezpečnostního vakuu k tomu, aby se napevno usadily v kosovském establishmentu (Proksik, 2013: 6). Nicméně je třeba říci, že výše zmiňované aktivity byly jen vrcholem ledovce, prakticky celé Kosovo fungovalo v šedé či černé ekonomice.

Než stačilo vedení UNMIK vytvořit adekvátní právní rámec, měly již tyto osoby zajištěnou svou kontrolu nad územím Kosova (Teran 2007: 10). Nově vznikající kosovský stát v tomto značně slabý. Kdyby se pracovníci UNMIK, respektive KFOR chtěli vypořádat s OZ, museli by jednoznačně zatknout čelní představitele kosovské samosprávy a Kosovo by přišlo o své vůdce. Prioritou UNMIK však byla stabilita Kosova, vypořádáním se s OZ již ve svém počátku by z UNMIK vytvořilo nepřítele pro obyvatele Kosova a Kosovo by bylo opět nestabilní. UNMIK se tedy rozhodlo po posilování stability, i když tato stabilita byla založena jednoznačně a zcela prokazatelně na systému, ve kterém figurovaly zločinecké skupiny. Problémem se tedy stalo dilema mezi posilováním vlády zákona a zvýšením vymahatelnosti práva a mezi snahou zajistit stabilitu Kosova a navázat přátelské vztahy s jeho představiteli a společností (Proksik, 2013: 13). Rezoluce 1244 ustanovila bezpečnostní správu misí Severoatlantické aliance KFOR a civilní správu mise Organizace spojených národů UNMIK. Od roku 1998 se na správě Kosova podílí mise Evropské unie EULEX.

Přítomnost jednotek KFOR a civilní policie OSN způsobila, že se aktivity OZ musely přesunout více na jih k hranicím Makedonie a na západ k hranicím s Albánií a Černou Horou. Až od roku 2002 se stalo prioritním úkolem zahraničních misí OZ čelit. Vzhledem k dlouhodobě

přetrvávající netransparentnosti fungování kosovské politiky je téměř nemožné odhalit propojení OZ a současné politiky v Kosovu. Jakmile klíčoví hráči OZ získali dostatečný politický a ekonomický vliv, odklonili se od OZ a nelegálního podnikání a začali se živit poněkud legálnějšími způsoby, které jim zajišťuje celkem stabilní a těžko napadnutelný status. Nicméně přesto všechno je propojení politiky a OZ stále markantní (Proksik, 2013: 7).

Rozšíření těchto aktivit bylo možné jen díky slabosti státních institucí. Bývalou Jugoslávií na během svého rozpadu v první polovině 90. letech lze bez větších diskuzí právem označit za slabý a rozpadlý stát (Šmíd, Vaňura, 2009: 58). Nástupnické státy bývalé Jugoslávie si s sebou nesly všechny důsledky této slabosti. Některé z nich jsou patrné dodnes, viz níže.

3.1.2 Korupce a praní špinavých peněz

Podle průzkumu provedeného v roce 2004 označilo 80 % obyvatel Kosova korupci jako problém, který se jich dotýká v jejich každodenním životě (UNODC, 2013a: 21). V roce 2003 velitel sil KFOR Lieutenant General Fabio Mini prohlásil, že není v Evropě lepší místo pro praní špinavých peněz, než Kosovo (Teran 2007: 12).

V roce 2004 byl vytvořen základní legální rámec pro kontrolu praní špinavých peněz podle regulace OSN. Podle tohoto zákona musí všechny finanční instituce požadovat identifikaci svých klientů a zaznamenávat všechny transakce. Za sběr těchto dat je podle tohoto zákona zodpovědné Kosovské finanční informační centrum, založené v září 2004. Nicméně samotná existence této instituce problém nevyřešila. Praní špinavých peněz se provádí skrze legální instituce, například restaurace, které kriminální skupiny rovněž vlastní (Teran 2007: 11). Jelikož do roku 2004 pro praní špinavých peněz neexistoval právní

rámec, byl kosovský stát¹⁶ v tomto ohledu slabý. Vzhledem k tomu, že v případě praní špinavých peněz je vymahatelnost práva nízká, naplňuje Kosovo znak slabého státu.

Podle oficiálních údajů je v nejvyšších státních institucích však míra korupce nižší, než by se dalo čekat, nicméně podle UNODP lidé korupci téměř nehlásí (UNDP, 2004: 14 – 18).

Nicméně i přes korupci a problémy kriminality, kosovští Albánci podle průzkumů policii důvěřují a považují jí za důvěryhodnou a kreditní organizaci. Tento názor však převažuje pouze u kosovsko-albánského etnika. Srbská minorita žijící v Kosovu nedůvěřuje žádným kosovským institucím (Teran 2007: 11).

Úřad pro drogy a zločin OSN vydává pravidelně studie, které se zabývají kriminalitou a korupcí v jednotlivých zemích. I když není jednoduché tyto jevy nějak kvantifikovat, tyto studie se o to celkem úspěšně snaží a poskytují cenné informace o těchto negativních společenských jevech. Vzhledem k tomu, že studie používají v obou zemích stejnou metodologii, jsou jejich data velice cenná pro komparaci. Studie samy i nabízejí srovnání s ostatními zeměmi regionu.

Studie se snaží popsat vztah mezi korupcí, kriminalitou a byznysem. Studie čerpá data z průzkumů mezi obchodníky i soukromou sférou, pracuje s informacemi od policejních složek a bezpečnostních útvarů. Celková metodologie je velmi propracovaná a strukturovaná. Na základě průzkumu a dotazníků lze zprůměrovat, kolik procent osob v uplynulé lhůtě dvanácti měsíců dalo, či obdrželo úplatek. Rovněž je vyjádřena také frekvence úplatku, tj. kolikrát daná osoba ve zmíněné lhůtě tento úplatek dala, či obdržela. Studie rozlišují mezi úplatkářstvím mezi obchodníky a úplatkářstvím mezi soukromými osobami (srov. UNODC, 2013a: 5, 71, 2013b: 72 – 73).

¹⁶ Otázkou je, jestli se v roce 2004 dá hovořit o Kosovu jako o státu. Přesnější je použití termínu Kosovo pod správou UNMIK.

Podle tohoto průzkumu dávají více a častěji úplatky soukromé osoby, než obchodníci. Jakoukoliv formu úplatku poskytlo ve zkoumaném roce 11,1 soukromých osob ze sta. Frekvence dávání úplatku byla 10,2 % (2013a: 21).

Co se týče obchodní sféry, tak bylo zjištěno, že v roce 2012 podali úplatek veřejné instituci zhruba tři obchodníci ze sta, kteří dávají úplatek průměrně 7,7 krát do roka. Za úplatek jsou považovány peníze, dárek, nebo jiná forma prospěchu. V porovnání s ostatními zeměmi západního Balkánu, je v Kosovu přítomnost korupce nižší, avšak je vyšší její frekvence. Země západního Balkánu dosahují čísla 10,2 % při frekvenci 7,1 % (UNODC, 2013a: 15 - 16).

Jako forma úplatku jsou ve dvou třetinách přibližně stejnou měrou používány jídlo a pití, nebo hotovost. Ve zbylé třetině případů jsou jako forma úplatku používány zboží, nebo jiné výhody. Významným rysem úplatkářství v Kosovu je fakt, že státní úředníci nejenže přímo očekávají, že jim bude úplatek nabídnut, ale navíc je jim poskytován i naprosto dobrovolně. Úplatek se tak stává běžnou součástí fungování společnosti a pro zainteresované se stává doslova rutinou (2013a: 21).

Co se týče úplatků v hotovosti v obchodní sféře, tak průměrná výše úplatku je přibližně 844 euro, což je asi dvojnásobek průměrného měsíčního platu v Kosovu. U soukromých osob je průměrná výše úplatku asi 179 euro (2013a: 22). Průměrná výše úplatku je tedy vzhledem k průměrnému platu relativně vysoká. To znamená, že „průměrný“ obyvatel Kosova si nemůže dovolit dávat úplatek příliš často. Podle toho je možné usuzovat, že v systému existuje relativně málo aktérů, kteří jsou do velké korupce zapojeni. Korupce není na nejnižší úrovni tolik rozšířena.

Poskytování úplatků má celou řadu cílů. Hlavním cílem je zrychlení byrokratických procesů – 28,4 %. Na tomto místě je třeba říci, že korupce může mít i pozitivní účinky, alespoň krátkodobě. Urychlení byrokratických

procesů je pozitivní jev. Na druhou stranu, pokud je úředníkovi nabídnut úplatek, k tomu, aby pracoval rychleji, znamená to, že bez úplatků bude pracovat pomalu, nebo vůbec. Ten, kdo úplatek dát nemůže, je zkrátka v nevýhodě. Tyto údaje svědčí spíše o monopolním, klientelistickém systému, který znevýhodňuje nemajetné vrstvy (Johnston 1986: 459).

Za zmínku stojí i důvody dávání úplatku. V 23,9 % případech nejsou úplatky dávány z žádného specifického důvodu (2013a: 27).¹⁷ Pokud úplatek není dáván z žádného specifického důvodu, jedná se většinou o udržování kontaktů a vytváření vztahu. Mezi tím, kdo úplatek dává, a tím, kdo jej přijímá, se tak vytváří zvláštní forma vzájemně výhodného vztahu a vytváří se tak klientelistický systém.

Studie zkoumá také pravděpodobnost přijetí úplatku úředníkem a porovnává ji s ostatními zeměmi západního Balkánu. Hodnota vyjadřuje, jaká je pravděpodobnost nabídnutí a přijetí úplatku, v momentě, když se úředník dostane do kontaktu s obchodníkem. V Kosovu je tato pravděpodobnost i vzhledem k okolním zemím nízká (2013a: 28 – 29).¹⁸

Podle studie je policii, nebo úřadům hlášeno pouze minimum případů korupce,¹⁹ což však není nic překvapivého. Podle průzkumu to

¹⁷ Ostatní důvody dávání úplatku jsou následující: V 14,7 % je dáván úplatek z důvodu vyjednání lepších podmínek, či získání lepších informací. Kvůli dokončení procedury je dáván úplatek v 13,1 % případů. Ke zredukování nákladů procedur je dáván úplatek v 8,1 % případů a v 11,7 % případů si dotyční již ani nepamatují, proč úplatek dávali (2013a: 27). V 53 % případů jsou úplatky dávány předem a pouze v 14,9 % případech jsou dávány zpětně po vykonání služby, kvůli které byly dávány. Ve zbylých 30 % jsou dávány částečně předem a částečně po vykonávání služby, či uzavření obchodu. Co se týče smyslu úplatků, tak v 51,4 % případů je získat kontrakt. Ve 25 % případů je úplatek dáván z důvodu získání informací a získání lepší pozice na trhu. Ve zbylých 12,1 % případů nejsou úplatky dávány z žádného konkrétního důvodu (2013a: 41).

¹⁸ U celníků je tato pravděpodobnost 1,9 % oproti 6,5 % v okolních zemích. U policistů je pravděpodobnost 1,2 % oproti 5,5 % v okolních zemích. U úředníků, pracujících v institucích vymáhajících daně, je tato pravděpodobnost 1,8 % oproti 3,4 % v okolních zemích, u komunálních a regionálních úředníků je pravděpodobnost asi 1,2 %, v okolních zemích to je 5,2 %. U inspektorů a kontrolorů je pravděpodobnost 1,1 a v okolních zemích 3,1 (2013a: 28 – 29). Korupce je tedy u celníků a bezpečnostních složek překvapivě nízká. Pokud je tento údaj dosahuje vysokých hodnot, znamená to, že úředníci a obchodníci se spolu setkávají pouze za účelem předání úplatku.

¹⁹ Co se týče hlášení trestných činů (včetně korupce) úřadům, tak studie přinesla následující výsledky: co se týče krádeží aut, tak ty jsou hlášeny téměř ve 100 % případů. Loupeže jsou hlášeny z 83 %, vandalismus je hlášen ze 72 % případů, vydírání v 38 % případů, podvody jsou hlášeny z 10 % a úplatkářství je hlášeno méně než ve 4 % případů (2013a: 28 – 29).

lidé považují buďto za nesmyslné, protože by to nikoho nezajímalo, nebo mají strach z případné odvety. Často je dáván úplatek pouze z vděčnosti. I když řada obchodníků v Kosovu pochopila, že korupční chování může významně poškodit jejich pověst (2013a: 33 – 35).

Studie se zabývá také tím, kdo vytváří potřebu úplatku. Přibližně stejnou měrou jí vytváří úředník, který úplatek očekává i obchodník, nebo soukromá osoba, která úplatek poskytuje. Ve zbylé třetině případů je potřeba úplatku vyvolána třetí stranou (2013a: 41).²⁰ Státní zaměstnanci se tedy vůbec nebojí si o úplatek říci. Tyto údaje tedy svědčí o tom, že společnost v Kosovu považuje korupci za běžný, normální jev, který k fungování společnosti zkrátka patří.

Studie se také zabývá ostatními kriminálními činy. Jedním z rysů, který je charakteristický pro OZ, je vydírání. 8 % obchodníků se ve zkoumaném období stalo obětí vydírání. Obchodníci se stávali obětí vydírání především z důvodu neplacení, nebo z důvodu požadavku kvality, nebo kvantity zboží. Roční frekvence této činnosti je 5,3 % (2013: 52 - 53).²¹ Díky vydírání získávají někteří lidé obrovský vliv a dokážou ve společnosti vyvolat strach. Přesto podle výše zmíněných čísel je ten jev relativně málo rozšířený, díky čemuž je systém korupce celkem integrující a stabilní.

Co se týče hodnocení kontroly korupce od Světové banky, která poskytuje hodnocení u Kosova od roku 2003 do roku 2012, tak zpočátku nastalo mírné zlepšení, nicméně v roce 2007 byl zaznamenán prudký pokles a opět slabý nárůst, viz přílohu č. 1 (WGI, 2013b).

Podle hodnocení organizace Mezinárodní transparentnost (*Transparency International*) se Kosovo v indexu hodnocení korupce umístilo v roce 2013 na 111 místě vedle zemí jako Etiopie, Tanzanie, či

²⁰ Ve 25,8 % případů jsou úplatky vyžadovány druhou stranou a ve 27 % případů je sami nabízejí ti, kdo je dávají. Ve zbylých 39,2 % případů je potřeba úplatku vyvolána třetí stranou (2013a: 41).

²¹ Podle studie se asi čtvrtina vydírání odehrává prostřednictvím telefonu a u asi 57 % případů jsou používány střelné zbraně, nebo nože (2013: 52 - 53).

Nigérie. Nejbliže ze zemí regionu je Kosovo Albánie na místě 119. Mezinárodní transparentnost uvádí údaje až od roku 2010, kdy se Kosovo umístilo na místě 110. Podle přiložené tabulky je patrné, že míra korupce v Kosovu ve zkoumaném období stagnuje, viz přílohu č. 2 (Transparency International, 2013).

Příčinou, proč je korupce v Kosovu tak vysoká, je nedostatek politické vůle se korupce zbavit. Podle Mezinárodní transparentnosti kosovská exekutiva nemá zájem garantovat nezávislou dělbu moci a chce se tak sama udržet u moci, což jí korupce zajišťuje. Díky tomu tak stagnuje přijímání důležitých zákonů, zejména těch, týkajících se korupce. Velkým problémem je také nepotismus, který je přítomen především v nejvyšších a nejdůležitějších politických institucích (Transparency International, 2012).

Na základě zjištěných údajů se tedy nabízí zařadit Kosovo do jednoho ze čtyř typů Johnstonovy typologie korupce. Podle této typologie Kosovo spadá spíše do druhého typu, kde je malé množství aktérů, kteří nemají mnoho co ztratit a systém je integrující a stabilní a všichni zúčastnění využívají vzájemných výhod (Johnston 1986: 459 – 457). O stabilitě systému je možné usuzovat také díky tomu, že míra korupce je podle WGI v posledních pěti letech stejná. Díky slabosti státu, který korupci nedostatečně kriminalizuje je v tomto ohledu Kosovo slabý stát. Je zapotřebí, aby kosovská vláda korupci dostatečně kriminalizovala a vytvořila ve společnosti názor, že korupce je negativní jev.

3.1.3 Nelegální prodej zbraní

K rozšíření lehkých palných zbraní na území Kosova značně napomohly události v Albánii v roce 1997 popisované výše. Zbrojní sklady v Albánii byly doslova rozkradeny. Podle údajů mise EULEX během albánské krize v roce 1997 „zmizelo“ z albánských zbrojních skladů přes milion kusů samopalů AK-47 čínské výroby (Humsec, 2006: 9). V roce 2003 se odhadoval počet malých lehkých zbraní v Kosovu na 330,000–

460,000 kusů. Nejrozšířenějším typem zbraní jsou pistole a útočné pušky typu Kalašnikov a Zastava²² (Khakee, Florquin, 2003: 9). Poměrně velký význam má v tomto směru KFOR, která do roku 1999 zabavila 9,978 kusů lehkých střelných zbraní (Forumi per Siguri, 2012: 7). V podstatě všechny zbraně na území Kosova se pořízovaly na černém trhu. V Kosovu až do roku 2009 neexistoval právní rámec, který by nějakým způsobem vlastnictví zbraně upravoval (Forumi per Siguri, 2012: 9). Nicméně rozšířeným jevem je vlastnictví zbraní mezi civilním obyvatelstvem. Podle serveru GunPolicy.org je mezi civilním obyvatelstvem přítomno 420 000 kusů střelných zbraní, tzn. 25 lidí ze sta vlastní střelnou zbraň. Většina těchto zbraní je držena ilegálně (Aaron, 2007: 67).

V roce 2000 bylo kosovskou pohraniční policií zabaveno 586 kusů zbraní, v roce 2011 bylo zabaveno 1542 kusů, viz přílohu č. 3. Počet zabavených zbraní kosovskou policií se každým rokem zvyšuje, viz přílohy č. 3, 5 a 6. Nicméně díky zkorumpované kosovské policii jsou tyto údaje značně zavádějící. Nejsnazší cestou pro pašování zbraní z Kosova je kosovsko-albánská hranice (Forumi per Siguri, 2012: 12 – 13).

I navzdory tomu, že KFOR pořádá rozsáhlý dobrovolný sběr zbraní, 60-70 % domácností v Kosovu stále vlastní doma střelnou zbraň. Nicméně obchod se zbraněmi už není pro kosovské Albánce výhodný jednoduše z toho důvodu, že trh je přesycen. Proto se v současné době Albánci zaměřují spíše na pašování cigaret, heroinu, žen a nezdaněných pohonných hmot. Tyto aktivity jsou méně riskantní a lukrativnější (Teran, 2007: 11). V současné době je nelegální obchod se zbraněmi na území Kosova vzhledem k ostatním aktivitám poměrně marginální záležitostí.

Vzhledem k tomu, že do roku 2009 neexistoval v Kosovu právní rámec, naplňovalo Kosovo v tomto ohledu znak slabého státu. Nelegální

²² Asi 6 % z těchto zbraní pochází z České zbrojovky (Khakee, Florquin, 2003: 9)

držení zbraně navíc není kriminalizováno. V tomto ohledu vyvíjí velkou aktivitu KFOR.

3.1.4 Nelegální prodej narkotik

V devadesátých letech, podle studie Centrum balkánského míru (*The centrum for peace in Balkans*), zveřejněné v roce 2000, byli kosovští Albánci odpovědni za 70 % veškerého heroinu dovezeného do Německa, Švýcarska, Rakouska a České republiky. Co se týče skandinávských zemí a Maďarska, kosovští Albánci zde ovládali více než 80 % trhu s heroinem (The Centre for Peace in the Balkans 2000). Interpol dokázal ověřit pouze malou část těchto zdrojů - podle údajů Interpolu zveřejněných v roce 1999, přicházelo 40 % veškerého heroinu dovezeného do západní Evropy, konkrétně do Německa, Švýcarska a skandinávských zemí, přes území Kosova (Ymeri: 2002).

V post-konfliktním Kosovu zůstal jako hlavní zdroj příjmů stále obchod s narkotiky. Kosovo leží na takzvané „Balkánské stezce“, přes kterou prochází hlavní proud obchodu s narkotiky z Afghánistánu a jihovýchodní Asii přes Írán a Turecko, kde se rozděluje do dvou cest – jedna vede z Turecka a Řecka přes moře do Evropy a druhá vede po souši – z Turecka a Řecka přes Makedonii, Albánii, Kosovo, Srbsko a BaH (Teran, 2007: 10).

Důležité je alespoň stručně představit tzv. Balkánskou stezku, která představuje hlavní obchodní trasu pro transport afghánského heroinu do Evropy. Touto trasou prochází asi 70 % veškerého afghánského heroinu, její význam by se však podle Tesaře neměl přeceňovat (Tesař, 2010). Podle údajů UNODC z roku 2011 touto stezkou prochází 83 % veškerého světového heroinu. Balkánskou stezkou, respektive balkánskou sítí²³ bylo

²³ Balkánská stezka, respektive balkánská síť má několik hlavních komunikačních a obchodních tras. Vstupní branou je podle Tesaře v tomto obchodu Bulharsko, odkud jsou tyto narkotika transportovány dále buďto severní cestou z Bulharska do Rumunska, na Ukrajinu, do Polska a dále do západní Evropy. Jižní větev vede z Bulharska přes Makedonii, Kosovo, Albánii, případně Řecko a dále pomocí malých lodních člunů do Itálie. Tzv. střední cesta přes Srbsko a Chorvatsko již není tak používána jako před

podle údajů UNODC jen v roce 2011 přepraveno 7,2 tun heroinu a v roce 2012 dokonce 13,3 tun, což z této „cesty“ činí jednu z nejvytíženějších drogových cest. Nicméně podle aktuálních odhadů UNODC je touto cestou přepravováno 60 – 65 tun heroinu ročně. V posledních letech se zvýšil objem přepravy konopných drog – v roce 2011 to bylo 23 tun a v roce 2012 se jednalo o 48 tun (UNODC, 2014: 5). Tesař v roce 2010 považoval Balkán spíše za tranzitní oblast (Tesař, 2010). Nicméně podle nejnovější studie UNODC není jihovýchodní Evropa pouze tranzitním regionem – je zde relativně vysoká i spotřeba přepravovaných drog. Region je navíc náchylný ke korupci a to z něj činí ideální obchodní cestu. Způsob, jakým se dopravuje zboží balkánskou stezkou, je multimodální – to znamená, že k přepravě jsou používány v podstatě všechny dostupné způsoby přepravy (UNODC, 2014: 11).

Podle UNODC se v uplynulé dekádě skupiny OZ přizpůsobily politickým změnám, používají stále sofistikovanější metody komunikace i obchodu a je stále těžší je odhalit (UNODC, 2014: 29).

Díky strategii a akčnímu plánu pro roky 2012 – 2017 v boji proti nelegálnímu prodeji narkotik se v roce 2012 výrazně zvýšil počet dopadených případů. Nicméně v roce 2013 se tento počet zase snížil. Zabavená narkotika konkrétně představovala heroin, kokain a marihuanu. Podle reportu Evropské komise je Kosovo stále tranzitní zemí pro pašování heroinu a pro pašování marihuany z Albánie (European Commission, 2013a 48 - 49).

Podle EMCDDA v současné době hraje Kosovo v porovnání s ostatními zeměmi v regionu relativně minoritní roli v transportu heroinu. Do Kosova se heroin dostává z Afghánistánu, přes Írán, Turecko, Bulharsko a Makedonii, nebo Srbsko, viz přílohu 4. V Kosovu jsou zásilky skladovány a většinou znovu přebaleny. Z území Kosova se nabízí

jugoslávskou válkou. Vzhledem k existenci více transportních tras, není správné hovořit o tzv. Balkánské stezce, respektive cestě, nýbrž balkánské síti, jelikož jsou s různou intenzitou využívány všechny tři trasy (Tesař, 2010).

několik možností k dalšímu obchodu. Zásilky heroinu jsou posílány přes Černou horu do BaH a Chorvatska, nebo existuje druhá možnost skrz hraniční přechod Merdare do Srbska a dále do Maďarska a západní Evropy (EMCDDA, 2010). Další možností je cesta přes Albánii a dále přes Jadran do Itálie, která je cílovou destinací. Kosovo má podíl na tomto obchodu asi jen 10% (Kuchař, 2010).

Podle Evropského drogového monitorovacího centra je Kosovo tranzitní zemí pro pašování heroinu. Počet odhalených a dopadených případů se zvyšuje (EMCDDA Kosovo, 2013). Podobné údaje uvádí i UNODC, viz přílohu č. 3, 5 a 6. V okolních státech regionu však převládá opačný trend (UNODC, 2014: 64) Poměrně marginální je obchod s kokainem (Kuchař, 2010, EMCDDA Kosovo, 2013). V Kosovu, stejně jako v Albánii se však v posledních letech zvyšuje pěstování a prodej marihuany. Hlavní směr, kam je marihuana dále prodávána je Srbsko, Černá Hora a odtud dále členské státy EU. Druhý směr prodeje je Albánie, Makedonie, Srbsko a dále státy EU (EMCDDA, 2010).

Je tedy možné konstatovat, že okolní státy jsou do této aktivity zapojeny více, než Kosovo a že kosovské skupiny OZ jsou do těchto aktivit zapojeny již méně, než koncem devadesátých let. Kosovský stát je v potírání této aktivity dosud slabý, nicméně podle zmíněných údajů je možné po roce 2009 zaznamenat mírné zlepšení. Kosovská státnost tedy v tomto ohledu posiluje. Avšak z výše uvedeného je možné konstatovat, že pokud je pro kriminální skupiny stále těžší pašovat narkotika přes Kosovo, najdou si snadno cestu přes okolní státy.

3.1.5 Obchod s lidmi

Předně je třeba říci, že jakýkoliv obchod s lidmi, vydírání, sexuální zneužívání je v hrubém porušení základních lidských práv. Podle reportu amerického ministerstva zahraničí je Kosovo zdrojovou i destinační zemí pro ženy a děti, které se stávají oběťmi obchodu s bílým masem. V Kosovu se tento jev rozšířil během ozbrojeného konfliktu (Amnesty

International, 2004). Vzhledem k faktu, že z okolních zemí není ke vstupu do Kosova zapotřebí vízum, je Kosovo k tomuto jevu relativně náchylné. Oběťmi obchodu s bílým masem se stávají často zahraniční turisté, často ženy z Moldávie, Slovenska, Albánie, Srbska či Polska. Kosovské děti jsou často násilně nucené k žebrání (U. S. Department of state J-M, 2013: 223) Oběťmi obchodu s bílým masem se stávají ve stejné míře děti, i dospělí (Republic of Kosovo, 2011: 11).

Hajdinjak uvádí, že díky ozbrojenému střetu v letech 1998 – 1999 získaly kosovské kriminální skupiny doslova zdroj obživy - během ozbrojeného střetu a útoku NATO muselo z území Kosova odejít tisíce uprchlíků. Díky aktivitě mezinárodních organizací pro ně byly vytvořeny uprchlické tábory. Místní muži, napojeni na UÇK, kteří často pracovali v uprchlických táborech jako humanitární pracovníci, měli za úkol v těchto táborech nabírat a „rekrutovat“ ženy, které budou pracovat jako učitelky v Itálii. Místo toho byly tyto ženy prodány do Řecka, nebo Itálie, kde byly nuceny k prostituci (Hajdinjak 2003: 27).

Podle Mezinárodní amnestie se obchod s bílým masem a prostituce paradoxně zvýšil po roce 1999 po ustanovení mise UNMIK a KFOR. Díky faktu, že v těchto misích pracuje velké množství mužů, zvýšila se poptávka po sexuálních službách. Příslušníci mezinárodní komunity v Kosovu představují okolo 80 % klientely. Podle reportu Mezinárodní amnestie se počet obětí tohoto obchodu v roce 2004 dvakrát zvýšil oproti roku 2000 a 2002 (Amnesty International, 2004). Ženy, které jsou nelegálně transportovány do Kosova, za účelem prostituce pocházejí většinou z Moldavska, Bulharska, nebo Ukrajiny a většina z nich je nezletilá. Ženy jsou k opuštění své domoviny vylákány většinou za účelem slíbené lepší práce v zemích EU (Amnesty International, 2004).

Kosovská vláda vydala na boj proti obchodu s bílým masem částku 84 600 dolarů. Částka byla využita převážně na ochranu a podporu obětí a na náklady spojené s vyšetřováním. OBSE pravidelně provádí

preventivní osvětovou kampaň prostřednictvím rádia a televize v srbštině i albánštině (U. S. Department of state J-M, 2013: 223). Co se týká počtu obětí a počtu zatčených, tak policie v roce 2012 označila 54 obětí, o rok dříve to bylo 39 obětí (U. S. Department of state J-M, 2013: 225). V tomto ohledu je Kosovo možné považovat za slabý stát, i když v poslední době je možné zaznamenat jisté zlepšení.

3.1.6 Boj proti korupci a organizovanému zločinu v Kosovu

Na úvod této kapitoly je nutné říci, že rezoluce 1244 nedávala KFOR ani UNMIK mandát k boji s OZ. Hlavní příčiny OZ byla nezaměstnanost, chudoba, etnické, sociální a ekonomické vyloučení kosovských Albánců, genderová nerovnost a poptávka po sexuálních službách a levné pracovní síle (Teran, 2007: 11). Prioritou tohoto boje by se tedy mělo stát vyřešení těchto sociálních problémů.

KFOR, k ustanovení veřejného pořádku a bezpečnosti, zatkla celou řadu osob. UNMIK se snažila vytvořit legální právní rámec k postihu kriminálních činů. V roce 2003 byla vytvořena strategie boje proti OZ. Byl ustanoven Kosovský úřad pro organizovaný zločin (KOCB), jehož předseda André Heinrichs představil v boji proti OZ čtyři základní elementy: reforma stávajícího práva, posílení kapacit policie a posílení vyšetřování, vedoucích k zatčení a odsouzení, spolupráce s ostatními složkami vynucujících právo a integrace kosovské policie (Kosovo Police Service) do boje s OZ. KOCB byla o rok později integrována do Úřadu pro organizovaný zločin (*Department of organized crime*), v jehož rámci byla ustanovena Sekce pro vyšetřování obchodu s narkotiky a Pašování a obchod s lidmi (Teran 2007: 15). Tato instituce se však setkává při plnění svých úkolů s jistými obtížemi. V této instituci pracují převážně mezinárodní pracovníci pocházející z jiného, než balkánského prostředí, pro které je těžké do prostředí OZ v Kosovu proniknout. Problémem jsou např. neznalost albánského jazyka a obecně problematický přístup mezinárodního vedení UNMIK. Vyšetřování často zůstávají zapletena do

sporů mezi policií a soudy. Díky obrovské byrokratizaci je prakticky nemožné něco vyšetřit (Stefanova, 261: 2004).

V roce 2003 byla v Kosovu ustanovena Anti-korupční skupina, spolupracující mezi ministerstvy (*Anti-Corruption Inter-Ministerial Working Group*). Posléze mohla být přijata Kosovská anti-korupční strategie, která byla v roce 2006 dokončena v antikorupční akční plán. V lednu 2012 byla ustanovena Národní anti-korupční rada (*National Anti-Corruption Council*). Anti-korupční skupina vyšetřovala transakce prováděné veřejnými společnostmi, zejména úkoly letišť a železnic, KEK energetiky, PTK pošt a komunikací (Teran 2007: 15).

Správa UNMIK vydala v červenci 2007 rozhodnutí o tom, že jakékoliv držení zbraní je nelegální, vyjma příslušníky policie a armády samozřejmě. Neoprávněné držení zbraní je tvrdě trestáno zákonem. Od roku 2002 proběhlo několik veřejných akcí, kde lidé mohli odevzdat zbraně, které vlastnili doma, viz výše. Stefanova uvádí, že cílem pro OZ jsou nedostatečně motivovaní a hlavně málo placení kosovští celníci. Nicméně výsledky výše zmíněné studie nenasvědčují tomu, že by u kosovských celníků byla zaznamenaná vysoká míra korupce (Stefanova, 2004).

Nicméně Anti-korupční úřad v Kosovu ve spolupráci s EULEX provedl od října 2012 šest velkých policejních vyšetřování. Úřad se také zabývá prevencí a kontrolou střetu zájmů. Podle zprávy Evropské komise má více než 800 státních úředníků více než dvě zaměstnání, většina z těchto úředníků má současně pět různých zaměstnání, navzdory tomu, že Úřad, kvůli případnému střetu zájmů povoluje mít zaměstnání pouze jedno. V roce 2012 policie vyšetřovala 120 případů praní špinavých peněz, během čehož bylo zatčeno na 150 osob. Dalších 800 případů bylo předáno k dalšímu šetření (European Commission, 2013a, 48 – 49). Díky těmto údajům je možné usuzovat, že v této problematice bylo dosaženo jistých malých úspěchů.

V červnu 2012 byl přijat zákon pro prevenci a pro boj proti obchodu s bílým masem. Díky tomuto zákonu bylo odhaleno devět kriminálních skupin a bylo započato 100 případů policejního vyšetřování, při kterém bylo zatčeno 180 osob a bylo „osvobozeno“ na 60 obětí tohoto obchodu (European Commission, 2013a, 50 – 51).

Vzhledem k tomu, že Kosovský úřad pro OZ a byl ustanoven až v roce 2003, nebylo možné OZ nijak potírat. Kosovo tedy nemělo žádnou instituci, která by se problematikou OZ nějak zabývala. V tomto ohledu Kosovo naplňovalo jeden z aspektů slabého státu. Podle Stefanové tato instituce stále není příliš funkční. Anti-korupční plán byl přijat až v roce 2006, do té doby také nebylo možné korupci nijak potírat, v tom byl také kosovský stát slabý. Od roku 2012 je možné zaznamenat jisté zlepšení, kdy Kosovo posiluje státní instituce a Anti-korupční úřad v Kosovu rozjel několik vyšetřování. Kosovo tedy od roku 2012 v tomto ohledu posiluje svou státnost. Nicméně je třeba říci, že posilování těchto státních institucí není iniciativa kosovských politiků, nýbrž iniciativa UNMIK a KFOR.

3.1.7 Vliv a dopad na politiku a společnost

Důsledek OZ na kosovskou ekonomiku je zřejmý. Kosovská vláda kvůli nelegálnímu prodeji cigaret²⁴ přichází ročně o 18 milionů dolarů. Otázkou nicméně zůstává, jestli demokratický stát může být vybudován v prostředí, kde je ignorována kriminální minulost a do jisté míry i současnost státu. Ti, jenž by měli být souzeni podle práva, si stále udržují své mocenské pozice. Občas UNMIK zadrží některé představitele OZ, ale i když má důkazy, tak je nakonec propustí, aby byla zajištěna politická a hlavně ekonomická stabilita Kosova. Zadržení válečných zločinců vyvolalo vlnu protestů proti UNMIK (Proksik, 2013: 19).

²⁴ Nelegální prodej cigaret, alkoholu a pohonných hmot jsou sice poměrně rozšířené aktivity, nicméně vzhledem k nelegálnímu prodeji ostatních komodit, kterými se tato práce zabývá, jsou tyto aktivity poměrně marginální (Humsec, 2006).

Zásadním problémem kosovské společnosti je to, že lidé, kteří byli a jsou ve vedení kosovských kriminálních skupin, jsou zároveň národními hrdiny v boji za nezávislost Kosova. Veřejná podpora většiny albánské společnosti jim poskytuje nebývalou imunitu (Teran 2007: 15). UNMIK je jednoduše nemůže zadržet, i když proti nim existuje řada důkazů. Kosovská společnost by tak mohla začít vnímat UNMIK jako nepřítel. Jako příklad je možné uvést masové demonstrace v lednu 2003, kdy proti tomuto aktu v centru Prištiny protestovalo na 18 000 kosovských Albánců. Kosovsko-albánské společnosti vadilo, že k Mezinárodnímu trestnímu soudu v Haagu byli předvoláni albánští váleční zločinci. Důsledkem a konkrétním projevem takových nálad byla vražda Tahira Zemaji, bývalého velitele UÇK a jeho rodiny, který se po roce 1999 začal aktivně angažovat v politice (Khakee, Florquin 2003: 7 - 8). I když počet vražd výrazně klesl, angažovat se v politice je stále nebezpečné.

OZ také hraje klíčovou roli v podněcování společenských nálad mezi etniky. Organizované kriminální skupiny také sehráli svou roli během etnických nepokojů v Makedonii v roce 2001. Jejich úloha byla zjevná i během nepokojů v Mitrovici v roce 2004. Nepokoje podle všeho zorganizovaly kriminální skupiny, které podněcovaly kosovsko-albánské nacionalisty k nenávisti proti Srbům, Romům a Aškeloncům. Kriminální skupiny podněcují společnost k demonstracím proti zadržení albánských válečných zločinců a jejich vyšetřování Mezinárodním soudem v Haagu, viz výše (International Crisis Group, 2005: 25, Teran, 2007: 17). Skupiny OZ mají destabilizační efekt. Takto byla vytvořena symbióza mezi politikou a OZ, velice nebezpečný mix hodnot, který brání rozvoji a stabilitě míru (Proksik, 2013: 11).

Jelikož OZ je doménou albánského etnika, není OZ podle zjištěných údajů v severní části Kosova OZ tolik rozšířen, respektive u srbské populace je jeho míra výrazně nižší (Stefanova, 2004: 261).

Hlavním cílem UNMIK je budování stabilních a efektivních institucí, které budou poskytovat kvalitní veřejné služby občanům Kosova. Tedy utvořit ze slabého státu stát silný. Skupiny OZ používají dvě strategie, jak parazitovat na státní moci – za první – snaží se získat vliv ve vlivných státních institucích, čímž mohou ovládat určité sektory ekonomiky – a za druhé – mají zájem o udržování bezpráví a brání vytvoření a upevnění nového právního rámce. Nejvíce zranitelným odvětvím státní moci je spravedlnost a vymahatelnost práva. Zločinecké skupiny se snaží dostat právní systém pod svou kontrolu. Používají k tomu zastrašování úředníků, soudců a svědků. Snaží se omezit transparentnost, nezávislost a efektivitu soudů (Teran, 2007: 18).

Skupiny OZ se snaží také udržovat relativní pocit nebezpečí, aby odlákaly potencionální zahraniční investory. Na druhou stranu samotné kriminální skupiny jakožto investoři jsou relativně přínosné pro ekonomiku Kosova. Ekonomické aktivity OZ však výrazně zvyšují mezeru mezi bohatými a chudými. Dalším výrazným rysem je dlouhodobé porušování lidských práv skupinami OZ. Prostředí, jaké tyto skupiny vytvářejí, se vyznačuje vysokým konfliktním potenciálem.

Díky praní špinavých peněz se mohou tyto skupiny prezentovat jako legální podnikatelé. Díky tomu, že praní špinavých peněz je v Kosovu poměrně snadná záležitost, viz předchozí kapitolu, je tak Kosovo vyhledávaným cílem jiných kriminálních skupin ze zahraničí.

Dalším negativním rysem je fakt, že v prostředí, ve kterém se daří OZ, se podle také daří dobře teroristickým skupinám. Podle Terana jsou kosovské kriminální skupiny napojené na mezinárodní terorismus. Toto spojení může mít negativní následky celosvětově. Největším nepřítelem v boji proti OZ je však společnost sama – sociální uznávání a oslavování kriminálních žvlů jako národních hrdinů, což je typické pro řadu post-konfliktní území, jen OZ nadále podporuje. Pro Kosovo je důležité vytvoření občanské společnosti, která bude OZ považovat za negativní

jev a překážku rozvoje. Boj proti OZ tak nemůže být úspěšný bez aktivní účasti společnosti (Teran, 2007: 19).

Problémem při posilování státních institucí je samotná kosovská společnost. V posilování státních institucí vyvíjí aktivitu především mezinárodní správa. K vybudování silného státu je zapotřebí se vypořádat se všemi výše popisovanými jevy, nicméně kosovská společnost tomu brání. Samotné kriminální skupiny podněcují demonstrace proti zadržování zločinců. Na příkladu Kosova je možné potvrdit Jamesův předpoklad, že skupiny OZ jsou klíčovými aktéry v post-konfliktním uspořádání, ale zároveň mají skupiny OZ destabilizační efekt, destabilizace je patrná především na podněcování nepokojů. Zároveň je možné potvrdit i předpoklad Rena, že společnost zajišťuje OZ legitimitu. Podle Rena jsou kriminální sítě ve slabých a rozpadlých státech dlouhodobě součástí komplexního systému vládnutí, které nemohou být odstraněny bez pozdvižení společnosti. Toto je možné v případě Kosova potvrdit. OZ v Kosovu tedy podkopává snahu mezinárodního společenství vybudovat z Kosova silný stát. Nicméně předpoklad Snydera, že korupce zvyšuje pravděpodobnost vypuknutí násilí nelze v případě Kosova potvrdit. Zařadit OZ v Kosovu do některé z Jamesových typologií (predátorský, parazitní, symbiózní OZ) je poněkud obtížné. Jelikož v Kosovu není již taková míra násilí jako bezprostředně po roce 1999, lze predátorský typ v podstatě vyloučit.

3.2 Organizovaný zločin v Bosně a Hercegovině

3.2.1 Historické pozadí OZ v BaH

Rozbujelá korupce a endemické rozšíření OZ silně ovlivňují sociální a ekonomické dění v zemi a jsou jednou z hlavních překážek v integraci BaH do evropských struktur. Podle studie Sheelagh Brady z think-thanku Projekt reportování OZ a korupce, vazby OZ působí v BaH horizontálně, od pouličního prodeje drog a prostituce, přes bankovní sektor a rozkrádání zahraniční pomoci až po financování nejvyšších státních úředníků. Podle Brady je OZ a korupce v BaH hrozbou pro stabilitu BaH i celé Evropy (Brady, 2012: 5). Korupce je podle některých názorů způsobena nastavením systému. Většina autorů se shoduje, že Daytonská smlouva sice zabránila válce, ale znemožňuje politické nebo ekonomické zlepšení bosenského prostředí. Dayton byl navržen tak, aby ukončil válku, ale nebyl navržen tak, aby mohl posloužit jako základ pro budování funkčního státu (Brady, 2012: 43). Pro prostředí vysoké politiky BaH je typická zpronevěra peněz. Milan Nožina v roce 2005 uvedl, že bosenská policie šetří ročně přes dvě stě případů zpronevěry veřejných peněz, nicméně žádný případ se nevyřeší (Nožina, 2005: 28).

Během rozpadu Jugoslávie se státní zájmy přeměňovaly na zájmy soukromé – čím se vytvářel prostor pro korupci a kriminální aktivity. V komunistické Jugoslávii během 80. let stát šedou ekonomiku toleroval. Mnohými autory je toto považováno za začátek OZ v BaH, nicméně popsat úlohu OZ v předválečné BaH se nikomu nepodařilo, většinou se autoři shodují v tom, že BaH byla pouze tranzitní zemí (Brady, 2012: 13).

Důležité je zmínit některé jevy a skutečnosti, které mají původ v jugoslávské válce a které ve společnosti současné BaH dosud přetrvávají. Nicméně podle Brady OZ v BaH existoval i před válkou. OZ tedy není produktem války, válku mu jen pomohla k rozšíření (Brady, 2012: 5). Pugh však uvádí některé jevy, které vznikly právě během válečných let. Především to byla špatně provedená privatizace. V BaH se

významné podniky, hydroelektrárny, metalurgie a dřevozpracující podniky dostaly do soukromých rukou již během jugoslávské války. Podniky, jako například Zenica, nebo Mostar Aluminium se dostaly přímo pod kontrolu velitelů para militárních jednotek, kteří si je po válce udrželi. Podle OSN existovalo v té době v BaH 83 paramilitárních jednotek na různých stranách konfliktu (Anastasijevic, 2006). Během válečných let, mimo jiné, bylo časté přesměrování, přerozdělování a dokonce i zdanění humanitární pomoci. Na této humanitární pomoci bylo existenčně závislých asi 85 % obyvatel BaH během válečného konfliktu. Tento jev se projevoval zejména v obležených enklávách, jako bylo např. Sarajevo. Například Bosenský první armádní sbor získával významné prostředky z obležení sarajevského letiště. Chorvatská armáda zase převzala kontrolu nad Kišeljakiem, odkud mohla ovládat kontrolovat klíčové obchodní trasy. Po celé hranici s Chorvatskem se dařilo pašování a nelegálnímu prodeji pohonných hmot. Tento velice stručný výčet ilustruje fakt, že tyto skutečnosti velice napomohly tomu, aby se v bosenské společnosti usadil klientelismus a patrimonialismus, respektive nová instituce, kterou Pugh nazývá mafiánský blahobyť (Pugh 2004: 55). Nicméně je třeba vzít v potaz, že uváděné informace jsou pouze špičkou ledovce, který je nemožné odkrýt.

Co však výrazně rozhodně přispělo k rozšíření OZ, byly sankce proti Miloševićovo Jugoslávii. Během války dominovalo OZ pašování zbraní, nelegální prodej cigaret, alkoholu a pohonných hmot. Díky sankcím bylo pašování často jediný možný způsob, jak si zajistit obživu (Anthony, 2002).

Podle Borise Divjaka a Michaela Pughu řada studií o BaH uvádí, že po válce se země nacházela ve zbídačeném stavu, většina ekonomických aktivit se nacházela v šedé, nebo černé zóně, byla vysoká nezaměstnanost, špatné sociální podmínky a řada válečných zločinců disponovala značným podílem na moci. Země se nacházela v takové situaci, který těmto negativním jevům přímo nahrával. Podle těchto autorů

je příčinou vysoké korupce decentralizace administrativy²⁵ a špatně provedená ekonomická liberalizace. Tato kombinace vytváří korupční prostředí. I když díky nastavení systému vznikají velké byrokratické překážky, neznamená to však, že systém je neefektivní (Divjak, Pugh, 2008: 374).

Druhá polovina 90. let je tedy charakteristická legitimizací korupce a OZ. Obchodní vztahy, vytvořené během válečných let se ještě více upevnily (Brady, 2012: 13). Vysoký představitel Donald Hays v roce 2002 prohlásil, že největším nebezpečím stability BaH není nacionalismus, nýbrž kriminalita, korupce a nezaměstnanost (Donais, 2003: 359, 282). Díky nevhodně nastavenému politickému systému, zakotveném v Daytonských dohodách, je podle Brady správa BaH plná byrokracie, je neefektivní a její fungování je příliš nákladné. Nicméně zajišťuje reprezentativnost všem zúčastněným stranám konfliktu. Nastavení systému tak otevírá dveře korupci, díky čemuž se řada militantních skupin mohla transformovat na politické strany. Z těchto lidí se vytvořila nová elita, disponující úzkými kontakty v politice a bezpečnostním sektoru. Mezi válečnými zločinci a post válečnými politickými elitami byly úzké vazby (Donais, 2003: 359-382, Brady, 2012: 14).

3.2.2 Korupce

Většina zmiňovaných autorů se shoduje v tom, že nastavení systému a poměrně výrazná decentralizace vytvářejí korupční prostředí, viz výše. Obě federativní jednotky a kantony mají svoje vlastní rozpočty, v jejichž přerozdělování mají poměrně vysokou autonomii. Na celostátní úrovni však, ale nemůže být utvářena fiskální politika nezávisle na kantonech (Dragoljub, 2007). Silná fragmentace autorit tak umožňuje

²⁵ Daytonská mírová smlouva rozděluje BaH na Republiku srbskou Federaci Bosnu a Hercegovinu a od roku 1999 distrikt Brčko, který má vlastní policii, soudní moc a vlastního mezinárodního ambasadora, který je nejvyšším vykonavatelem moci. Federace BaH je rozdělena do 10 kantonů, každý z nich má vlastní parlament a ministerstva, dohromady asi 160 ministrů. Celá země je navíc rozdělena do 142 okresů (opčin). Počet úředníků veřejné správy je přibližně 50 000, což vzhledem k celkovému počtu 3,8 milionů obyvatel je relativně hodně (Divjak, Pugh, 2008: 374).

zneužívat veřejné rozpočty (Divjak, Pugh, 2008: 375). Důkazem toho, jak snadno se dá systém zneužívat, je zachyceno v reportu anti-korupčního úřadu, který v roce 1999 přinesl zprávu, že v rozvojových rozpočtech chybí přibližně 1 bilion dolarů, který byl určen na rekonstrukci a rozvoj. Značná část peněz pocházela z rozpočtu města Tuzla a od Banky BaH, která v té době zkrachovala (Hedges, 1999: 16). Tehdejší političtí představitelé a syn bosenského prezidenta Bakir Izetbegović byli obviněni ze zpronevření těchto peněz, avšak obvinění jim nebylo prokázáno. Vyšetřovací tým dokonce tvrdil, že korupce není nic nového a neznámého. Až po třech letech nový vyšetřovací tým odhalil propojení mezi lídry Bosenské nacionalistické strany demokratické akce (SDA), organizovaným zločinem, Agenturou reliéf třetího světa (TWRA) a radikálními islamistickými skupinami (Divjak, Pugh, 2008: 375). Někteří autoři se shoduje v tom, že nejvíce zkorumpovanými subjekty v BaH jsou politické strany. Důvěra lidí v politiku a v úřady značně poklesla (Tuathail, Dahlman, 2004: 439-464, Divjak, Pugh, 2008).

V poválečné BaH bylo významným zdrojem zisků pašování a nelegální prodej cigaret a jejich prodej přes Černou Horu do Itálie. Podle zjištěných údajů jenom v roce 1998 přišli státy EU díky těmto obchodům o 4.7 bilionu euro. Z jedné lodní zásilky se dalo vydělat 1 milion euro (Brady, 2012: 14).

V roce 2003 bylo v šedé ekonomice stále více než 50 % bosenské ekonomiky (Brady, 2012: 17). BaH byla tranzitní zemí pro pašování pohonných hmot. V BaH chyběla efektivní legislativa, která by kriminalizovala a efektivně právně postihovala zmiňované činnosti. OHR uvádí, že v letech 2000 – 2005 bylo pro OZ snadné praní špinavých peněz – v této době letích se údajně v BaH vypraly 3 biliony KM (Brady, 2012: 17). V BaH stále chybí odpovídající opatření, která by kriminalizovala a zabraňovala praní špinavých peněz (European Commission, 2013b: 2, 51).

Podle Finanční zpravodajské služby, která se zabývá praním špinavých peněz, probíhají asi dvě třetiny pochybných transakcí v bankovním sektoru, který je zahlcen korupcí. Tento úřad obdržel o polovinu více stížností, než v předešlém roce (European Commission, 2013b: 2, 51).

Podle některých studií zveřejněných již v roce 2003 je korupce v BaH jiného typu než v okolních státech (Donais, 2003: 359-382). Podle zjištěných údajů je korupce nejvíce přítomna na úrovni obcí a na úrovni kantonů (Transparency International, 2004). Zpronevěra státních prostředků, špatná správa státních fondů, státních společností a neregulovaný proces privatizace vede až k nejvyšší politické úrovni. Pugh a Divjak z toho vyvozují závěr, že kriminální aktivity se odehrávají s podporou, nebo přímým zapojením nejvyšších politických úředníků (Divjak, Pugh, 2008: 376).

Naprosto typické jsou případy, kdy peníze určené k poválečné obnově a k výstavbě infrastruktury jsou využity například ke stavbě zcela zbytečného dostihového hřiště, nebo k financování vlastního podnikání politiků²⁶ (Nožina, 2005: 28). Typické je pašování cigaret, alkoholu a pohonných hmot. Jen za rok 2004 byly ztráty z tohoto pašování vyčísleny na 150 a 300 milionů eur (Nožina, 2005: 29). V BaH často operují kosovsko-albánské kriminální klany. Nožina uvádí důležitý postřeh, a sice že i když po válce jsou jednotlivá etnika stále zneprátelená a proces sbližování probíhá velice pomalu, tak kriminální podsvětí je v tomto mnohem pragmatičtější. Zločinci nemají problém pracovat s kýmkoliv (Nožina, 2005: 29).

Korupce tak vytvořila prostředí, kde jsou kladeny překážky legálnímu podnikání a zahraničním investicím, což má zásadní vliv na ekonomický rozvoj země. Unikátní symbióza překrývání lokální a

²⁶ Nedávno také proběhla v médiích zpráva o nákupu nových vlaků v hodnotě 2 miliardy korun, ačkoliv bosenská vláda dobře věděla, že pro ně nemá odpovídající koleje (ČTK, 2013).

mezinárodní moci oslabuje veřejnou administrativu (Divjak, Pugh, 2008: 376).²⁷

Stejně jako v případě Kosova jsou cenným zdrojem informací studie prováděné UNODC. UNODC přinesla následující údaje: úplatky v BaH mají většinou formu hotovosti – tento typ úplatků byl zaznamenán asi v polovině případů. Zbytek úplatků bývá poskytován ve formě jídla, pití, či jiných výhod.²⁸ Průměrná výše úplatku je 327 euro, přičemž průměrný plat v BaH je asi 480 euro. Dávat úplatek si tedy může dovolit více mnohem více lidí, než v případě Kosova. Na rozdíl od Kosova je více očekáváno nabídnutí úplatku – v 70,2 % je úplatek státním úředníkem buď explicitně, nebo implicitně požadován. Explicitně v tomto případě znamená, že úředník si v 26,8 % případů o úplatek výslovně řekne. Implicitně v tomto případě znamená, že v 20,4 % případů, si úředník o úplatek řekne mlčky, respektive bez použití slov sám očekává, že mu bude úplatek nabídnut. Ve zbylých 23 % případů je úplatek dán poté, co jej začne vyžadovat třetí strana, přičemž asi polovina všech úplatků je placena předem (UNODC, 2013b: 5 – 6, 9).

Asi ze třetiny případů je úplatek poskytován z důvodu urychlení byrokratických procesů a procedur. Někdy jde také o možnost dokončit proceduru, bez tohoto úplatku by procedura nemohla být dokončena, anebo jde o získání lepšího zacházení. Pouze asi v 8 % případů není úplatek dáván z žádného specifického důvodu, často jde o „dárky“, nebo

²⁷ Za zmínku stojí uvést několik korupčních kauz. Například případ premiéra RS Milorada Dodika, během jehož působení ve funkci došlo k řadě korupčních skandálů, největším z nich byla korupční kauza s bankou Hypo Group Alpe Adria. I když média o těchto věcech informovaly, vyšetřování bylo z politických důvodů zadrženo. Dodik se však těšil značné podpoře mezinárodní správy, která ho do této funkce de facto dosadila (Divjak, Pugh, 2008: 378). Dodikova vláda byla největším recipientem zahraniční pomoci v RS (Divjak, 2005: 5).

Stejně tak premiér Federace BaH v letech 2006 - 2010, Haris Silajdžić byl zapleten do mnoha korupčních kauz, žádná z nich však nebyla vyšetřena. Nicméně tento člověk byl mezinárodním společenstvím označován jako nenacionalistický a prodemokratický a těšil se značné podpoře mezinárodního společenství (Divjak, Pugh, 2008: 379).

²⁸ V hotovosti je poskytováno 46,6 % úplatků. Ve formě jídla a pití bylo placeno 29 % a 11,4 % všech úplatků bylo dáváno ve formě jiných výhod (UNODC, 2013b: 5 - 6).

o způsob, jak si vytvořit a udržovat kontakty (UNODC, 2013b: 6).²⁹ Toto číslo je výrazně nižší, než v případě Kosova.

Podobně jako v Kosovu lidé korupci ohlašují policii a úřadům pouze výjimečně, což opět není nic překvapivého. Úplatkářství je hlášeno pouze v 6,6 % případů (2012b: 6, 56). Nicméně bosenská policie toto nepovažuje za problém, podle ní totiž úplatky k obchodnímu světu zkrátka patří. Lidé úplatky nehlásí, protože si myslí, že to nikoho nezajímá – toto si podle průzkumu myslí přibližně polovina obyvatel BaH. 17,3 % obyvatel si myslí, že dávání úplatek a „dárků“ je naprosto běžná a praktická věc a 15,5 % lidí prostě neví, komu by měli úplatkářství hlásit (UNODC, 2013b: 6, 56).

Podle zjištěných údajů, na rozdíl od Kosova dávají úplatek daleko častěji soukromé osoby, než obchodníci. Rozdíly jsou také v jednotlivých částech BaH, přičemž vyšší míra korupce je výrazně ve Federaci BaH. Ve zkoumaném období dala úplatek asi čtvrtina obyvatel BaH, což je relativně hodně (UNODC, 2012b: 17).³⁰ S korupcí se obyvatelé BaH setkávají v každodenním životě (Brady, 2012: 18)

Pro srovnání studie uvádí průměrnou situaci v obchodní sféře, v ostatních zemích západního Balkánu. Zde se jedná o čísla 10,2 % při frekvenci 7,1 %. Studie se mimo jiné ještě zmiňuje o pravděpodobnosti přijetí úplatku úředníkem a porovnává ji s ostatními zeměmi západního Balkánu. Hodnota vyjadřuje, jaká je pravděpodobnost nabídnutí a přijetí úplatku, v momentě, když se úředník dostane do kontaktu s obchodníkem. Tato pravděpodobnost je vyjádřena rovněž v procentech.

²⁹ Konkrétní údaje jsou následující: ve 29 % jde o urychlení procesu a procedur. V 17,4 % jde o vytvoření možnosti dokončit proceduru. Z 14,4 % jde o získání lepšího zacházení. 8,6 % úplatek není dáváno z žádného specifického důvodu (UNODC, 2013b: 6).

³⁰ Konkrétní údaje jsou následující: Za rok 2012 dalo 10,2 % obchodníků úplatek. Frekvence tohoto úplatku je 7,1 %. To znamená, že přibližně 10 % obchodníků v BaH muselo dát během roku 2012 sedmkrát úplatek. Ve Federaci BaH dalo úplatek v roce 2012 13,2 % obchodníků, při frekvenci 7,4 %. V soukromém sektoru jsou však tato čísla mnohem vyšší – 25,3 % soukromých osob dalo v roce 2012 úplatek při frekvenci 5,7 %. V Republice Srbské dalo úplatek 5,5 % obchodníků při frekvenci 4,8 %. V soukromém sektoru dalo úplatek 10,5 % osob při frekvenci 5,2 % (2012b: 17).

Pokud je tento údaj dosahuje vysokých hodnot, znamená to, že úředníci a obchodníci se spolu setkávají pouze za účelem předání úplatku. Podnikatelé, kteří během roku 2012 byli v kontaktu s jakýmkoliv státním úředníkem, mu v 10 % případů předali úplatek.

Nabízí se srovnání s celkovým stavem v regionu. V celém regionu západního Balkánu je průměrná výše úplatku 257 euro. Více než polovina lidí v regionu je zvyklá dávat úplatky v každodenním životě, například u lékaře a více než třetina lidí je zvyklá dávat úplatky policistům. 22 % osob v regionu bere úplatek jako něco naprosto běžného a pro 18 % obyvatel je úplatek pozitivní věc (UNODC, 2011: 8). Dvě třetiny úplatků jsou poskytovány hotově, zatímco 22 % úplatků jsou poskytovány ve formě jídla, pití, či jiných výhod (UNODC, 2011: 19). V porovnání s celkovými údaji z regionu, tak z 28 % případů je dáván úplatek k urychlení procedur a ve stejném počtu případů je úplatek dáván z důvodu získání lepších podmínek obchodu. Z 16 % případů je dáván proto, aby se platící vyhnul pokutě, a ve 12 % případů je dáván k dokončení procedury (UNODC, 2011: 24). Důvody, proč lidé korupci nehlásí, jsou následující – ve třetině případů si lidé myslí, že to je zbytečné a nikoho by to nezajímalo a ve zbytku případů to lidé nehlásí, protože korupci považují za běžnou, či dokonce pozitivní věc (UNODC, 2011: 31).

Na místě je zmínit rovněž hodnocení korupce jiných institucí. Mezinárodní transparentnost uvádí u BaH údaje od roku 2003, kdy se BaH umístila na 70. místě v žebříčku korupce v letech 2012 a 2013 se BaH umístila na 72. místě, vedle zemí jako Rumunsko, Brazílie, Sv. Tomáš a Princův ostrov a Srbsko, viz přílohu č. 2 (The Corruption Perceptions Index, 2013).

Co se týče hodnocení kontroly korupce od WGI, které poskytuje hodnocení u BaH od roku 1996 do roku 2012, tak kontrola korupce se drží s malými odchylkami na stále stejné úrovni, jen ke konci

zkoumaného období bylo zaznamenáno jen velice nepatrné zlepšení, viz přílohu č. 7 (The World Bank, 2013b).

Dlouhodobě vysoká míra korupce a neschopnost politiků problém řešit se projevuje i na náladách společnosti. Za zmínku rozhodně stojí zmínit veřejné nepokoje v únoru 2014. Nepokoje začaly ve městě Tuzla a během pár dní se rozšířily do desítky měst, kde vešlo do ulic tisíce lidí a podle mediálních údajů bylo celkem zraněno na 130 lidí (ČT 24, 2014). Podle Slavoje Žižka nepřítelem protestujících nejsou ostatní etnika, nýbrž jejich vlastní političtí vůdci, kteří předstírají, že jednotlivé etnické skupiny od sebe navzájem ochraňují. Důvody, proč lidé protestovali, byly jednoduché – vysoká nezaměstnanost a vysoká míra korupce a neschopnost politických představitelů s tím něco učinit. Nepokoje neměly však etnický podtext (Žižek, 2014).

Opět se nabízí zařazení do Johnstonovy typologie. V porovnání s Kosovem je korupce více rozšířena, je rozšířena mezi více aktérů. Prostředí není příliš riskantní a průměrná výše úplatku je nižší. Podle Johnstonovy typologie spadá BaH spíše do druhého typu. Otázkou je, do jaké míry tomu napomáhá nastavení politického systému. Nicméně podle zjištěných údajů je možné konstatovat, že korupce je díky nastavení systému na všech úrovních správy. Podle typologie Karklins je rovněž korupce na všech třech úrovních, navíc podle zmíněných údajů je stát de facto v zajetí korupčních sítí, které se téměř 20 let po válce nepodařilo odstranit, naopak, tyto sítě se spíše upevnily. V tomto aspektu je tedy možné považovat BaH za slabý stát.

3.2.3 Nelegální prodej zbraní

Nelegální obchod se zbraněmi byl významným zdrojem příjmů pro ekonomiku BaH. Anastasijević se věnuje výzkumu obchodu se zbraněmi během jugoslávské války. Srbové, respektive jugoslávská armáda měla přístup k jugoslávským skladům, díky čemuž srbské jednotky, alespoň zpočátku měly zbraní vzhledem k druhým dvěma stranám konfliktu

relativně dost. Zato Chorvaté a Bosňáci si zbraně museli opatřovat jinde a museli za to platit. Nejvíce zbraní bylo dovezeno Bosňákům a Chorvatům z Argentiny, Jižní Afriky a Íránu. Ke konci války museli zbraně nakupovat i Srbové – a paradoxně pocházely z naprosto stejných zdrojů (Anastasijevic, 2006). V letech 1994 – 1995 byly zbraně do BaH pašovány z Íránu přes Chorvatsko (Humsec, 9). Ačkoliv se to zdá na první pohled paradoxní, během jugoslávské války nebyla etnické rozdílnost v obchodu se zbraněmi významným problémem. Jednotlivé nepřátelské válečné skupiny pořizovaly zbraně často ze stejných zdrojů.

Po skončení války se logicky otevírala možnost tyto zbraně výhodně prodat. Část těchto zbraní byla prodána do Iráku (Azinovic, Bassuener, Bodo, 2011). Za zmínku stojí napojení některých evropských teroristických skupin na bosenský a chorvatský OZ. Podle některých vyšetřování byly zbraně z Republiky srbské prodávány teroristické skupině IRA a chorvatské zbraně byly prodávány teroristům z ETA. Chorvatsko a BaH se tak staly hlavním zdrojem zbraní pro skupiny IRA i ETA. Tyto skupiny nakupovaly zbraně výměnou za kokain z Kolumbie (Curtis, Karacan, 2002). Významná část zbraní byla dále prodávána do Konga a Libérie. Před rokem 1999 bosenský trh se zbraněmi také částečně zásoboval poptávkou v Kosovu (Anastasijevic, 2006). Tyto údaje jsou opět pouze špičkou ledovce.

Nicméně rozšířeným jevem je vlastnictví zbraní mezi civilním obyvatelstvem. Podle serveru GunPolicy.org je v BaH mezi civilním obyvatelstvem stále 675 000 kusů lehkých střelných zbraní, což znamená, že 42 lidí ze sta vlastní střelnou zbraň. Pouze asi polovina z těchto zbraní je registrována (Aaron, 2007: 67).

3.2.4 Nelegální prodej narkotik

Díky válečným událostem během v BaH během jugoslávské války se výrazně změnila trasa tradiční balkánské stezky. Pašování heroinu a opia z Afghánistánu přes Turecko a přes západní Balkán změnilo trasu.

Místo Chorvatska a BaH procházela nyní hlavní trasa přes Kosovo, která byla již plně pod kontrolou Albánců, viz kapitolu Kosovo (Brady, 2012: 15). Díky válce v Jugoslávii přišel západoevropský trh s heroinem asi o 60 procent dodávek (Tesař, 2010). Vhodnější je hovořit o tzv. balkánské síti, než balkánské stezce, viz kapitolu Kosovo – nelegální prodej narkotik.

Podle Evropského drogového monitorovacího centra je BaH primárně tranzitní zemí, která je velice aktivně zapojená do mezinárodního obchodu s drogami. Bosňané, zapojeni do tohoto obchodu se zabývají především transportem. Skupiny bosenské skupiny OZ mezi sebou kooperují v BaH i za hranicemi své země. Nejvíce obchodovanými komoditami je marihuana pocházející z Albánie a heroin pocházející z Afghánistánu (EMCDA, 2013). Většina heroinu se dostává na území BaH z Bulharska přes Makedonii, Kosovo, jižní Srbsko a Černou Horu. V posledních letech se snižuje počet případů zásilek odhalených policií (UNODC, 2014: 69), viz přílohu č. 8.

V nedávné době se podařilo Interpolu dopadnout významnou kriminální skupinu, která pašovala přes 600 kg heroinu a 500 kg marihuany do Itálie přes Albánii, Kosovo a BaH (Europol, 2013). BaH má poměrně dlouhou hranici s Chorvatskem, na které je 150 hraničních přechodů, což skýtá poměrně hodně možností k pašování zmiňovaných komodit (UNODC, 2014: 69). Podle EMCDA však nenastalo v posledních letech žádné výrazné zlepšení v potírání těchto aktivit (EMCDA, 2013), viz přílohu č. 9. Množství zabavených zásilek narkotik v posledních letech stoupá, viz přílohu č. 10 (UNODC, 2011).

Podle reportu Evropské komise se v posledních letech v BaH rozmáhají malé pěstírny marihuany a její následná distribuce (European Commission, 2013b, 51).

Implementace proti drogové strategii jsou nedostatečné (European Commission, 2013b, 51). Navíc podle výše zmíněných údajů je možné

konstatovat, že v této oblasti nenastalo žádné zlepšení. V tomto ohledu BaH stále naplňuje aspekt slabého státu.

3.2.5 Obchod s lidmi

Podle reportu amerického ministerstva zahraničí je BaH zdrojovou, cílovou i tranzitní zemí. Bosenské ženy a dívky jsou sexuálně zneužívány v soukromých rezidencích, motelech a u benzínových stanic. Často se obětí zneužívání stávají romské dívky a chlapci. Bosenské ženy jsou často prodávány k sexuálním službám a nucené práci v Srbsku, Slovinsku, Makedonii, Ázerbájdžánu, Chorvatsku, Španělsku, Itálii a dalších zemích Evropy. Bosenská vláda proti tomuto jevu nebojuje dostatečně, nebyly přijaty potřebné zákony, které by tuto činnost dostatečně kriminalizovaly a postihovaly. Report amerického ministerstva zahraničí zkoumá období let 2006 – 2013, kdy proběhlo, nebo stále probíhá 29 případů vyšetřování. Podle hodnocení této instituce se tento jev v letech 2010 a 2011 zhoršil, nicméně v roce 2012 je zaznamenáno lepší hodnocení, viz přílohu č. 10 (U. S. Department of state A-C, 2013: 36 – 37).

Obchod s bílým masem je aktivitou, která v bosenské společnosti téměř dvacet let po skončení války stále přetrvává. Od roku 2003 byl podle dostupných údajů zaznamenán zvýšený počet nelegálních obchodů s lidmi. Podle tehdejších vyšetřovatelů byla v tomto byznysu zaznamenána úzká spolupráce mezi pašeráky, obchodníky, policií a místními soudy (Donais, 2003: 359-382).

Ohodnocení amerického ministerstva zahraničí obchodu s lidmi. V letech 2010 a 2011 je zaznamenáno zhoršení tohoto jevu (U. S. Department of state A-C, 2013: 36 – 37). Podle statistik Ministerstva bezpečnosti BaH tento jev v posledních letech postupně klesá. Nicméně od roku 2006 do roku 2011 bylo zaznamenáno 239 obětí obchodu s lidmi

a bylo zadrženo 240 pachatelů. Ve srovnání s ostatními zeměmi v regionu je BaH na druhém místě hned za Srbskem (BaH, Council of Ministers, 2013: 10 - 11), viz přílohu č. 11.

Podle výše uvedeného je možné konstatovat, že situace je stále špatná. I když po roce 2011 bylo zaznamenáno mírné zlepšení, podle dostupných údajů je možné konstatovat, že bosenské státní instituce jsou díky vysoké korupci stále příliš slabé, aby tomuto jevu dokázali zabraňovat. V tomto ohledu je tedy BaH stále slabý stát.

3.2.6 Boj proti korupci a OZ v BaH

Po roce 2000, během působení Paddy Ashdowna ve funkci vysokého představitele bylo přijato několik reforem. Byla ustanovena zpravodajská a bezpečnostní agentura – OSA a SIPA – Soud BaH se specializací pro korupci, OZ a válečné zločiny. Během let 2000 až 2005 bylo utraceno 5 bilionů euro na podporu těchto institucí. Podle Brady je však efektivita těchto institucí pochybná (Brady, 2012: 17). I když během Haysovo působení bylo přijato několik zákonů a nový trestní zákoník, které měly tento problém řešit, k žádnému zásadnímu pokroku nedošlo (Brady, 2012: 18)

Podle Prugha bylo v BaH zásadním problémem rozvojové politiky podcenění vlivu OZ na společnost. Teprve až v roce 2003, osm let po podepsání Daytonských dohod byla ustanovena Státní informační a protekční agentura, úřad, který řeší problémy s mezinárodním organizovaným zločinem, terorismem a obchodem s lidmi. Zároveň byl v roce 2003 ustanoven Speciální úřad pro OZ a ekonomickou kriminalitu a korupci, (*Special Department for Organized Crime, Economic Crime and Corruption*), který má rovněž řešit zmíněné problémy (2013b: 6, 13).

V roce 2004 byla ustanovena Státní vyšetřovací a protekční agentura SIPA. Akce vedoucí k potlačování OZ se však nedočkaly veřejné podpory – bosenská veřejnost tento boj nepřijala a akce proti OZ

se setkaly s odporem (Brady, 2012: 17). Je třeba zdůraznit, že veškeré formy boje proti OZ byly inicializovány zvenčí. Národní, či lokální bosenské elity na vyřešení tohoto problému neměly nejmenší zájem (Brady, 2012: 22).

V roce 2004 byly ustanoveny Státní vyšetřovací a protekční agentura SIPA a Agentura pro veřejné zakázky (PPA). Roku 2006 se BaH stala členem Konvence proti korupci při OSN (UNCAC) (2013b: 6, 13).

V roce 2009 BaH přijala Anti korupční strategii (2009 – 2014) a odpovídající akční plán. V roce 2003 byl ustanoven Speciální úřad pro OZ a ekonomickou kriminalitu a korupci, (Special Department for Organized Crime, Economic Crime and Corruption), který má řešit zmíněné problémy (2013b: 6, 13).

OHR vydal konečně dlouho očekávaný balíček zákonů, které ve kterých byl a priori požadavek trestní bezúhonnosti politických elit a nařizoval jim dokumentaci jejich majetku a financí. Nicméně podle Puga bylo osm let po podepsání Daytonských dohod bylo již poněkud pozdě. Místo toho bosensští nacionalisté přišli s požadavkem amnestie pro osoby, které se během války dopouštěli „ekonomické kriminality“ (Pugh 2004: 56). BaH přijala řadu anti-korupčních zákonů, nicméně slabé, nekonzistentní implementační mechanismy nedokázaly uplatňovat tyto zákony v praxi. Veškeré přijaté anti-korupční strategie postrádají politickou vůli problém korupce vůbec řešit.

Díky ustanovení OCTA je však zaznamenáno mírné zlepšení v boji proti OZ. Tento úřad používá vyšetřovací metodologii Interpoolu SOCTA. Díky tomu mohlo být v posledních letech podniknuto několik velkých policejních akcí. Počet případů, které tento úřad řešil v roce 2012, se zvýšil o 200 % (European Commission, 2013b, 53).

V dubnu 2009 byla Parlamentem BaH přijata Národní strategie a prevence proti prodeji narkotik. Jednalo se o první oficiální dokument na státní úrovni. V září 2009 Rada ministrů BaH přijala Národní akční plán v boji drogám 2009-2013. Zmíněné strategie byly přijaty paralelně v obou federativních jednotkách BaH a v Distriktu Brčko (EMCDA, 2013).

Vláda BaH se snaží bojovat proti obchodu s bílým masem. V roce 2013 byl přijat akční plán a byla poskytnuta částka 6 700 dolarů na boj proti obchodu s bílým masem, viz výše. Většina z této částky se využila na preventivní osvětovou kampaň potencionálních obětí tohoto obchodu (U. S. Department of state A-C 2013, 37- 38).

Slibně zatím vypadá úsilí Evropské komise, která v roce 2013 spustila projekt boje proti OZ a obchodu s lidmi, na hranicích EU. Evropská komise na tento projekt vyčlenila částku 1,5 milionu euro (European Commission, 2013c).

V boji proti obchodu s bílým masem byla přijata nová strategie a akční plán pro roky 2013 – 2015. Implementace tohoto plánu je financována zahraničními donory (European Commission, 2013b, 55).

Podle závěru Evropské komise bylo v boji proti OZ učiněno velice málo. Stejně tak v posilování vlády práva a zákona nebylo dosaženo v posledních letech téměř žádného zlepšení (European Commission, 2013b: 2). Byly přijaty sice patřičné strategie a patřičné úřady kompetentní k řešení těchto problémů, nicméně vzhledem k vysoké míře korupce je jejich efektivita pochybná.

Z výše uvedeného je možné konstatovat, že na řešení výše zmíněných problémů nemá zájem politická elita BaH. Neschopnost zkorumpovaných politických představitelů se však výrazně projevuje na náladách společnosti, viz nepokoje v únoru 2014. Podle Brady iniciativa řešit zmíněné problémy přicházela převážně od mezinárodního společenství podílející se na správě BaH. Problémem bylo to, že většina

zmiňovaných institucí a strategií byla ustanovena až po roce 2000, kdy stát byl již plně v zajištění korupčních sítí a státní instituce jsou slabé především díky vysoké korupci. Systém je tak netransparentní a korupce je stěží odhalitelná.

Na příkladu BaH platí Jamesův předpoklad, že skupiny OZ jsou klíčovými aktéry v post-konfliktním uspořádání. OZ a vysoká míra korupce má v BaH společensky destabilizační efekt. Společnost však OZ nezajišťuje legitimitu jako v případě Kosova. Protesty v únoru 2014 ukázaly, že společnost má vůli budovat stát a silné státní instituce, které budou korupci čelit. OZ v BaH zneužíváním veřejných prostředků maří vývoj politického uspořádání a podkopává úsilí mezinárodního společenství. OZ a korupce má v případě BaH negativní efekty. Označit v tomto aspektu BaH za slabý stát je dosti problematické, nicméně pokud budou zmiňované problémy přetrvávat, hrozí riziko dalších nepokojů.

4 ZÁVĚR

Shrnutím výše uvedeného je možné konstatovat následující závěry. Bývalá Jugoslávie byla na sklonku svého rozpadu slabý a rozpadlý stát, který se zmítal ozbrojeným konfliktem. Během ozbrojeného konfliktu se ekonomické aktivity obou zemí ocitly prakticky v šedé a černé ekonomice. Nástupnické státy BaH a Kosovo, si z krvavého rozpadu Jugoslávie, každý však z odlišného konfliktu, odnáší trvalé následky. Jsou to následky v podobě slabých státních institucí, díky čemuž mají tyto dva státy stále problém udržovat moc nad svým územím. Část státní moci mají stále v rukou kriminální skupiny, které nelegálně obchodují a porušují svým jednáním zákon, i lidská práva. Ačkoliv si tato práce neklade za cíl zjistit původ těchto jevů, většina těchto aktivit je umožněna díky vysoké korupci, která se mohla naplno usadit v zemi, kde po skončení krvavých bojů chyběla odpovídající legislativa a politická vůle korupci řešit. Než byla přijata potřebná proti-korupční opatření, státní instituce se dostaly do zajetí korupčních sítí, díky čemuž mohly skupiny OZ nadále fungovat. Avšak platí to i obráceně – skupiny OZ, které byly u moci během vojenského konfliktu, se rychle přeměnily v politické elity, které začaly provádět svou činnost již více či méně legálně a to za použití korupce. Ačkoliv se mezinárodní společenství snaží z obou těchto entit vybudovat silný stát, právě OZ a vysoká míra korupce jsou hlavními překážkami v tomto budování.

Podle Weberova pojetí státu Kosovo ani BaH nezapadají do pojmu stát, jelikož podle Weberova se na vládnutí může podílet pouze stát. Na vládnutí v Kosovu se podle zjištěných údajů podílejí skupiny OZ, navíc se na jejich správě podílí mezinárodní společenství, které de facto buduje státní instituce. Navíc, pro stát je důležitá legitimita. Tyto skupiny OZ se v případě Kosova těší značné legitimitě společnosti a jejich vůdcové jsou považováni za národní hrdiny. Paradoxně je tak zajištěna legitimita. Otázka přístupu Locka zůstává diskutabilní v obou státech – společenskou smlouvu uzavírá stát se společností dobrovolně. V tomto

případě je stát zkorumpovaný a o otázce dobrovolného rozhodnutí vybudovat stát by se dalo pochybovat.

Přístup Rotberga, Zartmana a Kolstø předpokládá, že stát bude poskytovat služby svým občanům a bude jim zajišťovat jistá práva. Proto musí disponovat silnými institucemi. Vzhledem k tomu, že stát je díky korupci závislý na jiné nevládní skupině a nevykonává politiku ve prospěch svých občanů, ale ve prospěch vlastního zisku, jsou z tohoto pohledu Kosovo i BaH slabými státy. Nejsou však státy rozpadlými. Obě vlády dlouhodobě neřeší problém korupce. V BaH dlouhodobá kumulace tohoto problému vyústila v občanské nepokoje. Navíc, díky absenci politické vůle korupci řešit, zavedené praktiky ochraňují toho, kdo je u moci a domáhat se odchodu těchto „elit“ je značně problematické.

Co se týče nelegálního prodeje zbraní, tak v Kosovu i v BaH je tento jev v současné době na ústupu. Podle zjištěných údajů nelze však prokázat, zda je tento jev na ústupu kvůli posilování moci obou států, či z nějakého jiného důvodu, i když v případě Kosova vyvíjí v tomto poměrně velké úsilí KFOR. V minulosti existovalo zřejmé napojení na teroristické skupiny v Evropě. Obě jednotky naplňovaly v tomto aspektu znak slabého státu. Důvod proč je tento jev na ústupu tato práce empiricky neověřuje a ani si jej nekladla za cíl, nicméně je možné se domnívat, že není ve světě po zastaralých zbraních z jugoslávské války poptávka. Tento předpoklad by mohl být podroben dalšímu výzkum. Navíc je mezi obyvatelstvem obou zemí relativně rozšířeno nelegální vlastnictví těchto zbraní.

V devadesátých letech poměrně hojně rozšířeno pašování narkotik přes území Kosova, jelikož během jugoslávské války nemohla být tato komodita pašována přes území Srbska, Chorvatska a BaH. Díky tomu převzali kontrolu nad tímto obchodem kosovští Albánci. Kosovo se však v tomto ohledu po roce 2010 vydala cestou posilování státu, díky čemuž byla část obchodní trasy odkloněna mimo Kosovo. Navíc, ať už se Kosovo do tohoto obchodu zapojuje více, či méně, množství převáženého

heroinu se výrazně nemění. Otázkou zůstává, nakolik jsou do tohoto obchodu zapojeni kosovští Albánci žijící mimo Kosovo. Tyto obchodní trasy jsou v tomto ohledu velmi přizpůsobivé.

V boji proti obchodu s bílým masem bylo v Kosovu zaznamenáno mírné zlepšení. V BaH se obchod s bílým masem zhoršil v roce 2011, nicméně od roku 2012 bylo zaznamenáno méně případů. Oba státy se snaží posilovat své instituce a vyšetřovat zmíněné případy. Nicméně BaH i Kosovo jsou v tomto ohledu stále slabé státy. Navíc je nutné opět připomenout, že aktivity ve výše zmíněném boji projevuje především mezinárodní společenství a nikoliv samotné politické elity obou států.

Co je však v obou zemích dlouhodobě drží, je míra korupce. V BaH je korupce však mnohem více rozšířena do všech úrovní, BaH je podle zjištěných údajů o něco více v zajetí korupčních sítí, i když toto konstatování je diskutabilní. Obě země mají stejnou jednu důležitou a zcela zásadní věc a tou je absence politické vůle problém korupce řešit. I když v obou zemích již byla přijata odpovídající proti korupční legislativa, má tato legislativa díky tomu nízkou efektivitu.

Je na místě potvrdit, či falzifikovat pracovní hypotézu. Vzhledem k faktu, že po skončení ozbrojeného konfliktu u obou zemí chybí empirická data, je toto obtížný úkol a zároveň metodologická obtíž výzkumu OZ. Co se týče obchodu se zbraněmi a obchodu s bílým masem, tak zde je možné se vzhledem k absenci relevantních empirických dat intuitivně domnívat, že míra těchto obchodů klesá v obou zkoumaných jednotkách. Toto tvrzení však nelze potvrdit, jelikož intuice není základem pro toto tvrzení a tak otázka zůstává otevřená. Co se týče obchodu s narkotiky, tak jsou k dispozici pouze oficiální data zadržených zásilek. Hypotézu na základě těchto dat rovněž nelze potvrdit. V případě korupce jsou relevantní data k dispozici. Podle zjištěných údajů se míra korupce v obou zemích ve zkoumaném období nezvýšila ani nesnížila. Logicky se nabízí otázka stanovování hypotéz ve výzkumu OZ. Tato

práce potvrdila, že vzhledem k absenci skutečně empirických dat není stanovování hypotéz ve výzkumu OZ smysluplné.

Posuzování skutečnosti, zda je stát slabý, či nikoliv se může jevit jako obtížný úkol. I když oba státy vynakládají značné úsilí, vybudovat stát trvá podle Milliken a Krause řadu let. Vláda potřebuje dostatečnou legitimitu a podporu společnosti, která je u obou států pochybná. Jakýsi posun byl zaznamenán u BaH, kdy společnost BaH dala jasně najevo svou nespokojenost s dosavadním budováním státu svými nedávnými protesty. Pokud občanská společnost obou států nebude podporovat toto úsilí, bude nemožné vybudovat stabilní stát s fungujícími institucemi.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Amnesty International (2004): *So does that mean I have rights?" Protecting the human rights of women and girls trafficked for forced prostitution in Kosovo*. Amnesty International. 2004.

Anastasijevic, D. (2006), *Organized Crime in the Western Balkans*, Paper presented at the First Annual Conference on Human Security, Terrorism and Organized Crime on the Western Balkan Region, HUMSEC, Nov. 2006.

Anthony, Ian (2002): *Sanction applied by the European Union and the United Nations*, SIPRI Yearbook 2002: Armaments, Disarmament and International Security.

Azinovic, V, Bassuener, K. & Webers, Bodo. (2011): *Assessing the potential for renewed ethnic violence in BiH and Herzegovina: A Security Risk Assessment*, Atlantic Initiative Democratization Policy Council.

Bosnia and Herzegovina, Council of Ministers (2013): *Strategy to counter trafficking in human beings in BaH 2013 – 2015*.

Brady, Sh. (2012): *Organised Crime in Bosnia Herzegovina A silent war fought by an ambush of toothless tigers or a war not yet fought?* Organized crime and corruption reporting project.

Cejp, M. a kol. (2004): *Organizovaný zločin v České republice III.:* Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 80-7338-027-7.

Cockayne J., Pfister, D. (2007): *Peace Operations and Organised Crime*, Geneva Centre for Security Policy: International Peace Institute, Nov. 2007.

Cockayne, J., Pfister, D. (2007): *Peace Operations and Organised Crime*, Geneva Centre for Security Policy: International Peace Institute. Nov. 2007.

Cockayne, L., Lupel, J., (2011): *Rethinking the relationship between peace operations and organised crime*.

Council of Europe, (2002): *Organised Crime Situation Report 2001*, Strasbourg: Council of Europe, 2002.

Curtis, G., Karacan, T. (2002): *The Nexus among terrorists, narcotic traffickers, weapons proliferators, and organized crime networks in Western Europe*, A study prepared by the Federal Research Division, Library Congress under an Interagency Agreement with the United States Government.

Čechová, B. (2011): *Totál Balkán*. Brno. Jaroslav Čech - Opravdu Skvělé Nakladatelství. 2011.

Department for International Development, (2010): *Organised Crime and Development: Evidence and Recommendations for DFID*, July 2010. Hard copy only. Classified Restricted

DeVito, C., (2005): *The Encyclopedia of International Organized Crime*. Checkmark Books; First Edition edition, May 2005. ISBN-10: 0816048495.

Divjak, B. (2005): *Corruption in post-conflict reconstruction Bosnia and Herzegovina case study*, Sarajevo: Transparency International BiH, 2005.

Donais, T. (2003): *The political economy of stalemate: OC, corruption and economic deformation in post Dayton BiH*, Conflict, Security & Development.

Donnelly, P. (2010): *Evidence to Underpin DFID Policy on Organised Crime and Development*: Final Report 2010. Hard copy only.

Dragoljub Stojanov, (2007): *Bosnia and Herzegovina: a continuing economic and political experiment*, Unpublished paper, University of Rijeka, 2007.

EMCDDA (2010): *Kosovo under UNSCR 1244/99*, Country overview 2010.

European Commission (2013a): *Kosovo Progress Report*, Brussel.

European Commission (2013b): *Bosnia and Herzegovina Progress Report*, Brussel.

European Commission, (2013): *New EU initiative to fight organised crime and human trafficking at EU borders*. Brussel, 18. 2. 2013.

Europol, (2013): *71 arrested as police smash heroin trafficking ring in Italy*, 21 October 2013.

Forumi per Siguri, Kosovo (2012): *Strategy and the National Action Plan of the Republic of Kosovo for Control and Collection of Small Arms and Light Weapons*. Pristina 2009, Republika Kosova-Republic of Kosovo.

Hajdinjak, G., (1999): *Refugees Face a New Terror*, The Times, 4 May 1999

Hedges, C., (1999): *Leaders in Bosnia are Said to Steal Up to \$1 Billion*, New York Times, 17 Aug. 1999,

Cheng, C., Zaum, D., (2008): *Key Themes in Peacebuilding and Corruption*, International Peacekeeping 15/3, 2008.

Cheng, C., Zaum, D., *Key Themes in Peacebuilding and Corruption*, International Peacekeeping 15/ 3, 2008.

Chmelík a kol. (2004): *Zločin bez hranic. Vyšetřování terorismu a organizovaného zločinu*. Praha: Linde.

International Crisis Group (2005): *Bridging Kosovo's Mitrovica Divide, Europe*, Report No. 165, September 2005.

James, M. (2012): *The Other Civil Society: Organised Crime in Fragile and Failing States*. Defence Studies, Vol. 12, No. 2, June 2012.

Karp, A. (2007): *Completing the Count: Civilian firearms - Annexe online.* *Small Arms Survey 2007: Guns and the City*; Kap.2. Cambridge: Cambridge University Press.

Kauffman (2004): *Human Rights and Governance: The Empirical Challenge*. World Bank Institute.

Kaufmann D., ed. (2007): *The Worldwide Governance Indicators Project: Answering the Critics*, The World Bank, Development research Group.

Kaufmann D., ed. (2010): *The Worldwide Governance Indicators, Methodology and Analytical Issues*, The World Bank, Development research Group.

Kolstø, Pål (2006): *The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States*. Journal of Peace Research, Vol. 43, 2006, No. 6.

Le Billon, P., 2003, *Buying Peace or Fuelling War: The Role of Corruption in Armed Conflicts*, Journal of International Development, vol.15.

Lock, John (1965): *Dvě pojednání o vládě*. Přel. Josef Král. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965.

Michael Johnston, (1986): *The Political Consequences of Corruption: A Reassessment*, *Comparative Politics* 18/4, 1986.

Milliken, Jennifer, ed., (2003): *State Failure, Collapse and Reconstruction*. Oxford: Blackwell Publishing, 2003.

Mueller, (2001): Transnational crime, Definition and concepts. in Williams, P., Vlassis, D. (eds.): *Combating transnational crime. Concepts, Activities and Responses*. London: Frank Cass Publishers.

Nožina, M. (2005): Bosna a Hercegovina: Symbióza zločinu, podnikání a politiky in *Mezinárodní politika* 11/2005.

O' Tuathail, G., Dahlman, C., (2004): *The Effort to Reverse Ethnic Cleansing in Bosnia-Herzegovina: The Limits of Returns*, *Eurasian Geography and Economics*, Vol.45, No.6, 2004, citing US General Accounting Office, 2000.

Philp, M., (2008): *Corruption and Peacebuilding*. International Peacekeeping 15/3.

Pugh, M. (2004): Rubbing Salt into War Wounds: Shadow Economies and Peacebuilding in Bosnia and Kosovo. in *Problems of Post-Communism*, vol. 51, no. 3, May/June 2004.

Reno, W. (2008): *Anti-Corruption Efforts in Liberia: Are they Aimed at the Right Targets?* International Peacekeeping 15/ 3, June 2008.

Reno, W. (2009): *Understanding Criminality in West African Conflicts*, International Peacekeeping 16/ 1, Feb. 2009.

Reno, W. (2009): Understanding Criminality in West-African Conflicts', in *Cockayne and Lupel, Peace Operations and Organised Crime*. Taylor and Francis Group.

Reno, W., (2009): *Understanding Criminality in West African Conflicts*, *International Peacekeeping* 16/1, Feb. 2009.

Republic of Kosovo, (2011): *National Strategy and Action Plan against Trafficking in Human Beings 2011-2014*.

Rotberg, R., ed., (2004): *When States Fail. Causes and Consequences*. Princeton – Oxford: Princeton, University Press, 2004.

Smolík, J. (2007): Uvedení do problematiky organizovaného zločinu, in Smolík J., Vaňura V., Šmíd T. (eds) *Mezinárodní organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě*.

Snyder, R., *Does Lutable Wealth Breed Disorder? A Political Economy of Extraction Framework*, Kellogg Institute for Strategic Studies, Working Paper No. 312, 2004.

Strazzari, F., (2003): Between Ethnic Collusion and Mafia Collusion: The 'Balkan Route' to State Making," in *Shadow Globalization, Ethnic Conflicts and New Wars: A Political Economy of Intra-state War*, ed. Dietrich Jung, New York: Routledge, 2003.

Strazzari, F., 'L'Oeuvre, N. (2008): The Shadow Economy of Kosovo's Independence', in *International Peacekeeping*, Vol.15, No.2, 2008.

Teran, N. S. (2007): *Peacebuilding and Organized Crime: The Cases of Kosovo and Liberia*, Working paper, Swisspeace.

The War Studies Group Research Project, (2008): 'The Crime-Conflict Nexus.' (note 36).

The World Bank (2013) Country Data Report for Bosnia and Herzegovina, 1996-2012. The World Bank Institute.

The World Bank (2013): Country Data Report for Kosovo, 1996-2012. The World Bank Institute.

Transparency international (2013): Corruption Perceptions Index., dostupné online: <http://cpi.transparency.org/cpi2013/>

Transparency International BiH, BiH Corruption Perception Study 2004, Sarajevo/Banja Luka, 2004, ch. on local governments.

UNDP (2004): *Combating Corruption in Kosovo: A Citizens' Perceptions Survey in Support of the Kosovo Anti-Corruption Strategy*, The PISG and UNDP, 2004.

United Nations, (1999): *Resolution 1244. Adopted by the Security Council at its 4011th meeting*, on 10 June 1999.

UNODC (2011): *Corruption in the western Balkans: Bribery as experienced by the population*. 2011.

UNODC (2013): *Business, corruption and crime in Bosnia and Herzegovina: The impact of bribery and other crime on private enterprise*. Vienna, 2013.

UNODC (2014): *The illicit drug trade through South-eastern Europe*. United Nations Office on Drugs and Crime.

UNODC 2011: *The Global Afghan Opium Trade, A Threat Assessment*. United Nations Office on Drugs and Crime.

Vaďura, T., Šmíd, V. (2009): Teoretické vymezení a konceptualizace fenoménu slabých a selhávajících států. in *Mezinárodní vztahy*. Vol. 44, no. 2, ISBN 0323-1844.

Weber, M. (1998): *Metodologie, sociologie a politika*. Oikoymenh. 80-86005-48-8.

World Bank, Bosnia and Herzegovina (1997): *From Recovery to Sustainable Growth*, Washington, DC: World Bank Publications, 1997. Priorities for Recovery to Sustainable Growth', 1995; 'Bosnia and Herzegovina: Toward Economic Recovery', 1996.

Zartman, W., I., ed., (1995): *Collapsed States. The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*. Boulder: Lynne Rieder Publishers, 1995.

5.1 Internetové zdroje

ČTK, (2013): *Bosna zbytečně nakoupila vlaky za 2 miliardy. Neuvědomila si, že pro ně nemá koleje*. Publikováno 17. 11. 2013. Dostupné online: <http://zpravy.ihned.cz/c1-61248160-bosna-rychlovlak-y-dve-miliardy-nema-koleje>

Economist (2002): *Thankless Tasks*, *The Economist*, 31 August, p.22. Dostupné online: <http://www.economist.com/node/1302534>

Failed States Index Scores 2008 (2008): Washington, D.C.: Fund for Peace, 2008, dostupné online: http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=292&Itemid=452

Fragile States Strategy (2005). Washington, D.C.: U.S. Agency for International Development (USAID), January 2005, dostupné online: http://www.usaid.gov/policy/2005_fragile_states_strategy.pdf

Hajdinjak, M. (2002): *Smuggling in Southeast Europe: The Yugoslav wars and the development of regional criminal networks in the Balkans*. Dostupné online: <http://www.csd.bg/artShow.php?id=12854>

Tesař, F. (2010): *Jdou, jdou, tou balkánskou cestou*, in *Mezinárodní politika*, 29. 1. 2010. Dostupné online: <http://www.iir.cz/article/jdou-jdou-tou-balkanskou-cestou>

The Centre for Peace in the Balkans Analysis (2000): *Balkan – Albania – Kosovo – Heroin – Jihad*. May 2000. dostupné online: <http://www.balkanpeace.org/index.php?index=/content/analysis/a03.incl>

Transparency International, (2012): *Corruption is still hindering the prospect of Kosovo*, dostupné online: http://www.transparency.org/news/pressrelease/20121205_corruption_is_still_hindering_the_prospect_of_kosovo

U. S. Department of state (2013): *Country Narratives: A-C*, dostupné online: <http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2013/index.htm>

UNODC (2010): *Corruption in Afghanistan: Bribery as Reported by the Victims*, Dostupné online: <http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghanistan-corruption-survey2010-Eng.pdf>

UNODC, (2004): *UN Convention Against Transnational Organised Crime, Annex 1, Article 2a*, (Vienna: UNODC 2004), přístupné online: <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>

Visar Ymeri (2002): *Drugs in Kosovo – Essential Action for a Better Future*,” Southeast European Times, 19 July 2002, dostupné online: http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2002/07/020716-VISAR-001

Žižek, S. (2014): *Anger in Bosnia, but this time the people can read their leaders' ethnic lies*. The Guardian, 2014, Monday 10 February 2014 dostupné online: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/feb/10/anger-bosnia-ethnic-lies-protesters-bosnian-serb-croat> .

Dostupnost všech internetových odkazů byla ověřena k 26. 4. 2014.

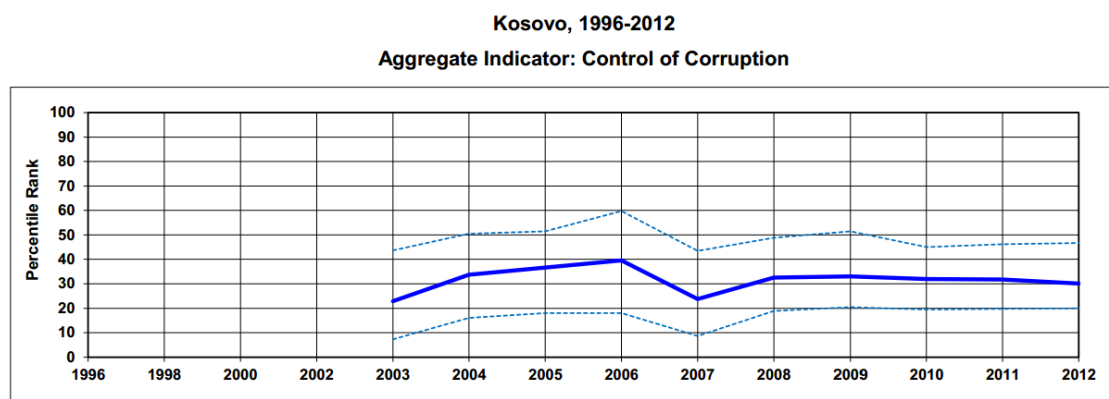
6 RESUMÉ

This diploma thesis is researching organized crime and corruption as one of aspect weak and collapsed stateness. At the beginning, there is a theory of weak and collapsed states. There are the summary of essays of the most important researchers in weak stateness and organized crime and corruption in weak and collapsed states. There is a hypothesis, that organized crime and corruption have been decreasing since armed conflict in 1995 in BiH - and in Kosovo since 1999.

The criteria for the comparison are choosing according to strategy of European Commission. There are following: illegal drugs trafficking, illegal trafficking of persons, illegal arms trafficking and corruption. For the comparison the study is using the empiric data.

7 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – kontrola korupce v Kosovu v letech 2003 – 2012 (WGI, 2013b).

Příloha č. 2 – umístění Kosova a BaH na žebříčku korupce Mezinárodní transparentnosti. Mezinárodní transparentnost zahrnuje BaH do tohoto hodnocení až od roku 2003 a Kosovo od roku 2010 (Transparency International, 2013).

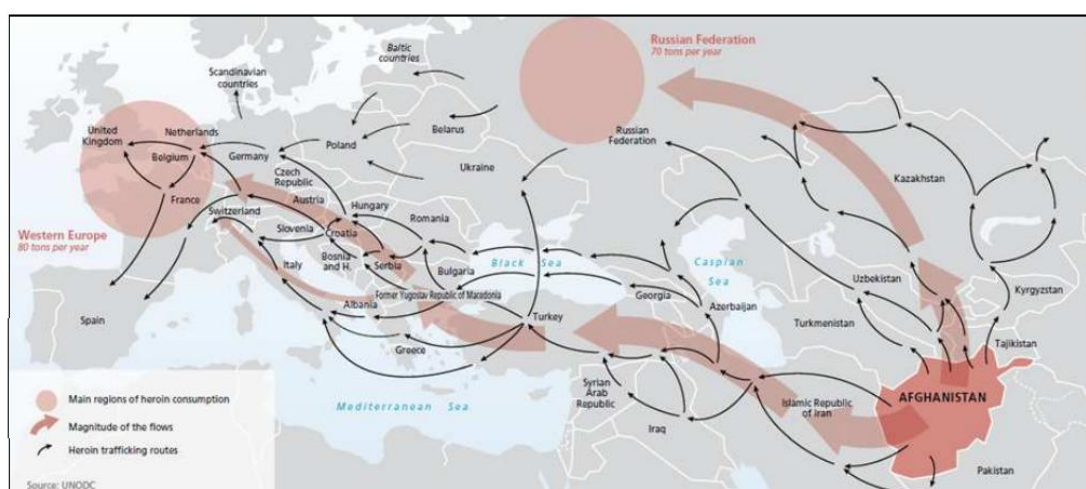
BaH		Kosovo
Rok	Umístění	Umístění
2003	70.	-
2004	82.	-
2005	88.	-
2006	93.	-
2007	84.	-
2008	92.	-
2009	99.	-
2010	91.	110.
2011	91.	112.
2012	72.	105.
2013	72.	111.

Příloha č. 3 – počet zabavených zbraní v kosovskou policií v letech 2000 – 2011 (Forumi per Siguri, 2012: 12 – 13).

Year	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Total
Confiscated	586	776	1127	1610	1515	1919	1754	1610	1613	1477	1613	1542	17142
Increase		32%	45%	43%	-6%	27%	-9%	-8%	0%	-8%	9%	-4%	
Confiscated during parties										128	157		

Table 2 – Confiscation of weapons by the Kosovo Police

Příloha č. 4 - Mapa transportu heroínu z Afghánistánu do západní Evropy (UNODC, 2011: 3)

Příloha 5, množství zabaveného heroínu v Kosovu v letech 2007 – 2012 (UNODC, 2014: 64)

Table 5: Seizures of heroin in 2007–12

Description of activities	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Number of seizures	72	66	77	84	41	44
Seized quantities, in kg	47	44	36	55	60	94
Persons arrested	110	98	71	112	79	92

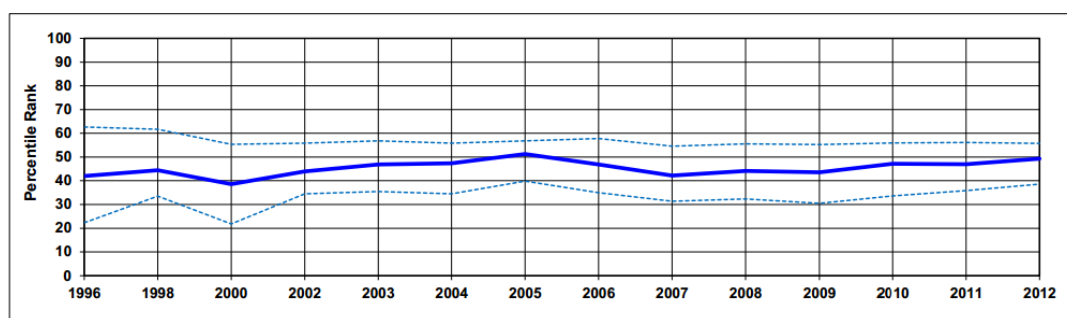
Source: Kosovo Police, 2012.

Příloha 6. Zásilky heroinu dopadené policií v Kosovu v letech 2006-2012 (EMCDDA, 2013).

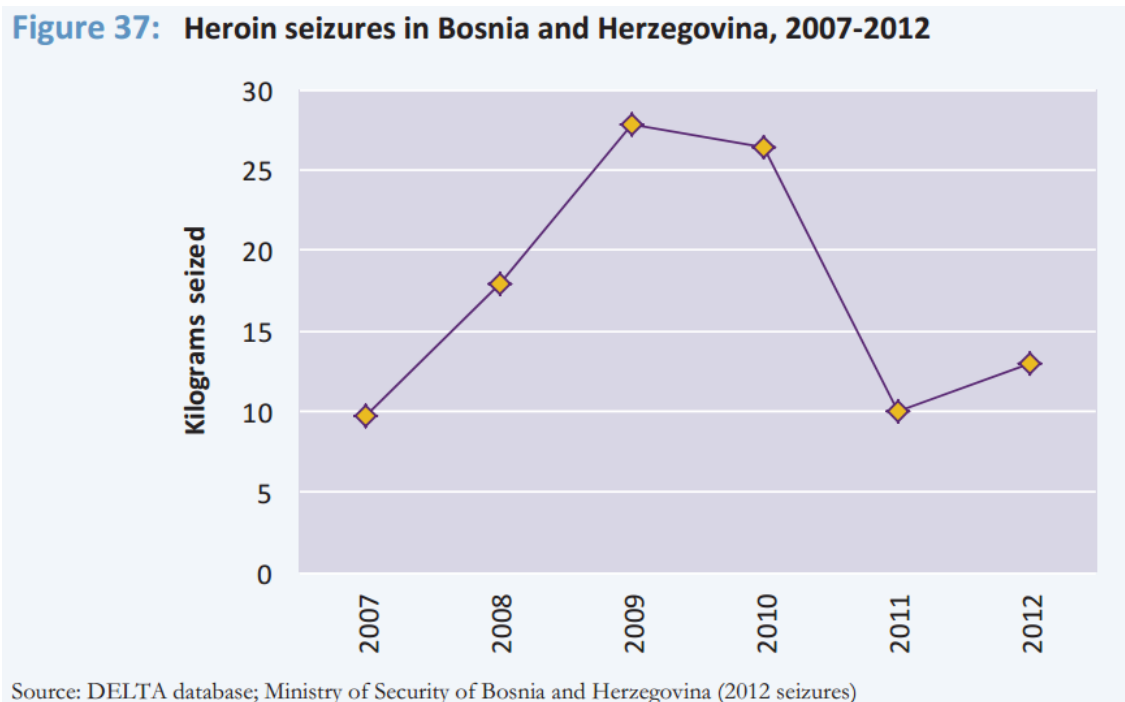

Příloha č. 7 – kontrola korupce v BaH v letech 1996 – 2012.

Bosnia and Herzegovina, 1996-2012
Aggregate Indicator: Control of Corruption

Příloha č. 8. Zásilky heroinu dopadené policií v BaH v letech 2007-2012. (UNODC, 2014: 69).

Příloha č. 9 – množství zabavených narkotik v BaH v letech 2011 – 2012 a pouliční ceny drog v BaH (v eurech).

Table 2 Seizures of narcotic drugs in Bosnia and Herzegovina in 2011–12

Drugs	2011	2012
Heroin (kg)	10.2	13.2
Cocaine (kg)	0.3	0.1
Ecstasy	0.007 kg and 950 pcs	0.001 kg and 154 pcs
Amphetamine	8.6 kg and 127 pcs	30.8 kg and 121 pcs
Cannabis (kg)	443.7 kg	243.9 kg
Cannabis plants (pcs)	7 241	4 276
Pyrovalerone (kg)	–	2

Source: Ministry of Security of Bosnia and Herzegovina.

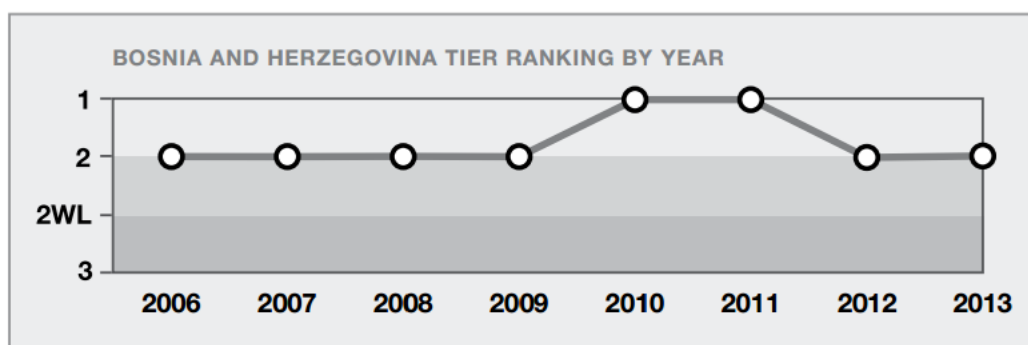
Table 3 Street prices of drugs in Bosnia and Herzegovina in 2012 (euros):

Drug	Price (EUR)
Heroin (1 g)	20–30
Herbal cannabis (1 g)	3–7.5
Cocaine (1 g)	45–75
Ecstasy (1 tbl.)	2–3.5
Amphetamine (1 g)	6–10

Source: Ministry of Security of BiH.

The purity of drugs seized in Bosnia and Herzegovina in 2013 is unknown.

Příloha č. 10 – Pokus o hodnocení prevalence obchodu s bílým masem u BaH Americkým ministerstvem zahraničí v letech 2006 – 2013.

Příloha č. 11 – obchod s lidským masem v BaH – počty dopadených pachatelů a počty obětí v letech 2006 – 2011. A porovnání s ostatními zeměmi v regionu.

Year	Number of perpetrators	Number of victims
2006	77	71
2007	65	41
2008	53	33
2009	23	69
2010	22	25
2011	27	35
TOTAL	240	239

Table 1. Cumulative overview on the THB situation, registered

Year	BiH	Croatia	Serbia	Montenegro	Macedonia
2006	77	N/A	84	N/A	N/A
2007	65	N/A	74	3	5
2008	53	N/A	81	7	25
2009	23	N/A	94	4	17
2010	22	N/A	99	6	25
2011	27	N/A	52	0	30
TOTAL	240	N/A	484	20	102

Table 2. Comparative data overview on the THB in relation to number of the perpetrators registered.

Year	BiH	Croatia	Serbia	Montenegro	Macedonia
2006	71	N/A	84	N/A	N/A
2007	41	N/A	74	3	5
2008	33	N/A	81	7	25
2009	69	N/A	94	4	17
2010	25	N/A	99	6	25
2011	35	N/A	52	0	30
TOTAL	239	N/A	484	20	102

Table 3. Comparative data overview on the THB in relation to number of the victims registered.

Příloha č. 12 – množství zabavených narkotik v BaH v letech 2006 – 2010 (UNODC, 2011).

FACT SHEET Bosnia and Herzegovina

Territory: 51,209 sq km
Borders: 1,459 km (Croatia 932 km, Serbia 312 km, Montenegro 215 km)
Population: 4,377 mln (1991)

Drug seizures (kg)

	2006	2007	2008	2009	2010
Heroin	6	9	18	28	26
Opium	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Cannabis	334	98	275	90	466
Hashish	1	0.3	0.2	0.02	0.003

Source: Ministry of Security of Bosnia and Herzegovina

CRIME AND PRICES

Average wholesale drug prices (US\$ per kg)

	2010
Heroin (brown)	21,000 – 25,000
Heroin (white)	n/a
Opium	n/a
Cannabis (marijuana)	2,000
Cannabis (skunk)	2,600

Source: State Investigation and Protection Agency (SIPA), Ministry of Security of Bosnia and Herzegovina

Drug related crime (registered)

	2008	2009	2010
Drug criminal offences	n/a	1,388	1,300
Rate (per 100,000)	n/a	32	30
Persons committed	1,505	n/a	n/a
Rate (per 100,000)	34	n/a	n/a
Convicted persons	n/a	n/a	n/a

Source: Ministry of Security of Bosnia and Herzegovina

DRUG USERS

Drug users recorded in dispensaries

	2008	2009
Total number	n/a	n/a
Rate (100,000)	n/a	n/a
Opium users (%)	n/a	n/a
Heroin users (%)	n/a	n/a
Cannabis users	n/a	n/a
IDUs (%)	n/a	n/a

Opiate users (estimated)

	2011
Heroin users (aged 15 to 59)	5,000 – 8,000
Injecting drug users	n/a
Mean age	n/a
Lifetime use of heroin (%)	n/a
Lifetime use of opium (%)	n/a

Source: Ministry of Security of Bosnia and Herzegovina

HIV/AIDS

HIV/AIDS (reported)

	2009	2010
New HIV cases	8	15
Rate (per 100,000)	0.18	0.34
IDU (%)	n/a	13.3
Total HIV cases	8	15
Rate (per 100,000)	0.18	0.34
IDUs (%)	n/a	13.3

Source: Institute of Statistics of Federation of Bosnia and Herzegovina; Centers for Voluntary, Confidential Counseling and HIV Testing

PLWHA (estimated) and HIV prevalence

	2010
PLWHA	61 HIV 109 AIDS
Injecting Drug Users (%)	12.7
Sex Workers (%)	n/a
MSM (%)	17
Pregnant (%)	n/a
Inmates (%)	n/a

Source: Institute of Public Health of the Federation of Bosnia and Herzegovina

November 2011